

Rådgivning i forhold til minoritetsfamilier. Et multikulturelt perspektiv.

En intervjuundersøkelse med ansatte i BUP

Zlatko Marosevic

UNIVERSITETET I OSLO

Det utdanningsvitenskapelige fakultet

Pedagogisk forskningsinstitutt

Høst 2005

Obligatorisk sammendrag av masteroppgave i pedagogikk

TITTEL: Rådgivning i forhold til minoritetsfamilier.
Et multikulturelt perspektiv

AV: Zlatko Marosevic

EKSAMEN: Masterstudie i pedagogikk   **SEMESTER:** Høst 2005
Cand. paed

STIKKORD: Minoritetsfamilie
Relasjoner
Humanistisk rådgivningsteori og rådgivningskompetanse
Multikulturell rådgivningsteori og rådgivningskompetanse

Sammendrag

PROBLEMOMRÅDE:

Oppgavens tema er rådgivning i forhold til minoritetsfamilier. I oppgavens empiriske del avgrenses dette nærmere til psykologisk rådgivning rettet mot barne –og ungdomsfamilier med ikke –vestlig bakgrunn.

Det kulturelle mangfold stiller det offentlige hjelpeapparatet overfor nye utfordringer. Det er stadig mindre sannsynlig at verken tilgjengeligheten eller måten rådgivningstjenestene er organisert på fører til at disse blir brukt slik det er tiltenkt. I amerikansk forskning er det allerede på 60 –tallet kommet funn som tydet på at etniske minoriteter med ikke –vestlig bakgrunn ikke nyttiggjør seg det psykologiske hjelpeapparatet i like stor grad som de hvite euroamerikanere. I tillegg er det blitt notert høyere frafallsfrekvensen sammenlignet med den euroamerikanske klientgruppen. Alt dette til tross for at de som gruppe var utsatt for flere stressfaktorer som man antar er viktige forløpere til psykiske problemer.

Et hjelpeapparat som har som mål å gi et likeverdig tilbud til alle klienter må ta disse signalene på alvor. Alt dette gjør multikulturell rådgivning og multikulturell kompetanse til aktuelle temaer. Med dette som bakteppe prøver jeg i denne oppgaven å svare på følgende problemstilling:

Hvilke kulturelle forutsetninger jobber representanter for vårt eget offentlig hjelpeapparat ut fra, og hvordan forstår de kompetent rådgivning i forhold til minoritetsfamilien?

METODE:

Problemstillingen søkes besvart både gjennom en teoretisk og empirisk tilnærming. Med en antakelse om at alle mennesker har like behov representerer humanistisk rådgivningsteori en universell tilnærming til rådgivningsprosessen, med stort nedslagsfelt. Særlig slik den er utformet hos Rogers, med vekt på relasjoner, gjør denne tilsynelatende anvendelig nettopp i forhold til minoritetsklienter fra mer kollektivistiske kulturer. Multikulturell rådgivning og terapi (MCT) er et sett av rådgivningsteorier som fra en mer moderat kulturell relativistisk tilnærming anerkjenner de klassiske rådgivningsteoriens plass. Samtidig hevdes det fra denne tilnærmingen at det er nødvendig med bestemte kompetansekrav som kommer i tillegg til de rådgiveren skal ha ervervet seg med utgangspunkt i tradisjonell rådgivningsteori.

Det empiriske grunnlaget baserer seg på til sammen 5 intervju med fagpersoner i BUP – systemet, med noe ulik faglig bakgrunn. De ulike teoretiske tilnærmingene danner grunnlaget for en diskusjon av temaet og sentrale begreper, og utgjør i tillegg tolkningsgrunnlaget for datamaterialet.

HOVEDKONKLUSJONER:

Langt på vei synes humanistisk rådgivningsteori å ha de nødvendige forutsetningene for å møte alle klienter på en likeverdig måte. Ved å henvende seg til *individet*, og med sitt ressursperspektiv er den påminnelse for rådgivere om at også familier med annen kulturell bakgrunn enn den norske har iboende ressurser som rådgiveren holdes ansvarlig for å hente.

Teoriens begrensninger ligger først og fremst i hvordan denne tolkes og anvendes. Særlig kravet til *kulturell sensitivitet* som stilles fra multikulturell teori kan være en utfordring for rådgivere som jobber med utgangspunkt i humanistisk rådgivningsteori. Uten en mer liberal holdning til sitt teoretiske grunnlag og arbeidsmetoder vil rådgiveren kunne risikere at flere minoritetsfamilier oppfatter dette tilbudet som i beste fall

irrelevant for sin situasjon. *Kulturell sensitivitet* forutsetter å ha de nødvendige holdningene slik de er tolket av Rogers, men også kunnskap om kulturelle prosesser, og fleksible arbeidsmåter og metoder som er utviklet i tråd med denne kunnskapen. Dette er mer enn for eksempel Rogers var villig til å innrømme. Minoritetsfamilier som gruppe har altså unike problemstillinger og behov som man må ta på alvor og jobbe systematisk i forhold til, noe selv de fagfolk som gir uttrykk for at kulturelle problemstillinger er overdrevet erkjenner. På den ene siden har alle informantene stor tro på faget sitt, og kan sies å ha en mer universalistisk tilnærming til rådgivningsprosessen. Samtidig viser de at de har tilegnet seg mye av kulturell kompetanse slik den etterlyses fra en mer kulturell relativistisk tilnærming. De har de nødvendige holdningene Rogers setter som krav til kompetent rådgivning, og de viser et reflektert og bevisst forhold til sitt eget verdigrunnlag og hva dette kan medføre av stereotyper. De er også oppmerksomme på at minoritetsfamilier som gruppe kan ha andre forventninger til hjelpeapparatet og flere og andre typer behov som er viktige å kartlegge når hjelpeprosessen skal planlegges. Samtlige advarer mot å putte denne gruppen i tradisjonelle kulturelle båser. Andre variabler som familiens tidligere og nåværende SES, by/land forskjeller, utdanningsnivå og oppholdstid i Norge kan i følge informantene ofte ha større betydning for hvordan hjelpetjenester blir forstått og brukt, enn familiens etniske bakgrunn. I mange tilfeller er kan forskjellene innen en bestemt etnisk gruppe være større enn forskjellene mellom den tradisjonelt norske og minoritetsfamilien.

Kompetent multikulturell rådgivning handler altså om å jobbe mer aktivt mot etablerte rutiner. Evne og vilje til å omstille seg kan i denne settingen innebære en *utvidet forståelse av rådgivers hjelperolle*. I noen tilfeller kan dette bety en mer aktiv involvering med minoritetsfamilier i deres miljøer for å skaffe seg førstehåndsinformasjon om deres situasjon. Denne kontakten forut for den første samtalen i mer strukturert form kan også være nyttig for å skape tillit til denne gruppen, og dermed mykne opp overgangen til de arbeidsmåter og metoder hjelpeapparatet vanligvis bruker. Selv om humanistisk rådgivningsteori har ansvarsgjøring av klienten som det primære målet, kan arbeid med klienter tilsi at rådgiveren i en fase av denne prosessen faktisk må overta noe av dette ansvaret for klienten. Når klienten er

minoritetsfamilien kan det medføre at rådgiveren må være forberedt på å overta både mer av dette ansvaret og over lengre periode enn han kanskje er vant til med andre klienter. Alle informantene mener også at det å etablere et tillitsfullt forhold tidlig i hjelpeprosessen er særlig viktig nettopp i arbeid med denne målgruppen. Også *Multikulturell rådgivningsteori* gjør rådgiveren oppmerksom på at måten *tillit* og *troverdighet* kommuniseres til minoritetsklient, og ikke bestemte teknikker er avgjørende for hvorvidt hjelpeapparatet og rådgiveren vil oppleves som relevant kilde til hjelp (D.W. Sue & Sue 1990).

Informantene bekrefter underbruk av psykologiske hjelpetjenester fra denne klientgruppen, men forklarer dette forskjellig. For å senke inngangsterskelen og holde på klienter som allerede befinner seg i hjelpeprosessen synes generelt rådgiverens erfaring og informasjon –og motivasjonsarbeidet i forkant av den første timen å være av stor betydning. Individuell erfaring er viktig, og kan kanskje til en viss grad kompensere for en manglende kunnskap om kulturelle prosesser. Samtidig er det slik at ikke alle rådgivere har denne erfaringen og samfunnet endres raskt. Slik vil ettervert også de mer erfarne trenge en oppdatering og utvidet teoretisk forståelse av kulturelle problemstillinger som har betydning for hvordan hjelpetjenester nyttiggjøres.

Forord

Takk til alle som på en positiv måte har påvirket skriveprosessen og den endelige utformingen av denne oppgaven. Dette gjelder ikke minst alle de som har bidratt til dette på en mer uformell måte som viktige støttespillere. Spesiell takk til alle mine informanter som har tatt seg tid til å dele sammen med meg noe av deres erfaringer i forhold til et for meg viktig tema. Det har vært lærerikt!

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	1
1.1	Begrepsavklaring	3
2	Teori: bakgrunn og presentasjon	6
2.1	Multicultural Counseling og Therapy	6
2.2	Humanistisk rådgivningsteori: “Den fjerde kraften”	8
2.2.1	Et humanistisk selvideal	9
2.2.2	På vei mot et mer relasjonelt selvkonsept	10
2.2.3	Det individuelle og det relasjonelle selv i rådgivningskonteksten	11
2.3	Klient –sentrert teori: en universell tilnærming til rådgivning	12
2.3.1	Rådgivers holdninger	13
2.3.2	Kongruens	13
2.3.3	Ubetinget aksept	14
2.3.4	Empatisk forståelse	14
2.4	World View & Acculturation	16
2.4.1	World View	16
2.4.2	Acculturation	18

2.5 Mellom Etic & Emic: Felles faktorteori	19
2.5.1 Faktor 1: Et godt rådgiver –klient forhold	21
2.5.2 Faktor 2: Felles verdensanskuelse	22
2.5.3 Faktor 3: Klientens forventninger	24
2.5.4 Faktor 4: Ritual eller intervensjon	25
2.6 MCT og rådgivers kompetanse	26
2.6.1 Rådgivers bevissthet rundt egen verdensanskuelse	26
2.6.2 Rådgivers bevissthet og kunnskap om klientens verdensanskuelse	28
2.6.3 Fleksible tilnærminger/teknikker	28
2.7 Oppsummering av teori og introduksjon av undersøkelsen	29
2.7.1 Noen avveininger i forhold til valg av informanter	29
3 Metode	32
3.1 Et vitenskapsteoretisk og metodologisk tilbakeblikk	32
3.1.1 Kvalitativ metode	33
3.1.2 Det kvalitative forskningsintervju	34
3.2 Validitet og reliabilitet	35
3.3 Tematisering	37
3.3.1 Planlegging	38
3.4 Intervjuguide	39

3.5	Gjennomføring av intervju	41
3.5.1	Transkribering	43
3.5.2	Analyse og kategorisering	45
4	Presentasjon av data: analyse og drøfting	49
4.1	Kompetanse 1: Bevisst holdning knyttet til egen verdensanskuelse	50
4.2	Kompetanse 2: Kunnskap og holdninger til minoritetsfamiliens WV	53
4.2.1	Å unngå stereotyper	54
4.2.2	Å skape tillit	55
4.2.3	Empatisk forståelse	55
4.3	Felles forståelse	60
4.4	Positive forventninger	65
4.5	Kompetanse 3: Kulturelt sensitive tilnæringsmåter	67
5	Avsluttende drøftinger, konklusjon, og forslag til videre forskning	70
5.1	Forslag til videre forskning	73
6	Litteraturliste	76

1 Innledning

Innvandringen har ført til at det offentlige hjelpeapparatet i Norge må forholde seg til en stadig mer sammensatt klientgruppe. En stor del av denne klientgruppen består av familier med det vi vanligvis kaller for ikke –vestlig bakgrunn. Felles for mange av dem er at de ofte kommer fra deler av verden hvor de mest basale menneskelige behov har vært truet. Ofte er dette også hovedgrunnen til at de har måttet forlate sine hjem og bosette seg her. Flere av dem har en kulturell bakgrunn og verdensanskuelse som på mange måter er forskjellig fra vår egen. For eksempel er verdier som den individuelle friheten vi som oftest tar for gitt ingen selvfølge for alle kulturer og alle mennesker. Samtidig er dette en heterogen gruppe, hvor alle familiene har sine egne utviklingshistorier og behov. Individuelle forskjeller innad i den enkelte familien kan variere stort i forhold til evne til å finne seg til rette i storsamfunnet. Å bevare kontinuiteten mellom den gamle og sin nye tilværelse kan by på store utfordringer til den enkelte minoritetsfamilie. Også for barna kan det være vanskelig å finne den rette balansen mellom krav fra foreldre, skole, kameratflokk, med hver sitt sett av normer og verdier som til tider vanskelig lar seg forene. Slik sett utgjør minoritetsfamilien selv en kulturell mikrokosmos og er kilde til mulige spenninger og konflikter som ikke uten videre kan sammenlignes med andre norske familier.

(...) det å være minoritet, det påvirker foreldrerollen. Når familie kommer til et annet land, når man må starte på nytt helt forfra, sette seg som voksen på skolebenken for å lære seg norsk. Man mister mye av den naturlige foreldreautoriteten man opprinnelig hadde. Samtidig skjer det en forandring hos barn og ungdom, de får forskjellige impulser, de har ulike modeller, ulike roller hjemme og ute i samfunnet. Også er dette med å oppleve diskriminering som minoritet, man blir skeptisk og får kanskje problemer med å forholde seg til virkeligheten på en konsistent måte (A, kl.sosionom).

Denne problematikken gjenspeiler seg også i den Pedagogisk –psykologiske tjenestens praksis, noe jeg selv har kunnet notere under min praksisperiode i en bydel hvor vesentlig del av de henviste barna hadde foreldre med ikke-vestlig bakgrunn. Gjennom uformelle samtaler med andre rådgivere har jeg kunnet spore en generell usikkerhet i forhold til denne foreldregruppen. Relasjonen til minoritetsfamiliene syntes å representere en enda større utfordring enn det man ellers er vant til, i mange tilfeller uavhengig av språklig nivå til den

enkelte familie. Rådgivere har opplevd manglende samarbeidsvilje, motstand og misforståelser under slike samtaler.

Dersom en tilstand av mer eller mindre uttalt hjelpeløshet får etablere seg i hjelpeapparatet kan veien være kort til å forklare mangel på et godt samarbeid med minoritetsfamilier ved å henvise til deres kulturelle bakgrunn. Et hjelpeapparat som ikke reflekterer omkring egne arbeidsrutiner og holdninger knyttet til disse risikerer å stenge ute en hel gruppe det skal fungere som støtte til. Når minoritetsfamilien i utgangspunktet er skeptisk til hjelpeapparatets rolle og arbeidsmetoder vil slike holdninger kunne bekrefte deres skepsis og dermed føre til en ond sirkel i lite effektive (bort)forklaringer. Når hjelpeapparatet ikke evner å få med seg en så viktig aktør som foreldrene med i hjelpeprosessen blir også eleven eller barnet som den ressursvake skadelidende. Rådgivere som ikke kommer i posisjon til å innlede en god dialog med minoritetsfamilien kan komme i situasjon å trekke sine konklusjoner på et mangelfullt grunnlag. Uten å få med seg foreldrene som den viktigste aktøren for barnets utvikling kan man vanskelig kvalitetssikre det arbeidet man er satt til å gjøre.

Fordi ingen hjelpemidler kan erstatte en ekte samtale mellom rådgiveren og foreldre i en rådgivningsprosess, er målet med denne oppgaven å se nærmere på de forhold som bringer samtale –og rådgivningsprosessen videre i denne settingen. I stedet for å spørre ”hva gikk galt?” når rådgivningsprosessen ikke førte frem til ønsket resultat, ønsker jeg heller å se på hva vi kan lære av de erfaringene hvor partene har fått det til. Dette anser jeg som mer effektivt, blant annet fordi jeg mener at det fort kan bli mye spekulasjoner når man skal prøve å besvare det første spørsmålet. Jeg ser på dette møtet mellom rådgiver og minoritetsfamilien som en dynamisk prosess, hvor rådgiveren må forholde seg til både likheter og forskjeller. Rådgiveren kan gjerne ta utgangspunkt i at alle mennesker har like behov, men at prioriteringen og måten disse kommer til uttrykk kan variere mye mellom kulturer, og at selv de enkelte familiemedlemmene kan variere i forhold til disse. Jeg ser videre på dette møtet som en læringsarena hvor alle har noe å bidra med, og hvor alle kan lære noe. De kan gjerne være uenige i enkelte saker som følge av forskjellige verdisyn, men denne uenigheten skal ikke være resultat av forutinntatte holdninger, men følge av en ekte dialog. Som representant for maktapparatet og den mer ressurssterke holder jeg rådgiveren hovedansvarlig for å kunne komme i posisjon for å hjelpe. I tilfeller hvor rådgiverens bakgrunn er mye forskjellig fra familiens tenker jeg også at rådgiveren må anstrenge seg mer

---

for å skape disse forutsetningene, og at en felles forståelse rundt det som er problemstillingen i større grad må konstrueres og ikke kan tas for gitt.

1.1 Begrepsavklaring

Kulturelle utfordringer som stilles til rådgivningsprofesjonen er ikke nye, særlig i USA som er kjent for sitt kulturelle mangfold, og hvor det meste av forskningen kommer fra. Allerede på 60 –tallet ble man oppmerksom på problemer som tidlig frafall etter det første møte mellom en vanligvis hvit rådgiver og etniske minoritetsklinter, samt dokumentert underbruk av psykologiske tjenester fra disse (Gelso & Fretz 2001). Siden da har hjelpeapparatets evne til å møte etnisk forskjellige klinter med de rådende rådgivningsteorier og metoder blitt heftig diskutert. Markert underbruk var notert til tross for at disse gruppene i mye større grad enn euroamerikanere var utsatt for typiske stressfaktorer, slik som fattigdom og marginalisering. Disse blir oppfattet som alvorlige forløpere til psykiske sykdommer (Patterson 1996).

Siden Pedersen (1991) kalte multikulturalisme for kommende ”forth Force” , eller *Den fjerde kraften* (ved siden av psykoanalyse, behaviorisme og humanistisk psykologi), kan det meste av debatten i multikulturell rådgivningslitteratur plasseres mellom to ytterpunkter. Disse går ofte under begreper som ”*emic*” og ”*etic*”, eller det som kan forstås som *kulturrelativistisk* versus *universalistisk* perspektiv (Patterson 1996), (Sue & Zane 1987), (Sue & Sue 1990), (Pedersen 1991, 1996), (Gelso & Fretz 2001).

Det *universelle* (*etic*)synet på rådgivning har som sitt utgangspunkt at de eksisterende rådgivningsteorier og metoder har universell gyldighet, uavhengig av kultur (Rogers (1951, 1961), (Maslow 1954), (Ivey m.fl. 2002), (Fischer m.fl. 1998), (Atkinson m.fl. 2001), (Gelso & Fretz 2001). For eksempel vil en rådgiver som mener at Rogers klient sentrert rådgivning kan anvendes like effektivt i forhold til alle eksisterende minoritetsgrupper være en typisk representant for en universell tilnærming. En mindre typisk representant for denne tilnærmingen er rådgiveren som ikke har et bevisst forhold til verdigrunnlaget tradisjonelle rådgivningsteorier hviler på, slik som individualisme og rasjonalisme. Dette kan føre til en ureflektert og dermed ubegrunnet favorisering av bestemte oppfatninger. Også en rådgiver som erkjenner at klientene og han selv kan være forskjellige på variabler som etnisitet, livsstil, eller sosial status jobber i grunnen fra et *etic* perspektiv når han samtidig mener at

det ikke er nødvendig med kunnskap om kulturell forskjellighet i arbeid med for eksempel minoritetsfamilier.

Kulturrelativistisk (emic) tilnærming er i opposisjon til den universelle tilnærmingen. Siden rådgivningsprofesjonen forholder seg til en stadig mer sammensatt klientgruppe blir det stilt spørsmål om hvorvidt det tilbudet slik det praktiseres kan møte det kulturelle mangfoldet på en adekvat måte. Rådgivningen bør være utviklingsorientert og like dynamisk som de klientene den er orientert mot, argumenteres det fra dette hold. Selv om alle klienter er unike på mange måter tilskrives den kulturelle unikheten en avgjørende rolle. Fra et slikt perspektiv blir det også argumentert for utvikling av nye og modifisering av gamle tilnæringsmåter og teknikker rettet mot bestemte minoritetsgrupper for å møte deres antatt unike, kulturelt baserte behov (Sue & Sue 1990), (Patterson 1996). I tillegg til fokusering på kulturelt sensitive teknikker er det fra dette hold også blitt argumentert for økt rekruttering av tospråklige rådgivere fra forskjellige minoriteter. Det var antatt at disse kunne kommunisere og forstå verdier, livsstil og bakgrunn til de respektive etniske gruppene på en bedre måte, og dermed bygge bro mellom hjelpeapparatet og den stadig mer heterogene klientgruppen (Sue & Sue 1990).

Fra å underkommunisere viktige mellomgruppe forskjeller dreiet debatten etter hvert mot en like overdreven overkommunisering av inngruppe forskjeller. Viktige generelle verdier som de fleste kunne enes om ble forvekslet med sosiale normer, livsstil og sedvaner. Antakelsen har vært at tradisjonell rådgivning slik den er blitt praktisert i Amerika og andre vestlige land var tilpasset den øvre middelklassen, og kunne ikke en gang møte unike behov til forskjellige *grupper* innenfor den samme etniske kulturen (Patterson 1996). Det ble også av mer praktiske årsaker ikke lenger mulig å satse fullt ut på løsninger basert på utvikling av kulturelt sensitive teknikker med utgangspunkt i slik kulturforståelse (Pedersen 1996).

Til tross for en god del uenighet finnes det også enighet på enkelte punkter mellom disse ytterpunktene. For eksempel at de skisserte kulturelle utfordringene klassisk rådgivningsteori møter ikke betyr at man automatisk bør forkaste disse i sin helhet (Ivey m. fl. 2002), (Pedersen 1991), (Sue & Sue 1990). Det er også enighet om at det er nødvendig med en grundig kartlegging av klientens *verdianskuelse*, hvor man blant annet kan finne klientens egen oppfatning i forhold til psykiske problemer (Trevino 1996). Denne matcher ikke nødvendigvis rådgiverens, og kan ha stor betydning for hvordan rådgivningsprosessen

kommer til å utvikle seg. I forlengelse av denne erkjennelsen har man fra multikulturelt hold også etterlyst skolering og trening i multikulturell kompetanse som skal komme i tillegg til den generelle kompetansen rådgiveren skal ha opparbeidet seg med utgangspunkt i de klassiske rådgivningsteorier (D.W.Sue & Sue 1990).

På bakgrunn av det foregående ønsker jeg å se på følgende ting i denne oppgaven:

Hvilke kulturelle forutsetninger jobber representanter for vårt eget offentlige hjelpeapparat ut fra, og hvordan forstår de kompetent rådgivning i forhold til minoritetsfamilien?

2 Teori: bakgrunn og presentasjon

I innledningskapitlet har jeg presentert det som er problemstillingen(e) for denne oppgaven og gjort rede for dette valget. I dette kapitlet skal jeg presentere et utvalg av det jeg finner er relevant rådgivningsteori som skal kunne gi oss en balansert fremstilling av de empiriske funn i det som er mitt eget forskningsbidrag senere i oppgaven. For å skape bedre kontinuitet gjennom kapitlet kommer jeg ikke til å begrunne dette nærmere nå, men velger å utdype de enkelte valg fortløpende i forkant av den enkelte teori. Både temaet og problemstillingen henter sin inspirasjon i amerikansk multikulturell rådgivningsteori, men også egen praksis, og den teoretiske sammensettingen avpeiler og er ment å belyse den pågående debatten. Humanistisk rådgivningsteori (Rogers 1951, 1961), (Maslow 1954) anvendes også her til lands, og sentrale aspekter ved den, som det verdimeslige grunnlaget den deler med andre tradisjonelle rådgivningsteorier vil bli problematisert. Det kulturelle mangfold rådgivere må forholde seg til gjør at fagfolk som bruker dette verktøyet forventes å møte tilsvarende utfordringer.

2.1 Multicultural Counseling and Therapy (MCT)

Multicultural Counseling and Therapy (MCT), er ment å være en meta –teori som i tillegg til å anerkjenne de klassiske teoriens unike bidrag forener disse under en kulturell paraply ved å fremme påstand om at all hjelp har sitt utspring i en bestemt kulturell base (Pedersen 1996), (Ivey m. fl. 2002). Således er ikke det kulturelle aspektet noe som ”kommer i tillegg” men gjennomsyrrer, og delvis determinerer både klientens og rådgivers forståelsesramme. Som meta –teori har MCT en mer liberal holdning til profesjonen og anerkjenner både de klassiske tilnæringsmåter og metoder, men også bruk av de mindre tradisjonelle (Ivey m. fl. 2002). Dette legger opp til en bevisstgjøring av rådgivers teori og praksis og en mer dynamisk forståelse i møtet med kulturell forskjellighet og problemstillinger som rådgiveren holdes ansvarlig for.

I forhold til debatten som finner sted mellom en ekstrem *etic* og tilsvarende ekstrem *emic* tilnærming stiller jeg meg selv bak en holdning som går ut på at de utfordringene klassisk rådgivningsteori møter ikke automatisk oppfattes dit hen at disse må forkastes i sin helhet. Som et alternativ mot ensidigheten og ekstreme posisjoner i denne debatten kommer jeg derfor til å presentere en multikulturell rådgivningsteori som prøver å forene *kulturrelativistisk* og *universalistisk* med en *idiosynkratisk* tilnærming, den såkalte ”Felles faktorteori” (Fischer m. fl. 1998). Med sin prosessorienterte tilnærming til rådgivning har denne teorien også en mer edruelig tilnærming til en annen, men relatert debatt i amerikansk rådgivningsteori, nemlig spørsmålet om hvilke teknikker er de mest effektive (Atkinson m. fl. 2001). For det første tyder forskningen på at de mest anerkjente teoriene er omtrent like effektive (Gelso & Fretz 2001), (Fischer m. fl. 1998). For det andre har heller ikke satsingen som skulle knytte bestemte (kulturelle) teknikker mot bestemte etniske grupper vist seg å være særlig effektiv (Sue & Zane 1987). Med denne teorien får hjelpeprosessen også et større perspektiv, og klientvariabler som *verdensanskuelse* og *akulturasjon*, rådgivervariabler som for eks. *rådgivningskompetanse*, og *det relasjonelle forholdet* mellom rådgiver og klient gis mer sentral rolle. Dette er nettopp de variablene som antas å ha større betydning når rådgiver og klient er kulturelt veldig forskjellige (D.W.Sue & Sue 1990).

Som hos Rogers (1951, 1961) står rådgiver – klient forhold sentralt også i denne teorien, i dette tilfellet som den første og viktigste blant i alt fire faktorer det antas å virke på tvers av teori og kultur. Siden det relasjonelle aspektet står sentralt i denne oppgaven vil dette forholdet bli mer inngående beskrevet og drøftet under presentasjonen av denne teorien. Noen få, om noen har beskrevet dette forholdet slik Rogers (1951) har gjort. Jeg vil derfor bruke Rogers (1951, 1961) mer aktivt når jeg kommer til å drøfte denne faktoren.

I innledningskapitlet har jeg også antydnet at planlegging av en effektiv hjelpeprosess forutsetter grundig kartlegging av klientens egen *verdensanskuelse*. Dette begrepet presenteres og diskuteres gjennom to tilstøtende teoretiske konstrukter som i amerikansk Multikulturell rådgivning og terapi (MCT) ofte går under navnet ”*World view*” og ”*acculturation*”. Siden disse begrepene ikke er helt uproblematisk, samtidig som de er sentrale for forståelsen av andre teorier og begreper, som *Felles faktorteori* og *multikulturell kompetanse*, vil jeg foreta en teoretisk avklaring av disse.

Først presenterer jeg en universell rådgivningsteori fra det som i rådgivningslitteraturen ofte blir kalt for *Den tredje kraften*, og det som oppfattes som *kompetent rådgiveratferd* fra denne tilnærmingen. Deretter drøfter jeg begrepene *World view* og *acculturation*, før *Felles faktorteori* presenteres, og til slutt det som skal være *kulturell kompetanse* slik den blir tolket fra multikulturell tilnærming (D.W.Sue & Sue 1990).

2.2 Humanistisk rådgivningsteori: "Den tredje kraften"

Hva er mennesket? I følge humanisten May (1990) er svaret på dette filosofiske spørsmålet forutsetning for all rådgivning og genererer alle rådgivningsteorier. Felles for rådgivningsteorier i humanistisk tradisjon er et optimistisk grunnsyn på mennesket, som et i utgangspunktet handlekraftig, rasjonelt og fritt vesen. For å kunne velge fritt forutsettes det imidlertid at mennesket er mentalt friskt, ellers står det i fare for å velge feil. Derfor må det i noen tilfeller hjelpes for å kunne foreta mer realistiske valg. Rådgivers rolle er i følge May (1990) å hjelpe klienten til å ta dette ansvaret. I følge humanistiske teorier, her representert ved Rogers (1951, 1961), Maslow (1954) har alle mennesker innebygd kapasitet for personlig utvikling, som er mer enn enkel drivreduksjon. Denne kan bli latent fordi den er undertrykt, men under rette omstendigheter, med miljøtiltak som for eksempel rådgivning eller målrettet opplæring kan den frigjøres. Frigjøring av alle sine potensialer er for humanisten Maslow (1954:91) forutsetning for et sunt liv: "*What a man can be He must be*"

Som praktiske disipliner har alle rådgivningsteorier, inkludert de humanistiske, sitt eget utgangspunkt i det faktum at noen individer opplever seg selv og blir oppfattet av andre som verken handlekraftige eller rasjonelle i deler av sitt liv. Det som humanistene kaller *den eksistensielle angsten* kan oppstå enten som resultat av fremmedgjøring i forhold til individets erfaringer, eller ved at individet ikke er rede til å ta ansvar og foreta selvstendige valg blant ulike valgalternativer. Denne fremmedgjøringen kan oppstå i forhold til egne følelser, men også i forhold til det øvrige miljø, for eksempel at en ikke har lyktes med å skape og vedlikeholde meningsfulle relasjoner til andre mennesker (Ivey m. fl. 2002).

Det er ikke vanskelig å tenke seg at det stresset minoritetsfamilier fra de mer tradisjonelle kulturer opplever når de skal tilpasse seg et samfunn med andre idealer og verdier gjør denne "fremmedgjøringen" særlig aktuell for nettopp denne gruppen. Noen eksempler:

---

minoritetetsforeldre kan oppleve at deres virkelighetsoppfatning, ja selve foreldreautoriteten ikke lenger er ”gitt”, men blir stilt spørsmålsteget ved i møtet med både barnet og storsamfunnet. Rollene kan bli snudd på hodet, og i stedet for å være ressurser for sine barn kan de se at de selv kanskje blir avhengige av dem for å kunne navigere i det kompliserte norske samfunn. I noen tilfeller kan dette føre til at den ressurssvake, som regel barnet blir identifisert som klient (Bateson 1973), (Gushue & Sciarra 1995), (Vontres 1995). Dette er bare noen av utfordringene minoritetsfamilier vil kunne møte i et samfunn som dyrker selvstendighet og autonomi, disse sentrale, men ikke helt uproblematisk begreper i humanistisk tankegang.

Alle rådgivningsteorier, inkludert de humanistiske, representerer et bestemt menneskesyn. Et ureflektert forhold til både det teoretiske og private verdigrunnlaget rådgiveren møter minoritetsfamiliene med kan være etisk betenkelig, men også pragmatisk uklokt. I tillegg til å fremstå som kulturimperialistisk kan et ureflektert forhold til egne verdisystemer sette på spill rådgiverens hjelperrolle i møtet med familier med andre idealer og verdisystemer. Derfor vil dette vestlige selvidealet *Den tredje kraften* deler med andre klassiske rådgivningsteorier bli vurdert mot en selvforståelse man oftere finner i andre mer tradisjonelle kulturer.

2.2.1 Et humanistisk selvideal

Det selvidealet man vanligvis forbinder med vestlig kultur definerer antropologen Geertz (1973:48) på denne måten: ”bundet, unik, mer eller mindre integrert motivasjonelt og kognitivt univers, et dynamisk senter av oppmerksomhet, emosjoner, dømmekraft og handling organisert i en distinktiv helhet og sett som kontrast både mot andre slike helheter og sosial –og naturverden”. Dette synet kan ytterligere anskuelig gjøres i noen hovedtrekk med Rogers (1951:481-533) personlighetsteori på denne måten: hvert individ eksisterer i en verden i konstant endring hvor han er senter og forholder seg til denne slik han tolker det. Organismen forholder seg til sin verden på en helhetlig måte, og strever etter uavhengighet fra eksterne krefter, mot utvikling og vekst sammen med kulturelle redskaper mot mer selvstendighet, autonomi og ansvar.

Da et sunt følelsesliv i følge humanistisk tenkning forutsetter å virkeliggjøre seg selv vil dette vanligvis medføre at en vurderer seg selv og blir vurdert opp mot dette selvidealet. Selv om humanistene mener at relasjonen til andre mennesker er avgjørende for individets selvutvikling representerer den sterke vektleggingen av individualismen likevel en utfordring i møtet med mennesker som har mer tradisjonelle verdier. Dette forutsetter etter min mening en mer fleksibel selvforståelse enn det man vanligvis finner i humanistisk rådgivningsteori, særlig slik den er uttrykt hos Maslow (1954).

2.2.2 På vei mot et mer relasjonelt selvkonsept

Det frigjorte, selvrealiserte menneskeidealet og tilsvarende neglisjering av de mer sosiale aspektene ved menneskefungering som forutsetning for et sunt liv har fått kritikk fra forskere som ilegger betydningen av sosiale relasjoner i mye større grad:

Selvkonsept er et uttrykk for vestlige idealer om individualisme og korresponderer ikke engang til realiteten av den gjengse vestlige mann i den vestlige kulturen, langt mindre til hvilken som helst mann i hvilken som helst kultur (Hsu, i Scollon & Scollon 2004:145).

Det mer kollektivistiske selv som "jen" hos kinesere (Markus & Kitayama 1991), "familialismo" hos latinoamerikanere (Ponterotto 1995) er eksempler på kulturelle selvidealer som i større grad vektlegger det relasjonelle, kollektive selv. Det som kjennetegner disse er at de har annen form og innhold. De er ikke det samme som det abstrakte og fysisk avgrensede selvkonseptet man finner i vestlig, særlig amerikansk kultur slik Geertz (1973) tegner. Grensen mellom selv og andre forflyttes og kommer til å omfatte de intime mellommenneskelige relasjoner mellom personen og hans nærmeste, hvor kvaliteten av disse er bestemmende for en positiv eller negativ selv vurdering. "Alle er sin egen lykkes smed" og relasjoner til andre som nyttige for selvrealisering er kanskje det euroamerikanske samfunnets credo, mens asiater generelt verdsetter det å være i harmoni med hverandre (Scollon & Scolon 2004), (Bateson 1973), (Markus & Kitayama 1991). Å ikke ha greid å skape harmoniske relasjoner med sine nærmeste kan bety å ikke ha realisert seg selv for mennesker med en slik selvforståelse. Et vestlig mareritt kan være det motsatte: å ikke vinne uavhengighet fra andre, også de nærmeste, å bli oversett som individ eller å ikke kunne uttrykke sine synspunkter argumenterende og fritt. Forskjellene mellom de to selvkonseptene kan sammenfattes på følgende måte: forskjellen mellom det individuelle og

det kollektive selv er først og fremst i den andres rolle i selv –definisjonen. Den andre og sosiale konteksten er viktig for begge, men for det relasjonelle selv er den andre inkludert innenfor grensene av selv fordi relasjonen til den andre i konteksten er trekk av selvet.

2.2.3 Det individuelle og det relasjonelle selv i rådgivningskonteksten

Med en mer individualistisk selvforståelse vil vi også kunne forvente at klienter med en kulturell bakgrunn som vektlegger individualisme, dog med respekt for individuelle forskjeller, vil være tjent med å reflektere og komme i kontakt med sine innerste følelser for å få et fullkomment liv. Og dette er kjernen i de mer innsiktsorienterte humanistiske rådgivningsteorier slik som hos Rogers (1951). Det relasjonelle selv er mer situasjonsspesifikt og utgjør dermed ikke reliabel form for selvrefleksjon. I rådgivningskonteksten kan vi da heller ikke forvente av klienten å handle konsekvent på tvers av situasjoner, og faren for å feiltolke klienten blir større. Når selvbeherskelse er verdsatt kan konsistensen mellom holdning og atferd oppfattes som mangel på fleksibilitet fra et relasjonelt perspektiv. I flere asiatiske kulturer er det å uttrykke sterke følelser som for eksempel sinne ofte sett på som umodent (Hsu, i Scollon & Scollon, 2004), (Bateson 1954), (Sue & Zane 1987). Dette har betydning for rådgiveren som jobber fra et individualistisk perspektiv; bevissthet rundt dette har mye å si for hvordan den andres atferd fortolkes. Når denne forpliktelsen som forventes overfor den andre og konteksten er del av den primære sosialiseringssprosessen i familien, og i tillegg opprettholdt av samfunnet generelt vil den ikke skape så mye dissonans i individets handlinger. Det ville derimot rådgiveren kunne forvente hos klienten som er mer individualistisk orientert. Men ”den andre” selvorientering for mennesker med en mer relasjonell selvforståelse er likevel substansiell. Den er forbeholdt situasjoner og mennesker som antas å ha gode intensjoner og fortsette å ”yte noe tilbake” i et forpliktende forhold (Markus & Kitayama 1991). Og her kan det ligge en mulighet og utfordring til rådgiveren; å strukturere rådgivningssituasjonen for å kunne fremstå som empatisk og med gode intensjoner når klienten mangler umiddelbare holdepunkter for dette.

Et ideelt mellommenneskelig forhold for kulturer med mer relasjonell selvforståelse beskriver Hsu (i Scollon & Scollon 2004) med et begrep som på japansk heter ”*amae*” . Dette er en slags fornemmelse av og håp for å bli tatt vare på, akseptert uten betingelser; en

slags handlingsfrihet som er velkommen av den andre. Dette ligner mye på *ubetinget anerkjennelse*, et viktig aspekt av Rogers (1951) universelle rådgivningsteori som presenteres nedenfor. Denne tolkningen gjør hans teori tilsynelatende kompatibel med kulturer som dyrker nettopp denne type relasjoner, her eksemplifisert i den japanske.

2.3 Klient –sentrert teori: en universell tilnærming til rådgivning

For humanistisk rådgivningsteori, eller *Den tredje kraften er det relasjonelle forholdet* mellom rådgiver og klient helt essensielt. For Rogers (1951, 1961) utgjør den tryggheten klienten opplever i relasjonen til rådgiveren i seg selv et tilstrekkelig grunnlag for å lykkes med alle klienter, uavhengig av deres bakgrunn. Ansvar for å formidle denne tryggheten påhviler rådgiveren som den mer ressurssterke, og Rogers (1951) stiller også flere kompetansekrav til rådgiveren han mener er nødvendige for å skape denne rammen. Som en av de mest betydningsfulle teoretikere og representant for *Den tredje kraften* har Rogers (1951) og hans rådgivningsteori fått stort gjennomslag i rådgivningsprofesjonen. Sentrale aspekter ved hans teori, som det emosjonelle klima mellom rådgiver og klient oppfattes av flertallet av rådgivere også i dag som en viktig brikke i rådgivningsprosessen (Ivey m. fl. 2002). Fra det jeg tolker som mer ekstrem *universalistisk* (etic) tilnærming mener for eksempel Patterson (1996) at Rogers (1951) klient –sentrert teori har alle de nødvendige og tilstrekkelige betingelser for effektiv rådgivning med alle klienter, uansett deres etniske bakgrunn. Dette var noe av bakgrunnen for at jeg velger nettopp hans teori som sentral for denne tilnærmingen og for oppgaven som helhet.

Dersom rådgiveren oppfyller de bestemte kravene han stiller hevder Rogers (1951) at hans teori egner seg like godt i arbeid med alle klienter uavhengig av deres sosiokulturelle bakgrunn. Teorien starter i grunnen fra et kulturrelativistisk eller *emic* perspektiv ”som om” den har universell gyldighet. Rogers (1951:5) selv er rask med å påpeke at hans teori har en bestemt sosiokulturell base. Denne er å finne i hans samtid i etterkrigs Amerika, med forbindelser til og inspirasjon av europeisk kontinental eksistensiell filosofi (Ivey m. fl. 2002):

(...)Thus client –centered therapy has drawn, both consciously and unconsciously, upon many of the current streams of clinical, scientific, and philosophical thought which are present in our culture.

Med vekt på å oppdage det universelle ved menneskets atferd i et nært terapeutisk forhold er den også til en viss grad uavhengig av kulturelle påvirkninger:

(...) in its search attempts to discover the significant laws which operate in a therapeutic relationship it is endeavouring to cut through to invariances (...) which are true not only for a day or a culture, but which describe the way in which man`s nature operates (ibid).

Med utgangspunkt i sitt eget kliniske arbeid med det han selv mener var klienter med høyst forskjellig (kulturell) bakgrunn hevder Rogers (1951) å ha funnet de universelle faktorene som er avgjørende for kvaliteten i rådgivningsrelasjonen. Dersom rådgiveren oppfyller bestemte kompetansekrav, og som den sterkeste i denne relasjoner legger til rette slik at disse kommer til uttrykk, danner dette i følge Rogers (1951, 1961) tilstrekkelig grunnlag for effektiv rådgivning mot alle klienter.

2.3.1 Rådgiverens holdninger

Ingenting som er menneskelig er meg fremmed eller uten verdi for forståelse (May, 1990:112).

I følge Rogers (1951) er rådgiverens holdninger en meget viktig del av rådgivningsprosessen og en av de viktigste forutsetningene for effektiv rådgivning. Den grunnleggende holdningen består av blant annet en grunnleggende anerkjennelse og respekt for alle mennesker, samt en ukuelig tro på klientens evne til å utvikle seg på sine egne premisser. Og selv om denne grunnleggende holdningen bør i følge Rogers (1951) være en del av rådgivers utrustning, er den av dynamisk karakter og utvikler seg hele tiden som del av rådgiverens erfaring på et empirisk grunnlag. Hva rådgiveren gjør, holdningene han holder, og ikke minst hvordan disse blir kommunisert både verbalt og ikke –verbalt til klienten skaper sammen rom for endringsprosessen (Rogers 1951).

2.3.2 Kongruens

”The ”*fully functioning person*” (Rogers 1961), befinner seg i en tilstand hvor hans selvkonsept er i takt med alle hans opplevelser og erfaringer. Dette setter han som krav til

rådgiveren, som en av de nødvendige forutsetninger for effektiv rådgivning fra dette perspektiv. En ”kongruent” rådgiver er genuin, eller ekte, han uttrykker seg med hele sitt vesen, både verbalt og ikke –verbalt. Rådgiveren er det han er i situasjonen, bærer ingen maske, ingen forsvarsmekanismer er ”slått på”. Det som kommuniseres i situasjonen er ekte, det samsvarer med det han tenker og føler, det er ikke sensurert . Rådgiveren kan ikke komme med ”fakta” om klienten fordi disse vil basere seg kun på hans subjektive mening, det er klienten som sitter med disse som opplevelses sentrum. Dette fenomenologiske perspektivet til forståelse av andre mennesker uttrykker Rogers (1961:341) på denne måten:

Thus the person in a moment of congruence would necessarily communicate his perceptions and feelings as being these, and not as being facts about another person or the outside world.

2.3.3 Ubetinget aksept

Den ikke –evaluerende holdningen gjelder også enhver positiv evaluering, da rådgiveren på denne måten ellers indirekte kommuniserer til klienten at han har rett til å evaluere ham. Denne holdningen sikrer at individet utvikler egne standarder for selvvurdering, i tillegg til at individets frihet og uavhengighet som grunnleggende prinsipper i den humanistiske tanke Rogers selv representerer blir ivaretatt. Rogers (1951) mener at kvaliteten i dette forholdet er avhengig av at rådgiveren bryr seg om klienten for hans egen skyld, uten å søke å tilfredsstille egne (manglende) behov . Disse nødvendige betingelser mener Rogers (1961:344) har en universell gyldighet og kjennetegner alle typer gode interpersjonelle relasjoner, noe han oppsummerer i en tentativ påstand:

The greater the congruence of experience, awareness and communication on the part of the individual, the more the ensuing relationship will involve: a tendency toward reciprocal communication with a quality of increasing congruence; a tendency toward more mutually accurate understanding, improved psychological adjustment in both parties; mutual satisfaction in the relationship.

2.3.4 Empatisk forståelse

I tillegg til bestemte holdningskrav Rogers (1951) stiller til klient –sentrert rådgiver forutsetter hans teori en empatisk forståelse av klienten. Vanligvis oppfattes empati som et positivt ladet begrep. En ikke –evaluerende holdning sikrer imidlertid en nøytral forståelse

---

som det optimale for den empatiske situasjonen hos Rogers(1951). Empatien er for Rogers (1951) rådgiverens genuine, oppriktige evne til å ha de nødvendige holdningene og kunne kommunisere dem til klienten på hans premisser. Rådgiveren skal prøve etter beste evne å anta klientens forståelsesramme, leve som ham, ”gå i hans sko”. Han er med bade erkjennelsesmessig og opplevelsesmessig i hans verden, ikke “som om”, men på ekte vis, både intellektuelt og følelsesmessig.

I psykologisk vitenskapelig litteratur tolkes ofte empatibegrepet i forhold til mekanismer i *den empatiske prosessen*, hvor henholdsvis *affektiv* og *kognitiv* er vanlige inndelinger (Holm 2001). Det første omfatter vår altruistiske evne til å reagere følelsesmessig adekvat på den andres opplevelser, det andre å innta andre menneskers perspektiv. Videre snakker man gjerne om *prediktiv* empati som handler om å forutsi den andres reaksjon, *situasjonell* empati, *egenskapsempati* som personlighetstrekk, og til slutt *empatisk kommunikasjon* og *empatisk forståelse*. May (1990) gjør et viktig semantisk skille mellom empati som grunnleggende forutsetning for enhver kommunikasjon mellom mennesker, og sympati som anses å være av mer kognitiv art, slik som ”medfølelse”.

Sammenfattet kan vi da si at en empatisk rådgivningssituasjon forutsetter en, med Rogers (1951), kongruent rådgiver med *personlighetsempati* som en grunnleggende menneskelig egenskap. Men rådgiveren må også ha en profesjonell holdning som i tillegg til å vise klienten respekt handler om å ha kunnskap om, og et bevisst forhold til, psykologiske prosesser som gjør seg gjeldende i denne relasjonen, for å skille mellom klientens og egne mer eller mindre tilfeldige behov. Den empatiske prosessen i en rådgivningskontekst kan videre sammenfattes som en kontinuerlig skift mellom den følelsesmessige og den kognitive fasen hvor den intuitive forståelsen og hypoteser om den andres opplevelser realitetstestes. I denne dynamiske prosessen kan rådgiveren selv påvirkes av den andres følelser og dermed på en kontrollert måte få tilgang til sine egne til da mer eller mindre skjulte opplevelser (Holm 2001:67-69). På denne måten er det ikke bare klient, men også rådgiver som med Rogers (1951) ”vokser” i dette forholdet.

2.4 World View og acculturation

Alle mennesker søker etter en sammenhengende helhet i sin tilværelse, å bringe harmoni mellom tanker og atferd. For Maslow (1954:19) er denne aktiviteten delvis motivert av menneskets iboende behov for oversikt og trygghet i sin tilværelse:

The tendency to have some religion, or world philosophy that organizes the universe and the people in it into some sort of satisfactorily coherent, meaningful whole is also part motivated by safety seeking.

Det er enighet i rådgivningsprofesjonen om at klientens verdensanskuelse (Worldview) er resultat av individets sosialiseringssprosess, og at for å forstå klientens referanseramme og møte hans unike behov må denne bli grundig kartlagt (Sue & Zane 1987), (Grieger & Ponterotto 1995). Kunnskap om og et bevisst forhold til både klientens og rådgivers subjektive realiteter eller *World views* er også blitt del av retningsgivende multikulturelle kompetansekrav og anbefalinger i arbeid med minoritetsklienter for både ”*Association for Multicultural Counseling and Development*” (AMCD) og ”*American Counseling Association*” (ACA) (Ibrahim m. fl. 2001).

Klientens verdensanskuelse som del av hans kulturelle bakgrunn antas å påvirke hans psykologiske fungering, inkludert hans oppfatning av hvilke behov han har, og hvordan disse er relatert til hjelpeapparatet. Derfor er den også av stor betydning for vår problemstilling og vil bli mer inngående drøftet.

2.4.1 World View

Det finnes ulike teoretiske innfallsvinkler og modeller som prøver å definere og gi innhold til denne, i følge antropologen (Geertz 1973) noe vage teoretiske konstruksjoner. Bateson (1973:237) gir følgende definisjon:

Hva mennesket er, og hvordan menneskets tilværelse er basert på forholdet mellom han og universet, dette er ens virkelighetsoppfatning (World View).

I løpet av de siste tjue år har denne variabelen også fått plass innenfor multikulturell rådgivningsteori, med bidrag fra ulike forskningsfelt, som nylig fra sosialantropologi (Trevino 1996). Tidligere antropologiske studier har sett på *verdensanskuelse* (World View) og personlighet som to separate enheter. Personligheten har vært oppfattet som del av

individet, med verdensanskuelse som kulturell paradigme på gruppenivå, og individet som fortolker av det kulturelle innholdet (Geertz 1973). Dagens forståelse er av mer dynamisk karakter, hvor personen og kulturen ses på som en integrert helhet (Barth 1995), (Sue & Sue 1990), (Trevino 1996).

Antropologisk forskning (Trevino 1996) antyder at "World View" representerer koherente tankesystemer som innbyrdes er organisert i en dynamisk helhet etter likevektsprinsippet. De er lokalisert hos hvert enkelt individ, hvis innhold kan differensieres i forhold til forskjellige abstraksjonsnivåer, hvor noen av persepsjoner er antatt å være mer sentrale til individet. *Det generelle nivået* er innenfor antropologi blitt oppfattet som det verdimesige grunnlaget for atferden, som oftest av ubevisst karakter. Noen av verdiene er antatt å være av universell karakter, selv om de fleste har bestemt kulturelt uttrykk. Det generelle strukturelle innholdet er blitt beskrevet blant annet som en underliggende grammatisk struktur eller "meningsmønstre" (Geertz 1973), "etos" (Bateson 1973), eller underliggende "tema" som styrer fortellingene til individene (Kluckhohn & Kroeber 1956). De høyere og mer generelle former for verdensoppfatning tas som regel for gitt og er også de mest motstandsdyktige mot endring fordi de antas å organisere alle andre delene i en meningsfull helhet (Berger & Luckmann 1991), (Trevino 1996), (Geertz 1973), (Bateson 1973).

Selv om noen som Geertz, (1973) antyder at denne variabelen i utgangspunktet er vag, kan slike verditeoretiske modeller etter min mening likevel fungere som en nyttig refleksjonsbase for rådgiveren. I særlig grad gjelder dette bevisstgjøring av mulige verdibaserte stereotyper i rådgivningsprosessen med utgangspunkt i rådgivers egen verdensanskuelse. Med slike verditeoretiske modeller er det også mulig for rådgivere å jobbe med lite hensiktsmessige strategier innenfor klientens egen verdensanskuelse uten å gå løs på de mer grunnleggende strukturer og verdisystemer som del av klientens kulturelle identitet. Uten en bevisstgjøring av sin egen praksis med utgangspunkt i slike modeller kan rådgiverens fremgangsmåte bli etisk betenkelig, nesten som en effektivisering av akulturasjonsprosessen (jf. 2.4.2).

2.4.2 Akulturasjon

Verdensanskuelse er av dynamisk karakter og utvikles og endres hele tiden i lys av våre erfaringer og tilbakemeldingene vi får fra våre omgivelser, selv om en viss kontinuitet er representert samtidig. Særlig i lengre tidsperspektiv og når vi skifter miljø kan dette bli fremtredende; for min del blir jeg ofte konfrontert med min "norskhet" når jeg er på besøk i hjemlandet. Noen ganger er det tale om min utpregede materialisme og individualisme generelt, andre ganger om mer konkrete skikker jeg selv for lengst har adoptert og tar som selvfølge. Segall (1979:184-185) definerer *akulturasjon* som "*alle forandringer på atferdsplanet som resultat av møtet mellom to kulturer*". Begrepet kommer opprinnelig fra antropologien og betegner det som i psykologien og sosialpsykologien kalles for *den sekundære sosialiseringprosessen* (Berger & Luckmann 1991), (Scollon & Scollon 2004). Det er i sosialpsykologisk teori og forskning enighet om at dette er en kontinuerlig, dynamisk prosess hvis forløp avhenger av både individets identifisering med sin opprinnelige kultur, hans syn på viktigheten og intensiteten av kontakt med medlemmer i storsamfunnet, og det reelle styrkeforholdet mellom to kulturer (Casas & Pitluk 1995). Som en av de mest anerkjente generaliseringer om kulturelle prosesser i psykologien generelt, og i multikulturell rådgivning spesielt er *akulturasjonsnivå* særlig nyttig for å stadfeste inngruppe forskjellene (Pedersen 1991), (Ponterotto & Grieger 1995).

I de fleste pluralistiske samfunn er de som har avvikende erfaringer utsatt for mye stress, mer enn det som er vanlig. Segall (1990) mener at særlig minoriteters identitet reforhandles hele tiden i møtet med storsamfunnet, og når de mer generelle former for virkelighetsoppfatning er truet kan dette true individets integritet og vekke eksistensiell angst (Rogers 1961), (Ivey m.fl. 2002). Ved å kartlegge akulturasjonsnivå kan rådgiveren få et mer presist bilde av klientens unike oppfatning av hjelpeprosessen og dermed ta høyde for inngruppe forskjeller. For eksempel viser noen nyere amerikanske studier at akulturasjonsnivå er linket til hvordan etniske minoriteter oppfatter hjelpeapparatet og responderer til rådgivning; lavere akulturasjonsnivå er for eks. koblet til større tiltro til etnisk lik rådgiver (Gelso & Fretz 2001), (D.W. Sue & Sue 1990).

Akulturativt stress, som trussel mot minoriteters identitet, maktesløshet, marginalisering, inferioritet, ensomhet, fremmedgjøring og oppfattet diskriminering i integreringsprosessen er også blitt forbundet med klientens psykologiske fungering. (Atkinson m. fl. 2001). Men det

---

er også viktig å ha øye for individuelle forskjeller for å unngå stereotyper. Omstendighetene er aldri like for alle mennesker, tilpasningsprosessen familien gjennomgår må ses både i forhold til familiens tidligere og nåværende situasjon. En person som skifter miljø behøver ikke nødvendigvis utvikle seg negativt (Bateson 1973). Andre variabler som oppholdstid i landet og /eller utdannelsesnivå kan gjøre at forskjellene mellom for eksempel en vietnamesisk og en bosnisk familie blir mindre enn mellom to vietnamesiske familier.

Klientens akulturasjonsnivå er også et skritt nærmere *felles virkelighetsoppfatning*; jo mer klienten er tilpasset til vestlig tenkemåte, desto mer er den mottakelig for den type hjelp hjelpeapparatet vanligvis tilbyr (Ponterotto & Grieger 1995). Oppsummert viser forskningen at akulturasjonsnivå er forbundet med klientens holdninger til vestlig type hjelpeapparat generelt (Leong m. fl. 1995). Akulturasjonsnivå kan dermed forklare hvorfor noen familier ikke søker hjelp når det ikke er tilgang til etnisk lik rådgiver (Atkinson & Lowe 1995).

2.5 Mellom emic og etic : Felles faktorteori

Krav til effektivisering generelt (Atkinson m. fl. 2001), og i forhold til det å finne effektive metoder i arbeid med stadig mer sammensatt klientell spesielt, har i amerikansk rådgivningsteori ført til debatt om den relative styrken mellom de virkefaktorene i rådgivningsprosessen som kan knyttes til bestemt teori (Fischer m.fl. 1998). Det har i amerikansk multikulturell forskning blant annet vist seg at for eksempel asiater generelt foretrekker en mer autoritativ rådgivningsstil, mens for eksempel latinoamerikanere ikke var mottakelige for psykologisk rådgivning dersom deres problemer ikke ble behandlet som somatiske. Denne erkjennelsen har i følge Fischer m.fl. (1998), Sue & Zane (1987) ført til massiv satsing i amerikansk multikulturell forskning på *teknikker* fra en kulturrelativistisk (emic) tilnærming. Effekten var begrenset, og allerede på 80 –tallet advarte Sue & Zane (1987:38-39) mot en de mente ofte stereotypisk tilnærming til kulturelle forskjeller:

The point is that in working with ethnic –minority groups , no knowledge is detrimental; however, even with this knowledge, its application and relevance cannot always be assumed because of individual differences among members of a particular ethnic group.

I kjølvannet av det de mener var en overfokusering på kulturspesifikke teknikker, uten å kunne samtidig vise til klare teoretiske modeller som både prosess –og effekt forskning

kunne forklares i (Sue & Zane 1987), har Fischer m.fl. (1998:542-543) selv presentert en teoretisk modell de mener kan forene *etic* og *emic* med en *idiosynkratisk* tilnærming til rådgivning ved å spørre retorisk:

Hva er det jeg trenger å vite om dette individet, hans kultur, og mennesker generelt som kan hjelpe meg til å: a) utvikle et godt relasjonelt forhold, b) oppdage eller konstruere sammen med ham felles virkelighetsoppfatning, eller felles forståelse for han spesifikke problem, c) skape miljø hvor hans forventninger vil bli reist, d) planlegge en prosess som begge vil være fortrolige med?

Ved å bygge hovedsakelig på antropologiske arbeider til Frank & Frank (1991) og Torey (1986), slik de selv antyder, har Fischer m.fl. (1998) utviklet en dynamisk teoretisk modell med 4 ulike faktorer eller felles underliggende mekanismer som antas å virke på tvers av kulturer og mennesker, men hvis innhold kan være kulturrelativt. De tre første som presenteres her er såkalte "ikke –spesifikke" faktorer. Disse antas å lage grunnlag for den fjerde og siste, som representerer de forskjellige teknikker eller strategier med utgangspunkt i bestemt teori. Videre er disse faktorene i tråd med deres systemdynamiske karakter gjensidig avhengige: påvirkes den ene påvirkes den andre også, og det antas et ikke –lineært forhold mellom de tre første (Fischer m.fl. 1998). Den første faktoren er det stor enighet om blant profesjonelle, og den støttes også av nyere amerikansk effektforskning (Wampold, i Atkinson m. fl. 2001).

I tillegg til de antropologiske studiene teorien henter sin inspirasjon fra er det også flere andre ting som kan støtte tankegangen den formidler. Klientvariabler som World View og akulturasjonsnivå tilsier at minoritetsfamilier har forskjellig utgangspunkt og forskjellige forventninger til hjelpeapparatet og rådgiveren. Ikke minst gjelder dette familiens forståelse for sin situasjon og effektive løsninger, selv med samme problemstilling: "det som kurerer en smed slår i hjel en skredder". Og det er mange, kulturelt induerte psykologiske forklaringsmodeller om hvem som er kompetent til å hjelpe som kan virke til tross for deres "uvitenskapelighet" (Maslow 1954). Også det faktum at flere forskjellige rådgivningsteorier er like effektive i forhold til samme type problem taler for eksistensen av felles faktorer uavhengig av disse, herunder det relasjonelle forholdet mellom rådgiver og klient som kanskje den viktigste.

2.5.1 Faktor 1: Et godt rådgiver –klient forhold

Å bygge opp en god relasjon til sin klient er helt nødvendig for rådgiveren for å lykkes uavhengig av hans teoretiske bakgrunn. Denne faktoren er også lite kontroversiell; i alle kulturer involverer rådgivningsprosessen minst to personer i en emosjonell nærhet, hvor positivt utfall avhenger av graden av involvering fra begge og empatisk forståelse fra hjelperen (Rogers 1951), (Fischer m.fl. 1998). Denne faktoren er samtidig den som skal være relativt godt utforsket og med massiv støtte fra både prosess –og effekt orientert forskning, særlig når klientens egen vurdering av dette forholdet legges til grunn (Fischer m.fl. 1998). I tillegg har den intuitiv appell: rådgivning er et frivillig tilbud, og dersom familien opplever rådgiveren som lite forståelsesfull er det ikke urimelig å forvente at de vil slutte med uforrettet sak.

Det relasjonelle aspektet i rådgivningsprosessen kan tjene flere formål, avhengig av problemstillingen og rådgivers teoretiske bakgrunn. Det kan fungere som en nødvendig ramme for anvendelse av de bestemte teoretiske innfallsvinkler og metoder. Eller som læringsarena, som for en mer innsiktsorientert rådgiver, hvor kvaliteten på dette forholdet er målet i seg selv. Klienten lærer nye aspekter ved seg selv, nye, mer effektive måter å forholde seg til andre mennesker på som igjen skaper basen for en konstruktiv endringsprosess:

(...) it is this relationship , in and of itself that produces growth in the client (Rogers 1951:172).

I dette tilfellet skal ikke rådgiveren endre klienten, men han skal tilbys utgangsbetingelser i form av et relasjonelt forhold til rådgiveren som er så realistisk som mulig for å sikre overføringsverdi. Forutsatt at rådgiveren klarer å skape en trygg ramme blir altså denne relasjonen en slags kulturell fødestue, med en personlig gjenfødelse som resultat, og rådgiveren som fødselshjelper. Resultatet er en mer rakrygget klient, som stoler mer på sine egne vurderinger og oppfatninger, og som ikke er determinert av andres normer og forventninger, inkludert de kulturelle. Å bli fullt seg selv innenfor denne kulturelle rammen er for Rogers (1961:114)

(...) not a facade of conformity to others, not a cynical denial of all feeling, nor a front of intellectual rationality, but a living, breathing, feeling, fluctuating process –in short, he becomes a person.

Slik jeg tolker Rogers, formidler rådgiveren i dette forholdet ikke bare den grunnleggende tryggheten for klienten slik at han får økende innsikt i sitt sjelsliv, men også mulighet for

praktisering av nye og mer adekvate kommunikasjonsformer. På linje med Rogers (1951, 1961) syn på betydningen av det relasjonelle mener blant andre Sue & Zane (1987) at en rådgiver som klienten har tillit til og som i tillegg er oppfattet som troverdig og kompetent også skaffer seg større handlingsrom i forhold til bestemte teknikker og strategier. Som støtte til den universelle karakteren av det terapeutiske potensialet i mellommenneskelige forhold generelt, viser for eksempel Maslow (1954:309) at andre autoriteter som sjamaner, ”heksedoktoren” og ”den vise mannen” alle har fungert som psykoterapeuter, selv om de har begrunnet sine ”mirakler” forskjellig:

At this moment, however, we must accept the fact that therapeutic results may occur to some degree independently of the theory, or for that matter, with no theory at all.

Hvordan dette forholdet kommer til å utvikle seg er i følge Rogers (1961:346) avhengig av den investeringen både klienten og rådgiveren gjør, og dette er en kontinuerlig prosess.

Et interessant spørsmål i lys av min tidligere diskusjon om individuell versus relasjonell selvforståelse (jf. 2.2.1-2.2.3), er hvordan for eksempel ”innsikt” tolkes, og hvem som bestemmer når denne er oppnådd? Betyr det å velge på tvers av det som fra et individualistisk perspektiv ikke gagnar klientens uavhengighet, men er i tråd med hans kulturelle verdisystem at han ikke har vunnet tilstrekkelig innsikt? At rådgiveren må anstrenge seg enda mer og gi kanskje mer direkte råd som hjelp mot dette målet? Rogers (1951, 1961), som satte dette forholdet i høysetet, var ikke entydig på dette punktet. Som humanist hevdet han at klienten skulle velge selv i tråd med sine egne ønsker og behov. Samtidig så han på fullstendig autonomi og selvstendighet som nødvendige forutsetninger for et virkelig fritt valg, og målet alle individer egentlig streber etter. Et ureflektert forhold til dette verdigrunnet kan være problematisk når rådgiveren fra dette perspektiv skal gi råd til minoritetsfamilier med mer kollektivistiske verdier.

2.5.2 Faktor 2: Felles verdensanskuelse (World view)

Noe forenklet kan denne faktoren forstås i retning av i hvilken grad rådgiveren og klienten opererer på samme ”bølgelengde”, eller om de ”snakker felles språk” i en vid oppfatning. Dette gjelder først og fremst felles forståelse for klientens situasjon og det videre samarbeid i forhold til løsninger. Hvordan denne oppnås kan henge sammen med rådgivers effektivitet

og hans teoretiske og metodologiske ståsted, men også klientens egen oppfatning av rådgivningsprosessen og sin egen situasjon eller problemstillingen. De første par møtene mellom rådgiver og klient er avgjørende for hvorvidt klienten kommer til å fortsette i rådgivningsprosessen (Rogers 1951), (Sue & Sue 1990), særlig for minoritetsklienter (Pedersen 1991). Fordi mange minoritetsfamilier generelt ikke nødvendigvis opplever hjelpeapparatets rolle og arbeidsmetoder som relevante for deres behov, får *tillit* og *troverdighet* en mer sentral plass i tidlig fase av dette forholdet. En viktig utfordring for rådgiveren blir følgelig å integrere den faglige erfaring profesjonen har opparbeidet seg på en målrettet måte, slik at minoritetsfamilien opplever hjelpeapparatet som nyttig og at de, når de først er der, forblir i hjelpeprosessen.

Hvordan rådgiverrollen kommuniseres til minoritetsfamilier kan i noen tilfeller være helt eller delvis sammenfallende med deres forventninger, og dermed en inngangsbillett til deres tillit. Men rådgivers manglende fleksibilitet i å møte deres behov kan også tenkes å spolere dette. I motsatt ende finner vi en minoritetsfamilie som er skeptisk til hjelpeapparatet og rådgiveren som hjelpeperson. For noen kan rådgiverens hjelperolle være ukjent, eller at andre autoriteter antas å kunne hjelpe mer. I dette tilfellet kan det ventes at rådgiveren må jobbe mer aktivt for å kunne fremstå som troverdig kilde til hjelp.

Også Rogers (1951) var inne på dette og beskrev forskjellige forventninger klienten kan ha til rådgivers rolle basert på blant annet tidligere erfaring med hjelpeapparatet. Han hevdet også at det beste utgangspunktet er når begge delte den samme oppfatning av relasjonen og hjelpeprosessen. Noe av kritikken mot Rogers (1951) man finner i multikulturell rådgivningsteori (D.W.Sue & Sue 1990) går ut på hans manglende vilje til å inngå kompromisser i sin rolleutøvelse, mer i samsvar med klientens forventninger. Etter å ha lest Rogers (1951, 1961) er jeg langt på vei enig i denne kritikken, i det minste var han etter min mening ikke tydelig nok på dette punktet.

Å kartlegge klientens verdensanskuelse eller World View kan være en viktig forutsetning for å skape felles referanseramme (Pedersen 1991). Uten en grundig kartlegging av denne kan rådgiverens troverdighet stå på spill. Han kan formulere problemet på en for familien uakseptabel måte. Han kan anbefale eller gi råd som familien ut i fra sin kulturelle status finner belærende eller uakseptable, for eksempel i forhold til barneoppdragelse. Og

rådgiveren kan prioritere feil, for eksempel invitere til nye samtaler, når familien har andre og mer grunnleggende behov.

2.5.3 Faktor 3: Klientens forventninger

Denne faktoren henger sammen med den forutgående, jo mer rådgiver og klient opererer i en felles verden, og jo mer klienten godtar rådgivers rasjonale for sine problemer, jo mer vil han tro at rådgivning, inkludert de bestemte intervensjonene vil hjelpe ham (Rogers 1951), (Fischer m.fl. 1998:537). Og familien kan ha mer eller mindre begrunnet skepsis. Venter de å bli møtt uten respekt, oppfatter de rådgiveren som forlengelse av en undertrykkende autoritet, med klar adresse for hvor problemet ligger? En som kommer til å gi dem helt konkrete råd og anbefalinger? Det beste utgangspunktet er nok dersom begge parter opplever det første møte på en positiv måte, men Rogers (1951) mener at klientens opplevelse av rådgiveren som genuin, varm, interessert og involverende er langt viktigere. Det første inntrykket rådgiveren formidler til familien kan derfor være avgjørende for den videre prosessen. I følge Rogers (1951) vil klienten som regel allerede etter det første møtet oppleve positive forventninger til rådgivningsprosessen, forutsatt at rådgiveren er blitt oppfattet av som empatisk og troverdig. Sue & Zane (1987) diskuterer hvordan *gave* som en symbolsk handling kan fungere som "fot i døra" for å vinne tillit hos mange asiatiske klienter som vegrer seg mot å inngå mer forpliktende avtaler (se også 2.2.3). En mindre konvensjonell tolkning av gaveaspektet kan gå ut på å vise en slags tegn til minoritetsfamilien at hjelpetilbudet vil være nyttig for dem. For eksempel vil bare det å oppleve seg selv på en ikke-vurderende måte kunne hjelpe til å ufarliggjøre tidligere negative erfaringer og forventninger.

I følge Fischer m. fl.(1998) tyder tverrkulturell forskning på at rådgivere, terapeuter og healere fra forskjellige land og kulturer jobber etter de samme prinsippene for å reise positive forventninger hos klienten i forhold til utfallet av prosessen. Denne faktoren er blitt lite utforsket, og i noen få prosess- og effektstudier har den fått delt støtte (Fischer m.fl. 1998). Dette kan skyldes mange forhold, for eksempel at man ikke har lyktes med å isolere og operasjonalisere den på en tilfredsstillende måte, men det betyr ikke at denne ikke eksisterer, i hvert fall som en plausibel hypotese. Vi kan anskuelig gjøre dette ved å tenke oss en setting hvor en for klienten empatisk og troverdig kilde til hjelp lykkes med å skape

god relasjon til familien. Sammen med en for familien plausibel forklaring for deres problemer (faktor 2) reiser dette håp om at problemene vil bli effektivt gjort noe med.

2.5.4 Faktor 4: Ritual eller intervensjon

Denne fjerde og siste faktoren er den mest konkrete av de fire, men kan ikke forstås isolert fra de øvrige, først og fremst kvaliteten og det emosjonelle klima i rådgiver – klient forholdet. En god relasjon til klienten kan fungere enten som målet i seg selv, eller som trygg ramme hvor bestemte teknikker anvendes i tråd med rådgiverens teoretiske tilnærming og problemforståelsen. Å integrere sine erfaringer for å vinne innsikt som i Rogers (1951, 1961) klient – sentrert teori, katarsis i psykoanalysen, ny læring i mer læringsorienterte teorier, er alle tenkt å representere universelle fenomener som virksomme hjelpemidler i arbeid med mennesker med psykiske problemer.

Kulturell sensibilitet kan innebære en mer bevisst holdning til de typiske verdiene og mål representert i de respektive teoriene og metodene rådgiveren tar utgangspunkt i. Kombinert med kunnskap om, og et bevisst forhold til familiens verdensforståelse innebærer dette å ha strategier som er fleksible nok til å matche behovet til den unike familien. På generelt grunnlag kan denne sensitiviteten innebære en mer aktiv involvering enn teorien tilsier. Konkret kan en utvidet forståelse av hjelperrolle og hjelpeprosessen gå ut på at minoritetsfamilien gjør seg kjent med hjelpeapparatets rolle og arbeidsmetoder lenge før familien blir tildelt en time hos rådgiveren. I andre tilfeller kan denne sensibiliteten gå ut på at rådgiveren lar klienten fatte sine avgjørelser i samråd med familien, tolerere mer stillhet, eller tåle å bli mistrodd (Rogers, 1961), (D.W.Sue & Sue 1990).

Denne faktoren antas å virke i tillegg til de tre første og skal altså være et selvstendig bidrag til utfallet av rådgivningsprosessen, noe som skal være godt dokumentert i kontrollerte effektstudier (Fischer m.fl.1998).

2.6 MCT og rådgiverens kompetanse

Spenningen i amerikansk multikulturell rådgivningsdebatt mellom en *etic* og *emic* tilnærming er fremdeles til stedet (Atkinson m. fl. 1998). Som nevnt i innledningskapitlet (jf. 1.1.0), menes det fra en mer ekstrem *etic* perspektiv at tradisjonelle teorier og metoder kan anvendes like effektivt i forhold til alle mennesker uansett deres kulturelle bakgrunn (Patterson 1996). Rogers (1951, 1961) kan selv ses på som representant for dette synspunktet. For mange dagens rådgivere representerer hans teori og de kompetansekravene han i sin tid formulerte for å kvalitetssikre denne (Rogers 1951), et tilstrekkelig grunnlag for å lykkes med dette arbeidet.

Fra MCT stilles det imidlertid spesielle kompetansekrav til rådgivere som jobber med forskjellige kulturelle minoriteter, som skal komme i tillegg til deres kompetanse i klassiske rådgivningsteorier og metoder. Disse kompetansekravene er av D.W.Sue & Sue (1990) uttrykt i form av:

a) *holdninger*, b) *kunnskaper*, og c) *relevante strategier og teknikker*.

Da disse i stor grad knyttes til det vi tidligere i dette kapitlet har drøftet som *verdensanskuelse* eller ”*World view*” (jf. 2.4.0. og 2.4.1.), kommer jeg til å utdype disse kravene gjennom flere eksempler slik at de fremstår i en mer leservennlig form.

2.6.1 Rådgiverens bevissthet rundt egen verdensanskuelse

I følge D.W.Sue & Sue (1990) er kulturelt kompetente rådgivere aktive i sin streben etter å forstå sitt eget ståsted, som blant annet verdier, kulturelle forventninger og mulige feilkilder som resultat av dette, inkludert deres teoretiske forståelse.

Tradisjonell rådgivning er individ - sentrert og kan sies å reflektere et vestlig ideal. I sin ekstreme form underkjenner hensiktsmessighet knyttet til relasjoner med andre mennesker mulighet for et mer ekte og egalitært forhold mellom rådgiver og minoritetsfamilien. Et samfunn og hjelpeapparat som dyrker denne modellen ukritisk vil nødvendigvis ikke se potensial for mer kollektivistiske verdier som dyrkes innenfor mer tradisjonelle kulturer. Den sterke troen på individualisme og autonomi som klassisk rådgivningsteori bygger på kan også fremstå som ”kulturimperialistisk” i møtet med enkelte minoritetsklinter som holder mer kollektivistiske verdier. Faren ligger i at antatte universelle verdier som disse

teoriene hviler på skaper bestemte forventninger hos rådgiveren, som løper risiko for å ”skape klienten i sitt bilde”. Uten denne refleksjonen kan minoritetsfamiliens bakgrunn fremstå som problematisk og rådgiveren bli hindret i å se ressurser i den. Dersom familien i utgangspunktet er skeptisk til hjelpeapparatet er det heller ikke urimelig å tenke seg at slike holdninger ikke vil være forenlige med en effektiv hjelpeprosess.

Måten sosiale relasjoner er definert og strukturert på har utgangspunkt i og bestemmes langt på vei av den generelle kulturen mennesker sosialiseres i. Dette gjelder ikke minst rådgiverens egen sosialisering i maktapparatets strukturer og har dermed betydning for hvordan han fortolker sin egen praksis. For eksempel vil familier fra kulturer som forbeholder intimiteten og åpenheten kun nære familiemedlemmer eller venner kunne kjenne seg lite komfortable i rådgivningskontekster med faste timeavtaler og med tilfeldige rådgivere, i høyt strukturerte situasjoner (Sue & Sue 1990). Mange mer tradisjonelle kulturer har annen, ofte mer hierarkisk oppbygd kommunikasjonsstruktur mellom innehavere av de forskjellige rollene enn rådgiveren kanskje forventer. Med utgangspunkt i vårt individualistiske og demokratiske ideal setter vi gjerne pris på at alle mennesker får uttrykke seg argumenterende og fritt, også når dette går utover gruppeharmoni. Mange kulturer ser på slik atferd som umoden og verdsetter kontroll over både positive og negative sterke emosjoner (Bateson 1973), (Geertz 1973), (Scollon & Scollon 2004).

Samtale står høyt i kurs i rådgivning, enten som delmål eller målet i seg selv som hos mer innsiktsorienterte teoretikere som Rogers. Målgruppen som minoritetsfamilier representerer kommer oftere fra lavere samfunnslag og er kanskje mer opptatt av å dekke mer basale behov som det å skaffe seg jobb eller forsørge familien, og vil kunne oppleve dette tilbudet som bortkastet tid. Spørsmålet er hvorvidt det ”å gå inn i seg selv” matcher deres behov som kanskje er av en annen karakter. Alt dette har relevans for forståelse av klientens både kognitive og ikke –verbale, emosjonelle atferden i rådgivningskonteksten.

2.6.2 Rådgiverens bevissthet og kunnskap om klientens verdensanskuelse

I følge D.W. Sue & Sue (1990) forutsetter rådgivers kulturell kompetanse en aktiv, ikke fordømmende forståelse av klientens World View inkludert akulturasjonsprosesser.

Familiens struktur, hierarkier, holdninger generelt og til hjelpeapparatet spesielt, deres nærmiljø, ressurser... Alt dette har betydning for å kunne strukturere hjelpeprosessen på en effektiv måte. I tilfeller når klienten er barn og ungdom med psykiske problemer kan det for eksempel bli konflikt med familien som ikke ønsker behandling. I familiens verdensanskuelse er det kanskje ikke plass for å søke hjelp for emosjonelle problemer, eller dette er forbundet med stor stigma. Bare det å snakke åpent om sine problemer med fremmede, særlig når dette involverer andre familiemedlemmer kan være i seg selv konfliktskapende. Og fordi medlemmene i minoritetsfamilien tilpasser seg storsamfunnet på sin unike måte og med egen dynamikk kan det som vanligvis kan bli oppfattet som generasjonskonflikt egentlig dreie seg om interkulturell konflikt i familien.

Her spiller rådgiverens evne til å kommunisere empati en kritisk rolle. Skal han velge side, og hva slags råd skal han gi til familien som venter mer konkrete råd? I amerikansk multikulturell forskning har det for eksempel kommet frem at mange asiatiske klienter generelt oppfatter rådgiveren som praktiserer mer autoritativ rådgivningsstil som mer empatisk (Pedersen 1991). Dette har også vært noe av bakgrunnen for en mer kognitiv og teknikkdriven (og mislykket) tilnærming til multikulturell empati i amerikansk forskning på 70 –og 80 –tallet (Sue & Zane 1987).

2.6.3 Fleksible tilnærminger/ teknikker:

En kulturelt kompetent rådgiver er, i følge D.W. Sue & Sue (1990), en som kontinuerlig utvikler og anvender relevante og sensitive strategier og teknikker når han jobber med klienter med forskjellig kulturell bakgrunn. Pedersen (1991) bruker termen *cultural encapsulation* for å advare mot tenkemåter som motsetter seg bruk av alternative og modifisering av tradisjonelle tilnæringsmåter og metoder. Det kan dreie seg om å oppdatere seg på kulturell kunnskap, mer aktiv involvering i fritiden for å få en dypere forståelse av deres situasjon, søke hjelp og råd fra de mer erfarne når en ikke kommer seg videre. Det handler om å ha tilgang til flere alternative strategier, men også evne og vilje til å tilpasse arbeidsmetodene når disse ikke fører frem.

2.7 Oppsummering av teori og introduksjon av undersøkelsen

I forrige kapitlet har jeg presentert noen ulike begreper og teoretiske innfallsvinkler som viktige forutsetninger for forståelsen av mitt eget forskningsbidrag. I forbindelse med det er hjelpeapparatets evne til å møte den kulturelle heterogeniteten med de klassiske rådgivningsteorier, metoder og prosedyrer, blitt utfordret fra det som tidlig på 90 –tallet ble kalt for *Den fjerde kraften* (Pedersen 1991). Offisielt går denne bevegelsen under navnet *Multikulturell rådgivning og terapi*, forkortet MCT (Ivey m. fl. 2002). MCT står for en kulturforståelse hvor generelle kulturelle verdier ses på som kun noen av de flere andre, kulturspesifikke, som antas å påvirke rådgivningsprosessen. Den anerkjenner den faglige kompetansen rådgiveren skal ha ervervet seg med utgangspunkt i for eksempel humanistisk rådgivningsteori som nødvendig, men ikke tilstrekkelig. For å kunne møte den økende kulturelle heterogeniteten på en adekvat måte etterlyses det fra denne tilnærmingen større faglig fleksibilitet og kompetanse i kulturelle problemstillinger som skal komme i tillegg til denne.

2.7.1 Noen avveininger i forhold til valg av informanter

Mitt forskningsperspektiv kunne med Patton (1990) kalles for delvis ”perspektivistisk”. Med dette mener jeg at den teoretiske og forskningsmessige kunnskap jeg hadde tilegnet meg i forkant av undersøkelsen var for stor del bestemmende for forskningsspørsmålet. I innledningskapitlet ble det formulert på følgende måte:

Hvilke kulturelle forutsetninger jobber representanter for vårt eget offentlige hjelpeapparat ut fra, og hvordan forstår de kompetent rådgivning i forhold til minoritetsfamilien?

Neste skritt i undersøkelsen var å finne en passende kontekst og et visst antall informanter som kunne belyse problemstillingen på en fruktbar måte. Det er ingen etablerte normer for utvalget i kvalitativ forskning, hvor dette valget i stor grad er styrt av hensiktsmessighet og skjønn, både i forhold til nivå (individer, grupper, organisasjoner), og utvalgets størrelse. Nøkkelen til en hensiktsmessig *sampling* ligger i følge Patton (1990) i å få tilgang til kasuser som er rike på informasjon for å sikre mer relevante og realistiske ”overføringer” (se også

3.3.1). Dette henger mye sammen med forskerens dyktighet til å gi en grundig beskrivelse. Således kan en inngående studie av et enkelt kasus gi mer grunnlag for solide generaliseringer enn mange men samtidig innholdsfattige kasuser: Freuds og Piagets studier er ”case in point” her. Det er i følge Patton (1990) tre typer “samplingsfeil” som kan oppstå i kvalitative design: valg av situasjoner, tider og informanter. Men så lenge valget er bevisst og gjort eksplisitt, og funn relateres til disse på en varsom måte trenger ikke dette å være problematisk. Siden undersøkelsen gikk ut på å innhente og problematisere andre menneskers meninger syntes jeg kvalitativ tilnærming var å foretrekke. Likeledes mente jeg at noen intervjuundersøkelser med fagfolk ville være adekvat måte å få tilgang til datamaterialet som kunne belyse problemstillingen på en fruktbar måte. Ved å møte ressurssterke informanter som befant seg i en mellomposisjon mellom det systemet de representerer og deres klienter var for meg en effektiv måte å nyttiggjøre meg deres kunnskap og erfaringer.

Valget falt til slutt på ansatte i BUP –systemet. Opprinnelig tenkte jeg å snakke med noen rådgivere fra Pedagogisk –psykologisk tjeneste, siden inspirasjonen til temaet –og problemstillingen for en stor del ble hentet fra min praksistid i denne hjelpetjenesten. Etter hvert bestemte jeg meg imidlertid for BUP som et mer hensiktsmessig valg. Dette blant annet fordi ansatte i BUP –systemet driver vanligvis mer rådgivning i forhold til minoritetsfamilier, sammenlignet med PP –tjeneste som skal jobbe mer mot skoler og lærere. Å snakke med rådgivere og ikke minoritetsfamilier ble vurdert på både etisk –og ressursmessig grunnlag. Dette så jeg som effektivt, da jeg på denne måten fikk tak i det jeg tidligere med Patton (1990) omtalte som ”kasuser rike på informasjon”, men også indirekte kunnskap om minoritetsfamiliens situasjon i forhold til hjelpeapparatet. Samtidig hadde jeg etiske betenkeligheter med å bruke informanter som kanskje fremdeles befinner seg i en utsatt situasjon, og hvorvidt jeg hadde forutsetninger for å håndtere dette på en forsvarlig måte. Siden det teoretiske perspektivet legger vekt på det relasjonelle forholdet i møtet mellom rådgivere og klienter prøvde jeg å få tilgang til rådgivere med noe forskjellig faglig bakgrunn for å unngå at tolkningene blir for ensidig faglig –teoretiske.

Jeg tok en telefonrunde med BUP –er i bydelene i Oslo med høy andel av innvandrere, da jeg på et logisk grunnlag, i samsvar med deres andel i befolkningsstrukturen forventet en høyere frekvens av denne gruppen i BUP –systemet. Opprinnelig tenkte jeg å få tak i fagfolk i ledende stillinger for å få mest mulig informasjon på en gang. Etter en telefonrunde innså

jeg fort at dette ikke lot seg gjennomføre innen rimelig tid, siden de fleste var meget opptatt i lang tid fremover. Til gjengjeld ble jeg lovet å få formidlet noen erfarne fagpersoner med forskjellig faglig bakgrunn, noe jeg takket ja til. De fleste ledere, dog ikke alle, syntes å være opptatt av temaet. Jeg ble bedt om å sende prosjektbeskrivelsen på mail, og tilbakemeldinger på denne har vært meget positive: ”dette trenger vi absolutt å vite mer om” var det flere som uttrykte. Til slutt valgte jeg 2 psykologer, 1 barnepsykiater, en klinisk pedagog og en klinisk sosionom som jeg mente hadde mest å bidra med ut fra sin erfaring og faglige bakgrunn i forhold til det valgte tema og problemstillingen.

3 Metode

Menneskelige fenomener er dynamiske, komplekse størrelser og forutsetter en eller annen form for strukturering for at man skal få innsikt i disse. Alle empiriske studier setter forskeren overfor et valg av alternative tilnæringsmåter og metoder som skal hjelpe ham i dette arbeidet. I nyere tid er det blitt enighet blant forskere om at det ikke finnes en Metode, men flere mulige metoder som ikke kan velges abstrakt men må settes i sammenheng med problemstillingen, egenskaper ved det som forskeren skal vite noe mer om, ressurser, osv. I dette kapitlet vil jeg gi en redegjørelse for de metodiske valgene jeg har foretatt i min egen undersøkelse. Aller først skal jeg plassere dette arbeidet i en vitenskapsteoretisk sammenheng.

3.1 Et vitenskapsteoretisk og metodologisk tilbakeblikk

Begrepet metode betyr i følge Kvale (1997) opprinnelig ”veien til målet”. Implisitt i denne definisjonen ligger det også at det allerede finnes et på forhånd mer eller mindre definert mål, og eventuelt en begrunnelse for valget av nettopp dette målet. I vitenskapelig forskning generelt er metode ofte forbundet med debatten om hvilken måte å studere og forstå verden på er best (Patton 1990). I samfunnsvitenskapelig forskning er denne debatten igjen forbundet med fundamentale vitenskapsteoretiske spørsmål om den sosiale verdens natur og hva sann og objektiv kunnskap er (Kjørup 1997). Tradisjonelt har man knyttet metodevalget til to ulike vitenskapsteoretiske paradigmer, et positivistisk og et fenomenologisk, selv om bruk av særlig den siste termen er så vid at meningen ettervert er blitt utvannet. I noen tilfeller snakker man for eksempel om fenomenologi som forskningsparadigme, filosofisk perspektiv eller kvalitativ metode. Min tolkning av dette begrepet legger til grunn fenomenologi som en filosofisk refleksjon i forhold til kvalitativ forskning generelt, og et kunnskapssyn som ligger bak flere mulige forskningsmetoder.

Det positivistiske paradigmet i samfunnsvitenskapen har naturvitenskapene som forbilde og tro på at den sosiale verden kan bli studert på linje med naturen ved å bruke de samme, (naturvitenskapelige) metodene. Fokus er på enkelthet, velprøvde instrumenter og

prosedyrer med eksakte målinger. Målet er å kontrollere og predikere atferd, med eksperiment som det optimale forskningsopplegget eller design.

Det positivistiske synet har fått hard kritikk både for sin ensidige og overforenklede tilnærming til forståelse av mennesket og for kunnskapssyn og metodevalg som følge av dette synet. Med sin vekt på distansen mellom forskeren og studieobjektet som garanti for objektive resultater forutsetter den en objektiv virkelighet uavhengig av menneskelig inngripen, som er verken logisk eller praktisk mulig, ei heller mer objektiv:

Distance does not guarantee objectivity; it merely guarantees distance (Patton 1990:480).

Ved å underkjenne menneskets mulighet til objektiv tilgang til virkelighet utenom velkontrollerte situasjoner fører dette til et svært konservativt kunnskapssyn. Problemet er ikke at vi ikke kan ha sikker viten fordi vi har forutsetninger, tvert om er våre forutsetninger som erkjennende, men også feilbarlige vesener en nødvendighet for å kunne erkjenne den sosiale virkelighet (Kjørup 1997).

I den senere tid er det kommet til prinsipiell enighet blant forskere om at disse to tilnærmingene ikke er gjensidig utelukkende, da begge sikter mot å bidra til en bedre forståelse av det handlende mennesket i sitt videre miljø. Noen som Yin (1994) mener at type forskningsspørsmål bør være retningsgivende for metodevalget, at bestemte type spørsmål egner seg best med bestemte typer metoder, eller kombinasjon av flere. Dette er i tråd med den mer liberalistiske holdningen som går ut på at kvantitative metoder prinsipielt ikke er mer synonyme med objektivitet enn kvalitative metoder er med subjektivitet (Patton 1990:55). Hensiktsmessighet blir i grunnen styrende for det endelige valget; det står mellom den metode eller kombinasjon av flere som er egnet til å belyse problemstillingen best, innenfor ressursmessige rammer.

3.1.1 Kvalitativ metode

Hvordan kvalitativ metode skal defineres er ikke helt klart (Alvesson & Skøldberg 1994), samtidig som bruken av disse i samfunnsvitenskapen ikke er ukontroversiell (Patton 1990). Forskning er *håndverk*, og når forskeren ikke har standardiserte måleinstrumenter å støtte seg til som tilfellet ofte er i kvalitativ samfunnsvitenskapelig forskning, vil kvaliteten på

håndverket henge sammen med forskerens håndverksmessig dyktighet (Kvale 1997), (Patton 1990). I dette ligger også at forskning generelt, og kvalitativ forskning spesielt, med sin vekt på mennesket "som instrument" er en tolkende og skapende virksomhet. Når kvalitative forskere har som mål å presentere en kunnskap som i forhold til objektivitet ikke står tilbake for den kvantitative, kommer forskerens troverdighet til å spille mye større rolle. I følge Patton (1990) går dette på hans faglige bakgrunn, erfaring og ærlighet, filosofisk refleksjon og tro på det fenomenologiske paradigme, kvalitative metoder, induktiv analyse og helhetstenkning.

Fordi kvalitative empiriske studier ikke kan frigjøre seg fra sine teoretiske premisser, og dermed aldri vise oss "det egentlige" er det viktig for forskeren å reflektere kritisk over det verdimesige grunnlaget forskningen hviler på. Kvalitativ forskning er ikke isolert fra det dagligdagse. Den er forankret i vitenskapsteoretisk og filosofisk ramme (fenomenologi), forskersamfunn, ja, samfunnet som helhet, hvor objektive problemstillinger hentes fra. Som viktig premissleverandør er denne også med på å forandre samfunnet. Den er perspektivistisk fordi den alltid utgår fra et bestemt ståsted, når noe løftes frem så betyr det også at noe annet neglisjeres (Alvesson & Skoldberg 1994:13). Kvalitativ forskning er altså en (re)konstruksjon av den sosiale virkelighet som forskeren selv er med på å begrepsfeste. Konsensus og koherens er nødvendige, men ikke tilstrekkelige betingelser for objektiv kvalitativ forskning (Patton 1990). Denne forutsetter både en reflektert forsker og et demokratisk forskermiljø som er åpent for kritikk både innefra og utenfra, hvor påstandene kan kritiseres og etterprøves av andre (Phillips 1987). I det følgende vil jeg redegjøre nærmere for den tankegangen som var styrende for metodevalget mitt og som ligger til grunn for forståelse av kvalitativt intervju som metode for datainnsamling jeg valgte å bruke i min undersøkelse.

3.1.2 Det kvalitative forskningsintervju

Det er ikke noe mystisk ved bruken av intervju som forskningsmetode; et intervju er en konversasjon som har en viss struktur og hensikt (Kvale 1997:21).

Dette er en måte å innhente kunnskap på som er basert på en vanlig samtale, men samtalen har en faglig refleksjon ved seg blant annet fordi intervjutaker ikke tar alle svar for gitt men kan gå dypere inn og følge opp kritisk de responsene som intervjuobjektene kommer med.

Forskjellen gjelder også dynamikken i samtalen; det er intervjutakeren som bestemmer hvilket tema samtalen skal omhandle (og ikke omhandle), spørsmål som stilles og når et svar er akseptert (Kvale 1997).

Det er flere typer ”kunnskap” som kan hentes ved hjelp av et kvalitativt forskningsintervju, avhengig av forskerens teoretiske og epistemologiske utgangspunkt. Det kunnskapssynet som ligger til grunn for min undersøkelse er konstruktivistisk, tolkende, og kan presenteres med Kvales (1997) *reisemetaforen*: siktemålet til forskeren er ikke å oppdage og hente frem en ”gitt” virkelighet, men ”å være med” i en annen persons verden for en liten stund. Dette kan resultere ikke bare i ny kunnskap i form av et fortolket utsnitt av hans virkelighet; denne ”reisen” kan også avdekke til da skjulte deler av begge livsverden og dermed en forandret virkelighet for begge ”reisende” (Kvale 1997).

Det finnes flere typer kvalitative forskningsintervju, avhengig av strukturingsgrad (Patton 1990). Jeg valgte en intervjuform som kan betegnes som standardisert, men åpent intervju som også har likhetstrekk med det som Kvale (1997) betegner som halvstrukturert livsverdenintervju. Det er flere grunner til at jeg valgte denne intervjuformen. Jeg var blant annet ute etter samme type data fra alle informanter knyttet mot flere på forhånd bestemte temaer og kategorier, og på denne måten også mer eksplisitt eventuelle forskjeller. Dette ville også kunne lette analysen av intervjumaterialet på et senere tidspunkt. Med en på forhånd utarbeidet intervjuguide kunne jeg sikre meg mot at samtalen sklir ut på bekostning av de momentene jeg mente var viktige for å belyse problemstillingen. En mer åpen intervjuform tillater mer fleksibilitet, men samtidig er det også mer tidkrevende og flere intervjuer skal til før en systematisk variasjon eventuelt er sikret (Patton 1990).

3.2 Validitet og reliabilitet

Spørsmålet om *validitet*, som et overordnet begrep (man kan ha reliable funn uten at de samtidig er valide, men ikke omvendt), er nært forbundet med det filosofiske spørsmålet om realiteters natur, og knyttes vanligvis mot metodevalget. Med en bred tolkning av validitet som fjerner seg fra den opprinnelige positivistiske hvor dette helst skulle tallfestes, kan vi med Kvale(1997:165) noe forenklet si at *validitet* har med å gjøre ”i hvilken grad en metode undersøker det den er ment å undersøke”. Denne tolkningen gjør det prinsipielt mulig også

for den kvalitative forskningen å gi en valid, vitenskapelig kunnskap, og oppsummerer på en måte diskusjonen om metodevalget tidligere i dette kapitlet. *Reliabiliteten* på den andre siden er en nødvendig forutsetning for validiteten og gjelder først og fremst pålitelighet eller konsistens i de vurderingene eller målingene som tas i forskningsprosessen. Metoden i seg selv kan ikke sikre validiteten, verken i kvantitativ, og enda mindre i kvalitativ forskning. De fenomenene kvalitativ forskning har som mål å belyse er komplekse handlingssituasjoner hvor menneskeaspektet er involvert hele tiden. Med en slik forståelse vil validiteten og reliabiliteten knytte seg til forskerens egen faglige og personlige integritet; hans metodologiske ferdigheter, disiplin, kunnskap, kreativitet og ikke minst ærlighet og hardt arbeid (Patton 1990:11).

Det å synliggjøre og begrunne de valgene forskeren foretar underveis i forskningsprosessen kan være en av flere måter å øke reliabiliteten på i kvalitativ forskning (Kvale 1997), (Patton 1990). Dette vil jeg selv benytte meg av ved å gjøre min egen forskningsprosess så eksplisitt som mulig. Yin (1994) bruker begrepet ”beviskjede” som en måte å kvalitetssikre kasusstudier, noe som går ut på å formidle en logisk sekvens mellom spørsmål stilt, innsamlet empirisk materiale og konklusjonene trukket, noe jeg mener har universell anvendelighet også utover kasusstudier. Ved siden av forskningsetiske refleksjoner kan systematiske prosedyrer i innsamling av data, trening, triangulering av datakilder, metoder og forskere hjelpe i denne prosessen, men balansegang er viktig (Patton 1990). Kvale (1997) generelt i kvalitativ forskning, og Patton (1990) spesielt i forhold til analysearbeidet diskuterer hvordan en for sterk fokusering på intersubjektivitet som et kriterium for å øke reliabilitet kan motvirke forskerens kreativitet, uten at funn av den grunn blir mer objektive.

I den grad ulike spørsmål som stilles leder til ulike svar er validiteten perspektivistisk (Patton 1990), samtidig som den er forbundet med det hvem som stiller spørsmålet, eller det Kvale (1997) kaller for ”valideringsfellesskap”. Et perspektiv og konklusjon som er valid i ”common sense” oppfatning kan være totalt irrelevant fra et praktisk ståsted for de som først og fremst er opptatt av dette sannhetsperspektivet. Det viktigste for forskeren bør være å redegjøre for premissene for sine slutninger, slik at den som vurderer dette kan komme til samme konklusjon, selv om han ikke er enig i akkurat dette perspektivet (Patton 1990), (Yin 1990).

Med en slik prosessorientert tilnærming til validitet og reliabilitet skal jeg nå ta leseren med gjennom ulike trinn i min egen forskningsprosess for å vise hvordan jeg har søkt å kvalitetssikre min egen undersøkelse. Dette gjør jeg ved å bevege meg gjennom ulike *valideringsfelleskap* (Kvale 1997:165). Dette perspektivet representerer for meg et nyttig verktøy for å tydeliggjøre forskningsprosessen, uten at jeg oppfatter det som bindende. Noe av denne ”reisen” har leseren allerede vært med på uten at dette er blitt eksplisitt knyttet til termene reliabilitet og validitet og vil følgelig kjenne igjen noe av argumentasjonen. Samtidig vil mer av denne bli gitt på en mer utfyllende måte i påfølgende kapitler. Dermed utgjør hele oppgaven en overordnet ramme for verifisering av dette arbeidet.

3.3 Tematisering

Å fokusere på bestemte og overkommelige aspekter av en undersøkelse er ikke lett. Man står overfor flere valg, for eksempel hvor man skal starte. Selv om jeg valgte å ta utgangspunkt i litteraturlæsning var jeg klar over at dette var et av mange alternativene som lå for hånd. Jeg kunne for eksempel starte mer eller mindre ”forutsetningsløs” med å bygge teori nedenfra, men valgte det bort fordi min interesse for temaet ble vekket blant annet som følge av litteraturlæsning. Dermed fant jeg det vanskelig å ”late som” om jeg ikke hadde noen bestemte teoretiske predisposisjoner og forforståelse av fenomenet. Ved å ”tvinge meg” gjennom litteraturlæsning utvidet jeg min forståelse av det jeg oppfattet som et viktig og relevant samfunnstema allerede på dette tidspunkt, uavhengig av mitt eget arbeid.

Det er en kjensgjerning at forskjellige teorier kan forklare det samme fenomenet på forskjellige måter, samtidig som de kan være med på å begrense forskerens mulighet til å følge uventede ting, hans åpenhet og kreativitet (Patton 1990). Etter å ha lest gjennom en god del av det jeg mente var relevant stoff knyttet til temaområdet måtte jeg til slutt velge mellom ulike teorier og hvor mange jeg skulle trekke inn. Med denne *teoritrianguleringen* (Patton 1990) ville jeg sikre meg mot en ensidig forståelse og tolkning av fenomenet. Samtidig prøvde jeg å være til en viss grad åpen i forhold til både antall og bestemt teorivalg for ikke å ”låse meg” helt til bestemte perspektiver. Denne åpenheten gjorde det mulig, og førte til at jeg under denne prosessen reviderte både forskningsspørsmål og det teoretiske utvalget i lys av ny informasjon. Noe av dette skyldes at jeg hadde flere spørsmål som var

såpass åpne at de ledet til uventede svar fra mine informanter og åpnet opp for nye perspektiver på problemet som jeg valgte å forfølge.

3.3.1 Planlegging

Det er det andre stadiet Kvale (1997) foreslår, hvor gyldig kunnskap er forbundet med valg av forskningsdesign. Kvaliteten i en undersøkelse er uløselig knyttet til et forskningsopplegg som forener teori, forskningsspørsmål, metode, utvalg og tolkning av resultatene på en meningsfull måte (Yin 1994). Jeg har allerede drøftet og begrunnet mine valg i forhold til teori og informanter. Metodevalget var inspirert av refleksjoner gjort med utgangspunkt i vitenskapsteoretisk og metodologisk litteratur. Dette var en legitim måte å innhente kunnskap på, den sterke fokuseringen på det menneskelige aspektet i problemstillingen tilsa at en kvalitativ metode var å foretrekke. Og jeg mente selv jeg hadde personlige forutsetninger og egenskaper for å bruke intervju som metode i datainnsamlingen. Jeg var også overbevist om at dette var en effektiv og hensiktsmessig måte å belyse problemstillingen på.

Generalisering, eller problemer med generalisering av funn utover tid og rom, og å finne universelle lover er kjent i samfunnsforskningen (Patton 1990), og er en viktig del av planleggingsarbeidet. Generaliseringsproblematikken kan imidlertid ikke ses isolert fra forskerens epistemologiske og erkjennelsesteoretiske standpunkt, og derfor har flere forskere etter hvert foreslått alternative måter å tolke dette begrepet på. Forskere som Guba og Lincoln, sammen med Cronbach (i Patton 1990) inntar en mer pragmatisk, problemorientert holdning til denne utfordringen i kvalitativ forskning. Deres tilnærming representerer et slags kompromiss mellom den konservative positivistiske holdningen som fokuserer på årsakssammenhenger med liten relevans utover den eksperimentelle situasjon, og idiosynkratiske kasusstudier med liten nytte utover deres opprinnelige setting:

When we give proper weight to local conditions, any generalization is a working hypothesis, not a conclusion (Cronbach, i Patton 1990:487).

Med denne tolkningen blir forskningsresultater tentative arbeidshypoteser hvis overføringsverdi bestemmes av likheter mellom forskjellige kontekster. Forskerens nærhet til sitt materiale gjør det mulig å få frem noe av det som er styrken i kvalitative studier,

---

nemlig kvalitative forskjeller og nyanser i datagrunnlaget. Både forskjeller og likheter kan hentes frem og er i så måte en mer realistisk fremstilling av kompleksiteten i de menneskelige fenomener, og dermed også forskningsfunnets anvendelighet.

Kvalitative undersøkelser sikter vanligvis ikke til generaliseringer i stor skala, slik som statistiske generaliseringer (Yin 1994), deres generaliseringspotensialet er først og fremst forbundet med forskernes evne til å analysere og formidle sitt materiale (Patton 1990:185). Denne kan ligge enten tett opp mot det empiriske data, ”løftes utover” slik som Freud og Piaget i sin tid utviklet sine teorier, eller at en eller flere også konkurrerende teorier testes mot en eller flere kasuser, hypotetisk –deduktivt, (Yin 1994), for å utvide deres gyldighetsområdet (Alvesson & Skoldberg 1994). I dette tilfellet snakker Yin (1994) om analytisk generalisering; et eller flere kasuser representerer således ingen ”samplingsutvalg” som ved statistiske generaliseringer. Hvis to eller flere kasus viser seg å støtte en bestemt teori kan man da snakke om at teorien er blitt replisert, enda bedre er det dersom de i tillegg ikke gir støtte til en like plausibel konkurrerende teori (Yin 1994:31), (Patton 1990). En tommelfingerregel i følge Lincoln og Guba (i Patton 1990), (Kvale 1997) er å utføre så mange intervjuer til en når et visst metningspunkt, når ingen ny informasjon gir vesentlig ny kunnskap. I mitt tilfelle var utvalgets størrelse styrt av ønske om å gjennomføre undersøkelsen innen den fastsatte tiden (et semester), samtidig som jeg ville ha såpass stort og flerartet utvalg at også mer unike meninger kunne komme frem.

3.4 Intervjuguide

Det jeg hadde lest av nyere amerikansk teori og forskning relevant for det valgte temaområdet var styrende både for det teoretiske utvalget og de mer spesifikke spørsmål i intervjuguiden regnet med på å belyse problemstillingen. Jeg følte meg ellers usikker på både hvordan jeg skulle formulere og hvor mange spørsmål jeg skulle ta med i intervjuguiden. Av min veileder fikk jeg en intervjuguide som kunne sette meg på sporet av fremgangsmåten, samtidig som særlig Steinar Kvale (1997) og Patton (1990) var viktige inspirasjonskilder i denne prosessen. I tillegg fikk jeg hjelp av en erfaren forsker som bidro med sine råd til den endelige utformingen.

Når det gjelder *typer* spørsmål skiller Patton (1990) mellom spørsmål som skal reflektere informantenes erfaring, holdninger/verdier, følelser, kunnskap, sanseopplevelser og bakgrunnsspørsmål, som alle typer spørsmål han mener kan klassifiseres under. Det er særlig de fire første typene som mesteparten av mine spørsmål i intervjuguiden kan klassifiseres under. Siden problemstillingen gikk ut på individuelle holdninger og oppfatninger prøvde jeg bevisst å formulere spørsmål som reflekterte det individuelle nivået datainnsamlingen skulle baseres på (Yin 1994). I den grad konklusjonene gjelder på systemnivå, for eksempel BUP –systemet, baserer disse seg på informantenes egne oppfatninger. De fleste spørsmål var knyttet enten eksplisitt eller implisitt til de på forhånd utvalgte begreper og kategorier som igjen skulle reflektere det teoretiske utvalget. Spørsmålenes åpne form ville samtidig kunne gi meg mulighet til å gå mer i dybden og forfølge uventede svar fra informantene.

I forhold til *sekvensering* av spørsmål er det i følge Patton (1990) ingen etablerte normer for dette i samfunnsvitenskapen. Likevel mener han at et mer standardisert intervju må etablere en fast sekvens av spørsmål grunnet sitt strukturerte format. Til å begynne med anbefaler han å ”varme opp” med spørsmål som er minst kontroversielle, de som trenger minst tolkning, i en mer beskrivende form, og følgelig vente med mer prøvende spørsmål til en viss tillit er etablert. Et generelt krav til spørsmålets form er at de lar seg besvare, at de er klart formulert og ikke tvetydige (Patton 1990:305). Selv om jeg hadde noen på forhånd utarbeidede kategorier jeg knyttet spørsmålene mot var jeg samtidig ikke interessert i å tvinge disse i stramme kategorier. For å få til dette måtte jeg unngå å stille dikotome spørsmål eller å stille dem i en så åpen form som mulig slik at jeg unngikk å få tilbake dikotome svar type ja/nei. I forhold til språklig nivå la jeg vekt på spørsmålenes klarhet for å få informantene til å føle seg komfortable og unngå feiltolkninger av den grunn. Ellers var mine informanter alle høyt verbale med akademisk bakgrunn og var velkjent med de begrepene jeg brukte under intervju; noen begreper som ”minoritetsfamilier” ble i noen tilfeller avklart nærmere på stedet. Jeg hadde også flere spørsmål som på en mer indirekte måte skulle sikre en mer fyldig begrepsrepresentasjon, men også for å unngå at samtalen får et intellektualistisk preg, da alle mine informanter hadde mangeårig akademisk utdanning.

Jeg hadde ingen eksplisitte støttespørsmål, men flere av de spørsmål i intervjuguiden var tiltenkt samme funksjon. For å få flyt i samtalen fant jeg det mer naturlig å kommunisere disse underveis når jeg opplevde behov for dette på en mer indirekte måte, enten verbalt som ”kan du fortelle mer om det”, be om avklaring, eller bare bruke kroppsspråket for å få

informanten til å fortsette på det jeg fant viktig. Bortsett fra åpningsspørsmålet som innledet samtalen omkring temaområdet ville jeg ikke låse meg helt til spørsmålssekvensen slik den er utformet i intervjuguiden. Jeg prøvde heller å få oversikt over alle spørsmålene i intervjuguiden i hodet, slik at jeg kunne helt og holdent fokusere på responsene til informantene. På denne måten visste jeg når responsene helt eller delvis kunne relateres til andre spørsmål i guiden, slik at jeg unngikk å spørre flere ganger om det samme.

3.5 Gjennomføring av intervju

Gjennomføring av intervju er det tredje stadiet hvor validitet, i følge Kvale(1997) henger sammen med intervjuobjektets troverdighet og intervjutakerens dyktighet i å få frem en grundig beskrivelse av fenomenet som undersøkes fortløpende under samtalen.

Forskningsintervju kan med Kvale (1997) beskrives som en mellommenneskelig situasjon hvor samtalen dreier omkring et tema av felles interesse. I en fenomenologisk kunnskapsforståelse blir kunnskap resultat av en overenskomst mellom samtalepartnerens synspunkter, med empati som menneskets viktigste verktøy. Følelser er et viktig aspekt ved denne samtaleformen, men nyansene er viktige: på denne måten ligger denne type samtale et sted mellom administrering av et spørreskjema og det terapeutiske intervjuet. Å etablere et godt, tillitsfullt forhold tidlig i intervjufasen er helt avgjørende for å få en så troverdig som mulig beskrivelse av intervjuobjektets syn i forhold til det valgte tema (Kvale 1997).

Intervjuets åpne form krever mer av intervjutaker selv som forskningsinstrument; hans intuisjon og evne til å være en aktiv lytter og hans personlige stil skaper sammen den kontekstuelle rammen rundt intervjuet (Patton 1990). Gode spørsmål i seg selv er ingen garanti for å få samtalen til å forløpe smidig. Svarenes relevans må sjekkes fortløpende for at samtalen ikke skal skli ut (Patton 1990:332).

Disse momentene var en del av min forberedelse i forkant av intervjutaking, og selv om jeg var klar over at man aldri kan bestemme samtalsforløp helt alene følte jeg meg rimelig trygg. Jeg var nysgjerrig, visste hva jeg skulle spørre om og var opptatt av tema. Jeg hadde også en forholdsvis detaljert intervjuguide for å forsikre meg om at viktige momenter ikke ble forbigått. Intervjuobjektene ga selv uttrykk for at de var motiverte for å snakke med meg, og ikke minst ser jeg på samtale med andre mennesker og evne til å lytte som en av mine sterke sider. Temaområdet, problemstillingen og intervju spørsmål har mine informanter gjort

seg kjente med i forveien. Ingen av informantene hadde noen innvendinger mot at samtalen ble tapet, samtidig som de ble gjort oppmerksom på sine rettigheter i forhold til konfidensialitet og anonymisering. Jeg lovet også å slette båndene umiddelbart etter at transkribering av intervju til skriftlig form var unnagjort. Et av intervjuene ble gjort på telefon med båndopptaker grunnet den lange geografiske avstanden. Dette måtte jeg ta hensyn til under bearbeidingsfasen, da denne type samtale representerer en annen tolkningskontekst enn de øvrige intervjuene. Jeg hadde på forhånd gjennomført et lite uformelt pilotintervju med en politiker jeg fikk tilgang til gjennom bekjentskaper, som hadde god erfaring med beslektede temaer og problemstillinger. Slik kunne jeg danne meg et visst innblikk i problemstillingens aktualitet, i tillegg til de mer praktiske aspektene ved en intervjugjennomføring.

Gjennomføring av intervju knytter til seg mange utfordringer som er viktige for valideringsproblematikken. Dette gjelder ikke minst informantenes refleksivitet (Yin 1994). Dette går ut på at informantene gir svar som de antar intervjutaker er ute etter, eller kommer til å like. Det andre er valget og bruk av utstyr. Det finnes flere alternative måter å registrere intervjuer på, som blant annet videoopptak, notater, mer aktiv bruk av hukommelsen, alle med sine fordeler og ulemper. Valget mitt var begrunnet med flere praktiske fordeler: stemningen, bortsett fra det visuelle blir også registrert og kan være med og berike tolkningskonteksten, og jeg kunne konsentrere meg om å forfølge intervjupersonens svar uten å avbryte for å notere ting jeg finner som relevant og viktig. Ved å ta opp samtalene på bånd prøvde jeg også å øke reliabiliteten, ved at utsagnene kunne gjengis mer presist. I tillegg sikret jeg meg en mer naturlig flyt i samtalen, og dermed et bedre utgangspunkt for å få til mer objektive og dermed valide responser.

Samtidig er ikke dette valget uten ulemper. En kassettpiller slått på kan være effektivt middel til å stoppe noe som i utgangspunktet kunne vært en åpenhjertig samtale, og bringe den i en form hvor intervjuobjektets "selvsensurering" trer frem.

Det er forskerens ansvar å få intervjuobjektet til å føle seg trygg i intervjusituasjonen (Patton 1990). Etter at jeg hadde forsikret informantene om at deres anonymitet ville bli respektert prøvde jeg å være bevisst på å ikke presse mine egne perspektiver på dem. Dersom jeg skulle lykkes med å få til en mer åpen kommunikasjonsform måtte samtalepartnern oppleve meg som passe nysgjerrig og lyttende, uten å være påtrengende. I noen tilfeller ba jeg

informantene om å utdype noen av responsene mer, i andre tilfeller var noen av dem selv aktive i å kontrollere med meg hvorvidt de hadde besvart spørsmål på en god måte. Under opptaket, når jeg opplevde samtalen som kanskje altfor intellektuell, gjorde jeg noen ganger informantene oppmerksom på at jeg var ute etter deres ”egentlige” perspektiver og refleksjoner og ikke ”korrekte” ytringer.

Alt i alt fant intervjuetakingen sted i tidsrommet februar –juni 2005, altså over fire måneder og ikke *en* slik jeg hadde forutsatt. Til gjengjeld hadde jeg nå et datagrunnlag jeg var rimelig fornøyd med, og syntes selv jeg hadde gjort en meget nyttig erfaring som ga meg verdifull innsikt i de erfaringene erfarne fagpersoner har gjort.

3.5.1 Transkribering

Transkribering av et intervju innebærer en rekke vurderinger og beslutninger som forskeren bør reflektere over (Kvale 1997). Intervjuopptaket representerer blant annet en annen tolkningskontekst, hvor noe på veien fra den opprinnelige konteksten allerede er tapt, for eksempel de visuelle aspektene i intervjusituasjonen. Samtalen er nå i form av lydsekvenser uten andre kontekstuelle hjelpemidler; vi ”ser” for eksempel ikke øyebryn som løftes etter et overraskende spørsmål. Et annet eksempel: hvordan tolkes en pause; er det intervjutakeren eller objektet som tar pause? Jeg fikk demonstrert dette selv, hvor jeg i flere tilfeller oppfattet pause fra intervjuobjektet som naturlig avslutning på en svarekvens, mens det i virkeligheten var en tenkepause. I andre tilfeller var dette omvendt.

Selv om transkriberingsarbeidet kan være tid –og ressurskrevende, og det finnes ulike verktøy for å lette dette arbeidet, (Kvale 1997), valgte jeg å gjøre hele jobben selv. Jeg tenkte dette ville være en nyttig erfaring for meg som jeg ikke ville være foruten. Den opprinnelige nærheten til datamaterialet jeg hadde, og som jeg prøvde å opprettholde i størst mulig grad ved å transkribere intervjuene umiddelbart etter opptaket, var noe jeg mente ingen andre mennesker eller maskiner kunne formidle like godt. Å gjøre denne jobben umiddelbart etter intervjuetakingen så jeg på som et viktig bidrag i forhold til validitetsproblematikken, da opplevelsene og den emosjonelle konteksten som er med på å forme tolkningsresultatet fremdeles var levende.

Hva man skal ta med seg under transkribering av et intervjuopptak er i stor grad styrt av hensiktsmessighet og det teoretiske grunnlaget. Et psykoanalytisk intervju vil legge større vekt på emosjonelle aspekter under samtalen som pauser, latter, osv., enn når man er ute etter mer kognitive, bevisste aspekter ved intervjuet slik som i mitt tilfellet (Kvale 1997). *Språkformen* (Kvale 1997) er også med på å bestemme hvor valid og reliabel transkriberingen er. Rent praktisk og teknisk foregikk arbeidet ved at jeg først lyttet til intervjuopptaket i sin helhet for å prøve å gjenskape den opprinnelige konteksten og atmosfæren. Deretter lyttet jeg gjennom responsene som var linket til bestemte spørsmål for å beholde helhetsinntrykket. Til slutt begynte jeg å skrive av ved å lytte til små verbale sekvenser som var korte nok til at jeg kunne forsikre meg om å ha fått med meg alt. På forhånd hadde jeg bestemt meg å skrive ned intervjuene i sin helhet, ordrett. Ved å holde meg til opptaket i størst mulig grad gjorde jeg det mulig også for andre å komme til mest mulig likt resultat, og dermed en mer reliabel transkripsjon i første omgang. Dersom det forekom uvanlig lange pauser, eller for eksempel latter, prøvde jeg så godt jeg kunne å tolke disse i forhold til den opprinnelige samtalekonteksten ved å gjenkalle stemningen i situasjonen. At jeg gjorde dette arbeidet umiddelbart etter opptaket følte jeg var til stor hjelp. Jeg sporet opptaket frem og tilbake mange ganger, særlig når jeg var usikker på hva som ble sagt i tilfeller hvor personen snakket for lavt eller for fort. Dette arbeidet tok gjennomsnittelig mellom 8 –10 timer, og resulterte i mellom 10 –15 sider utskrift med en linjes avstand.

Med utgangspunkt i en metode Kvale (1997) kaller for *meningsfortetning* gikk jeg gjennom det transkriberte materialet og fjernet det jeg i lys av problemstillingen oppfattet som overflødig materiale, slik som gjentakelser og digresjoner. Jeg reduserte tekstmaterialet uten å endre det jeg selv oppfattet som den opprinnelige meningen til intervjuobjektet. På denne måten sikret jeg meg et håndterbart datavolum til senere fortolkning innenfor teoretiske rammer. Transkriberingen ble i sin nye form sendt tilbake til informantene for eventuelle kommentarer, noe Patton (1990) kaller for "face validity". Av de 5 tilbakemeldingene jeg hadde fått inneholdt 3 av dem ingen vesentlig ny informasjon. En informant hadde en enkel kommentar, hvor ordet "oversiktlig" (miljø) ble erstattet med "gjennomsiktig". Av de to siste sendte en av informantene skriftlig flere utdypende svar og kommentarer i forhold til sine opprinnelige responser. I et annet tilfelle kjente informanten seg ikke igjen i transkripsjonen. Dette til tross for at jeg hadde holdt meg til informantenes tolkningskontekst

i denne omgangen. I dette tilfellet fikk jeg til en ny avtale, og denne gangen gikk det mye bedre.

De tilbakemeldingene jeg hadde fått kunne jeg ”ta til etterretning” og enten bruke som tilleggsdata i senere presentasjon, eller slik jeg valgte, å revurdere representasjonen i lys av disse tilbakemeldingene. Dette gjorde jeg fordi disse i de fleste tilfeller var bare noen mindre justeringer og utdypninger, bortsett fra det intervjuet som ikke ble godkjent i sin helhet. På tross for de trekkene jeg hadde foretatt for å sikre en mest mulig ekte beskrivelse av informantenes meninger, står noen spørsmål fremdeles åpne. Er de marginale justeringene informantene har kommet med uttrykk for deres egentlige meninger som de kjente igjen, eller mer overfladiske ”korrekte” ytringer av mer nøytral art? I så måte kunne det intervjuet som ikke ble godkjent tolkes som mer spontant uttrykte meninger, siden vedkommende ikke kjente seg igjen i transkripsjonen? Isolert sett er det grunn til å tvile, men så lenge intervjuer blir sett på som det de er –nemlig verbale rapporter, (Yin 1994) gir annen informasjon som det helhetsinntrykket jeg fikk av intervjupersonene før, under og etter intervjuene grunn til at jeg kunne føle meg komfortabel med mine tolkninger.

3.5.2 Analyse og kategorisering

The culminating activities of qualitative inquiry are analysis, interpretation, and presentation of findings (Patton 1990:371).

Noe av det første man må bestemme seg for i analysearbeidet i forhold til det transkriberte intervjuet gjelder i følge Patton (1990), Yin (1994) valget mellom hvorvidt en skal begynne med et enkelt kasus eller vurdere flere kasuser samtidig, dersom studien omfatter multiple kasuser (Yin 1994). Med intervjuguide som deskriptiv analytisk ramme kan flere kasuser ses i forhold til samme tema eller spørsmål for å få ulike perspektiver. Jeg valgte å starte med et unikt kasus da jeg ville analysere dataene mens de ennå var ”ferskvare”, for å unngå overfortolkning. Siden intervjuene strakk seg over lengre periode kunne disse av praktiske årsaker, på bakgrunn av dette valget ikke bli analysert samtidig.

Å analysere betyr egentlig å dele opp en opprinnelig helhet, og i intervjusammenheng betyr dette å lete frem verbale utsagn vi finner som signifikante for vår problemstilling. Når det er snakk om flere intervjuer slik i min egen undersøkelse kan dette medføre å eventuelt

sammenligne hva flere forskjellige personer har sagt i forhold til det samme tema og spørsmålet stilt for å få frem eventuelle likheter og forskjeller. I følge en hermeneutisk tolkningsforståelse finnes det ikke bare en, men flere ulike tolkninger av en og samme tekst, avhengig av det spørsmålet som stilles til teksten (Kvale 1997). Nært forbundet med dette er også problematikken med tolkningsprimatet: hvem har krav på den ”egentlige” meningen? Hermeneutikken gir oss ikke noe konkret og enkelt svar, men henviser til intuisjon, og noe av denne ligger i våre teoretiske antakelser (Phillips 1987). Det er viktig å eksplisitt relatere både forskningsspørsmål og analysen av data til disse momentene særlig i forhold til reliabilitet –og validitetsproblematikken (Kvale 1997), (Patton 1990). Intuisjon og den teoretiske forforståelsen har også vært bestemmende for mit eget arbeide, fra valg av tema – og problemstillingen til det endelige tolkningsresultatet slik det foreligger i denne oppgaven.

Analysearbeid er en omfattende og krevende prosess og dette kan fort (for)lede en til å se etter effektive teknikker som letter dette arbeidet samtidig som det kan være med på å øke reliabilitet (Kvale 1997). I noen tilfeller kan dette også være ønskelig, slik som kategorisering av verbale utsagn med henblikk på sammenligning i forhold til samme tema. På den annen side kan dette gå på bekostning av forskerens kreative evne til å vinne ny innsikt i fenomenet, kunnskap som i noen tilfeller ikke nøyer seg med aktørperspektivet (jf. ”mistenksomhetshermeneutikk”), Kvale (1997), (Alvesson & Skoldberg 1994). Dette er en balansegang, og kan ikke sees isolert fra det opprinnelige målet for undersøkelsen, og forskerens teoretiske (for)forståelse. Kategorier og mønstre kan helt eller delvis utvinnes fra det empiriske datamaterialet eller utvikles i forkant av undersøkelsen, de kan ligge tett opp til intervjuobjektets eget språk –og begrepsnivå eller være teoretisk- faglige konstrukturer (Kvale 1997), (Patton 1990), (Yin 1994). Som regel vil analysearbeid ikke følge en fast rekkefølge fra teori til data eller omvendt (hypotetisk –deduktivt versus induktivt), men springe frem og tilbake (Patton 1990). Dette er også min egen erfaring. For meg begynte dette arbeidet allerede under intervjusamtalen, hvor ”teksten” var de verbale utsagn som jeg tolket fortløpende i lys av problemstillingen og intervju spørsmål forbundet med den. I neste omgang foretok jeg en innholdsanalyse. For Patton (1990:381). er dette ”*process of identifying, coding, and categorizing the primary patterns in the data*”. Kategoriene jeg hadde utviklet med utgangspunkt i teori –og forskningslitteratur jeg hadde gjennomgått lettet dette arbeidet, men holdt ikke helt. Utsagn overlappet med hverandre, flere avsnitt kunne føres under samme kategori, og selv problemstillingen og det teoretiske utvalget måtte endres

---

underveis i forskningsprosessen, for å få de ulike delene i et mer balansert forhold til hverandre.

Menneskefaktoren utgjør et tveegget sverd innefor kvalitativ forskning generelt, og i forhold til analysearbeidet spesielt (Patton 1990:372). Det som kan være stor fordel, som forskerens fleksibilitet og kreativitet, utgjør samtidig dens svakhet. Problemet er at det ikke finnes noen absolutte normer for kvalitetssikring av dette arbeidet (Kvale 1997), (Patton 1990). En måte å kvalitetssikre analysestadiet er det som går under begrepet *triangulering* (Yin 1994), (Patton 1990). For å unngå en systematisk subjektivitet i forskningsprosessen, kan dette ved siden av *teoritriangulering* som jeg allerede har drøftet, innebære å få flere kompetente personer til å gå gjennom analysearbeidet. Kompetanse er i dette tilfelle forbundet med det Kvale (1997) kaller for ulike valideringsfellesskap. Dette kan øke tiltro til forskeren og hans arbeide, men er på ingen måte garanti for et godt produkt. Enkelt fortalt: kvantitet sikrer ikke kvalitet; selv om alle impliserte er enige i noe kan dette være tegn på god reliabilitet uten at validiteten dermed er sikret. Likevel mener Patton (1990) at dette er et ideal man bør tilstrebe og en god måte å øke forskerens troverdighet på, men det må samtidig vurderes i forhold til rådende ressurser. For å unngå en ensidig og forutinntatt analyseprosess benyttet jeg meg av en erfaren forsker fra samme fagområdet. Han fikk de anonymiserte intervjuene en etter en, for så med utgangspunkt i forskningsspørsmål og intervjuguide foreta en parallell selvstendig kategorisering. Jeg ville med dette unngå å få analysearbeidet tidlig i "spor", noe som kunne legge beslag på den tidligere omtalte kreativiteten, men også en mer edruelig vurdering av alternative forklaringer. I tillegg kunne jeg få en faglig vurdering av mitt arbeid da vi ellers kunne sammenligne resultatene og få en diskusjon over dette tema.

Mye av det analysearbeide jeg hadde gjort på selvstendig grunnlag ble "replisert", men noen nye momenter ble også vurdert. Med utgangspunkt i det mer induktive analysearbeidet fikk jeg blant annet støttet mitt forslag til å utvide det teoretiske grunnlaget. Ved å bruke flere teorier (*teoritriangulering*) og andre kompetente vurderere (*vurderertriangulering*) fikk jeg hjelp til å holde øynene åpne for nye og uventede mønstre og alternative forklaringer i analysearbeidet. På denne måten økte jeg det som Patton (1990) kaller for forskerens integritet i analysen.

Neste trinn i analysearbeidet var *meningskategorisering* innenfor to ulike tolkningskontekster som hos Kvale (1997) omtales som henholdsvis *kritisk forståelse basert*

på sunn fornuft og teoretisk forståelse. Her struktureres datamaterialet i forhold til en tilnærming som sikter mot å få en bredere og dypere forståelse av meningen enn det umiddelbart gitte, enten ved å fokusere på intervjuobjektet selv eller uttalelsens innhold. Jeg valgte det siste, da problemstillingen i større grad skulle fokusere på de mer bevisste sidene ved intervjuobjektets erfaringer og holdninger. Først leste jeg flere ganger gjennom hele teksten som nå var på ca 4 –5 sider, for å få en oversikt over det jeg mente hørte sammen, uten å følge slavisk de på forhånd utviklede kategoriene. Dette gjorde jeg samtidig som jeg noterte i margin til den foreliggende teksten. Dette arbeidet kaller Guba (i Patton 1990:404) for ”tilbakevendende ”mønstre”, som da kan danne grunnlaget for videre analyse i form av temaer og kategorier (Patton 1990). Etter mye ”frem og tilbake” tankearbeid ved å ”vri og vrenge” teksten i hodet havnet jeg til slutt på et kategorisett eller resultat jeg mente representerte en god ballanse mellom kategoriene og datamaterialet. Deretter ble de forskjellige verbale utsagn jeg mente passet sammen til bestemte kategorier klippet ut og limt inn under disse. Det finnes ingen fasit for å avgjøre hvorvidt en har lykket med dette arbeidet, men i prinsippet bør resultatet i følge Guba (i Patton 1990:404) være et kategorisett som har høy grad av ”indre og ytre homogenitet”, det vil si indre koherens og et klart skille mellom kategoriene. Hvilke kategorier som er de viktigste er det forskeren selv som bestemmer, i lys av problemstillingen (Patton 1990:406).

Multikulturell kompetanse som overordnet begrep munner ut i tre kategorier. Disse er *rådgiverens bevissthet* om og *holdninger* knyttet til egen verdensanskuelse, *kunnskap* om og *holdninger* knyttet til minoritetsfamiliens verdensanskuelse, og *kulturelt sensitive tilnærminger* som praktiseres på bakgrunn av denne kunnskapen. Denne kunnskapen og kompetanse, slik jeg tolket det gjennom mine analyser, kan blant annet brukes til å *unngå stereotyper*, *skape tillit*, fremme *empatisk forståelse*, *skape felles forståelse* for familiens problemer, og reise *positive forventninger* til hjelpeprosessen. Altså til sammen tre over –og fem underkategorier.

Til slutt beveget jeg meg til en tredje tolkningskontekst som Kvale (1997) kaller for *teoretisk forståelse*. Her tolket jeg intervjudata i lys av et teorisett jeg mente var adekvat i forhold til det å belyse min problemstilling på en fruktbar måte, noe som gikk lenger enn en vurdering basert på logisk sunn fornuft og intervjuobjektens selvforståelse (Kvale 1997). Siden multikulturell rådgivning stiller krav til rådgivers kompetanse som antas å komme i tillegg til de med utgangspunkt i tradisjonell rådgivningsteori, vil dette bli drøftet på en kritisk måte

i lys av datamaterialet. Dette analysestadiet og tolkningskonteksten er naturlig del og utdypes videre i neste kapittel.

4 Presentasjon av data: analyse og drøfting

Jeg begynte intervjuene med å presentere for informantene kort det jeg hadde lest om i amerikansk forskning om etniske minoriteters (under)bruk av psykologiske hjelpetjenester og det store frafallet tidlig i hjelpeprosessen, og spørre om deres egne erfaringer i forhold til dette tema. I forhold til minoritetsfamiliens (begrepet ble avklart med informantene på stedet) antatte underbruk av psykologiske hjelpetjenester hadde ingen av informantene nøyaktig data på dette, men alle hadde gjort seg opp en mening om dette som del av deres egen erfaring eller kjennskap til dette tema generelt. Antatt underbruk bekreftes av samtlige informanter. En av informantene er temmelig konkret i sine observasjoner:

Jeg tenker at hvis vi går gjennom statistikken vil det komme frem at det er veldig liten andel av denne gruppen som henvises hit, de aller fleste som kommer hit er vanlige norske familier til tross for at minoritetsfamilier utgjør kanskje 70-80% av befolkningsstrukturen i denne bydelen (S, kl.pedagog).

Når vi kommer inn på hvordan de tolker dette forholdet mener flere av informantene at *terskelen* for å søke om hjelp er vanligvis høyere for denne målgruppen. Når dette skal utdypes videre tolkes disse observasjonene noe forskjellig. Skam knyttet til psykiske problemer, generelt mindre fokus og kunnskap og bruk av alternativ hjelp nevnes som mulige årsaksfaktorer.

Tidlig frafall i hjelpeprosessen var et beslektet tema som jeg ville at mine informanter skulle reflektere omkring. Informantenes egne erfaringer er varierte, og særlig på et generelt grunnlag er det stor usikkerhet på hvorvidt dette bildet stemmer:

Dette samsvarer godt med min egen erfaring (...). Dette skjer enten fordi vi ikke kommer i posisjon for å hjelpe dem, eller de bare slutter uten at de vil gi en forklaring (A, kl.sosionom).

Man vet at de søker mindre hjelp, men om de bryter behandlingen fortere, det tror jeg ikke, det er ikke min erfaring heller (H, kl.psykolog).

Dersom det er slik at minoritetsfamilier som gruppe sliter på mange måter mer enn den gjengse norske familie, og burde således ha mer og ikke mindre behov for pedagogisk – psykologiske hjelpetjenester, og hvis det antydde underbruk er faktum: hva gjør

---

hjelpeapparatet for å profilere seg på en slik måte at inngangsterskelen for flere fra denne målgruppen som helhet senkes? Hvem holdes ansvarlig når kommunikasjonen med minoritetsfamilien ikke fungerer tilfredstillende? Et systematisk samarbeid mellom forskjellige hjelpetjenester og etater som ledd i *tillitsskapende arbeid* i forhold til klienter generelt nevnes som en modell særlig virksom for denne målgruppen for både å senke inngangsterskelen og forhindre tidlig frafall:

Dette helhetsperspektivet, særlig vi som jobber med barn og ungdom i psykiatrien har i vårt møte med minoritetsfamilier, mener jeg er kjempe viktig særlig for denne gruppen. Det er mange som trenger hjelp fra forskjellige instanser fordi deres problemer og behov er ofte mer sammensatt (S, kl.pedagog).

Hva dette perspektivet innebærer mer konkret kan antydes med disse to informantene, som viser en mye større fleksibilitet enn man kanskje forventer ut i fra en mer tradisjonell oppfatning av hjelperollen:

(...) jeg selv prøver å møte dem noen ganger i deres miljø, som for eksempel å møte ungdommen på skolen, eller hele familien i deres hjem. Det med kontakt er viktig, informere om hvem vi er og hvordan vi jobber, jeg prøver ofte å alminneliggjøre det å komme hit (A, kl.sosionom).

Det er sånn du må jobbe med den type klienter ellers får du det aldri til, da skjønner jeg godt at de slutter. Jeg er nå blitt mye rundere når det gjelder minoritetsfamilier kanskje fordi jeg kommer fra en minoritet selv. Jeg prøver å følge dem opp, at de får den praktiske hjelpen de ønsker seg, at de kommer seg videre til trygdekontorer, boligkontorer og sånne ting (M, barnepsykiater).

Rogers, særlig i hans tidligere utgave av klient –sentrert teori (Rogers 1951) var ikke helt fremmed for dette og anbefalte rådgiveren å være fleksibel for å møte klientens forskjellige behov. Kunnskap om minoriteter i deres egen setting og mer private, personlige erfaringer med denne målgruppen mente han var nødvendig for å kunne forstå klienter med kulturell bakgrunn veldig forskjellig fra rådgivers egen. Også D.W. Sue & Sue (1990), anbefaler rådgivere å møte minoriteter i deres setting for å skaffe seg førstehåndskunnskap om deres situasjon som ledd i hjelpeprosessen.

4.1 Kompetanse 1: bevisst holdning knyttet til egen verdensanskuelse

Holdninger er uløselig del av rådgiverens praksis enten han er dette bevisst eller ikke.

Spørsmål 5, hvor jeg ber informantene reflektere omkring sine egne stereotyper og spørsmål

20, hvor jeg relaterer holdninger mer direkte til faglig kompetanse er eksempler på spørsmål hvor jeg prøver å sikre meg mer eksplisitte svar i forhold til dette viktige tema (se intervjuguiden for detaljer). De responsene jeg får indikerer at samtlige av informantene legger stor vekt på å ha bevisst forhold til egne holdninger som del av deres yrkesutøvelse:

Jeg synes det er viktig å ha et bevisst forhold til det, for det er veldig lett å bli etnosentrisk, altså (...) (M, barnepsykiater).

Det er utrolig viktig å ha et bevisst forhold til sine egne og faglige holdninger du har internalisert, for de ligger der uansett hele tiden og påvirker deg. For da kan du bevisst velge når og hvilke av disse du skal bruke eller se bort i fra i rådgivningsprosessen (N, kl. psykolog).

Drøfting av kompetanse 1

Tradisjonell rådgivning hviler på et bestemt verdigrunnlag som dermed favoriserer bestemte holdninger og oppfatninger. Dersom rådgiveren, som representant for et maktapparat, ikke er oppmerksom på dette kan dette ha uheldige konsekvenser for klienter med andre verdier, holdninger og erfaringer. Denne, i utgangspunktet sårbare gruppen, kan få bekreftet sine egne stereotyper og negative holdninger til hjelpeapparatet. Rådgiveren og hjelpeapparatet på sin side risikerer å ikke komme i posisjon for å utøve sin hjelperrolle i tråd med systemets målsetting. Et hjelpeapparat som ikke fokuserer kritisk på egne holdninger vil i beste fall kunne virkeliggjøre sine målsettinger i forhold til en snever klientgruppe som kjenner seg godt igjen i deres etablerte normer og rutiner. En stor gruppe av mennesker som har behov for hjelp, men ikke har den umiddelbare tilliten eller kunnskap om hjelpeapparatets metodikk vil på denne måten måtte finne alternative og kanskje mindre effektive metoder til hjelp.

Siden holdningene kommuniseres både verbalt og ikke –verbalt må disse i følge Rogers være både uttalt og ikke –uttalt del av rådgiverens vesen ellers kommer klienten til å avsløre hans dobbelthet. Også multikulturell kompetanse anbefaler rådgiveren å reflektere aktivt over det kulturelle, verdimesige grunnlaget hans teori og praksis baserer seg på og hvordan dette kan påvirke kommunikasjonen med klienter med andre verdisystemer:

I møtet med minoritetsklienter bør rådgiveren ha klart for seg at en selv ikke er verdinøytral. Vi er forankret i et menneskesyn som påvirker holdninger og handlinger i møtet med klienten. Jeg bruker mye tid for å skape tillit hos denne klienten ved ikke å fremstå evaluerende, slik at han kan være seg selv. For hvis de ikke opplever den respekt og anerkjennelse de fortjener er dette en sikker måte å utestenge dem fra videre samarbeid (S, kl. pedagog).

(...) Jeg har snakket med mine klienter om dette, og de tilbakemeldingene jeg har fått er at når jeg viser en kritisk holdning til deler av kulturen jeg som representant for hjelpeapparatet representerer, at jeg viser motforestillinger til de holdningene og verdier helsevesenet representerer, opplever jeg at mine klienter ofte får mer tillit til meg. Da åpner de seg gjerne mer slik at jeg får innsikt i deres egen oppfatning som ofte er veldig forskjellig fra denne tenkemåten og de holdningene helsevesenet representerer (N, kl. psykolog).

En ureflektert og lite fleksibel tolkning av sitt faglige ståsted kan føre til at bestemte verdioppfatninger og holdninger befester seg som de ”riktige” og dermed fungerer som kulturelle stereotyper. Denne holdningen kan hindre rådgiveren i å se ressurser i den enkelte familien, og å bygge opp god relasjon til klienten som viktig del av rådgivningsprosessen. For eksempel lar en ikke –evaluerende holdning og ubetinget aksept seg vanskelig forene med en liten vilje til å akseptere for eksempel en løsning som strider mot det humanistiske selvidealet. Her er Rogers i klemme, og en ukritisk og lite fleksibel tolkning av hans teori kan skape bestemte forventninger og sykeliggjøring av minoritetsfamilien når disse ikke er innfridd. I teorikapitlet (jf. 2.2.1.-2.2.3.) drøftet vi to til dels motstridende verdiidealer og hvordan disse kan komme til uttrykk i rådgivningskonteksten. Jeg utfordret informantene til å reflektere omkring hvilke de mener kan være potensielle kulturelle stereotyper i møtet med minoritetsfamilier:

Særlig for meg som representant for hjelpeapparatet er det viktig å ikke komme med fordommer, der har jeg et mye større ansvar. Og det er ikke lite av fordommer i hjelpeapparatet knyttet mot dette med begrepet kultur slik det noen ganger anvendes. Plutselig er kultur en hindring som gjør at en kanskje ikke kommer seg videre i rådgivningsprosessen, og da er det som oftest våre egne kulturelle verdier som ”individuell frihet”, ”demokrati” som er målestokken (S, kl. pedagog).

Jeg må først presisere at det jeg sier nå er på generelt grunnlag, men skillet mellom en individ orientert tenkning mot en mer kollektivistisk som kanskje kjennetegner flertallet av disse klientene er viktigst. For eksempel det med barneoppdragelse, mange av disse familiene legger vekt på lydighet, at barn skal vise respekt til sine foreldre. Også den utvidede familien spiller enn større rolle for flere av disse familiene enn tilfellet er for de fleste norske familier i dag (A, kl. sosionom).

Rogers (1951) var av den oppfatning at støtte og anerkjennelse fra signifikante andre viktige for alle mennesker for å føle seg vel, og at psykiske problemer var som oftest resultat av mangel på denne. Likevel ignorerte han klientens nettverk, bortsett fra det hvordan dette kunne påvirke klienten negativt. Dette kan være problematisk når minoritetsfamilien kommer fra mer tradisjonelle kulturer med klare forpliktelser mellom familiemedlemmene og tette bånd til den utvidede familien.

Jeg selv jobber veldig mye i forhold til familier, du må forholde deg til familien eller miljøet rundt skolen ellers kommer du ikke noe vei, du får ikke noe resultater. Vi skal nå faktisk begynne å bruke en tilnærming hvor hele storfamilien trekkes inn dersom den finnes for å diskutere den enkelte ungdom (M, barnepsykiater).

Å akseptere at andre mennesker skal ha egne synspunkter og ikke være fordømmende overfor dem slik både humanistisk og multikulturell rådgivningsteori forutsetter betyr ikke nødvendigvis å måtte gå på akkord med egne holdninger og følelser, selv om det til tider kan være vanskelig å leve opp til disse målene.

Det er mange sider ved andre kulturer, for eksempel ved den muslimske kulturen som jeg ikke vil ha noe av i privatlivet, selv om jeg skiller mellom jobb og privatliv går ikke jeg med på at en muslimsk far sier at det er han som er sjefen i familien og at han oppdrar ungen sin på en måte han velger. Vi har lover i Norge som også han må forholde seg til og anerkjenne (H, kl. psykolog).

4.2 Kompetanse 2: kunnskap og holdninger til minoritetsfamiliens verdensanskuelse

Minoritetsfamilie er en mangfoldig gruppe, hvis verdensanskuelse, herunder synet på psykiske problemer, årsaker til det og hva som er passende behandlingsmåte og hvem som er skikket til å hjelpe kan variere stort. Det er derfor viktig for rådgiveren å få tak i den enkelte familiens verdensanskuelse for å kunne fremstå som en oppriktig og troverdig kilde til hjelp. Hvilken type kunnskap om kulturelle forskjeller synes mine informanter er viktig og hvilken betydning kunnskap om minoritetsfamiliens kulturelle bakgrunn har i følge deres egen erfaring? Hvordan innhentes denne kunnskapen og hvordan kan denne anvendes i hjelpeprosessen? Jeg hadde med flere spørsmål som er ment å belyse dette temaet, både direkte og indirekte. Egentlig bidrar alle spørsmål mellom 5 og 22 (se intervjuguiden) til å belyse dette tema.

4.2.1 Å unngå stereotyper

Jeg hadde på forhånd fått tak i et henvisningsskjema til BUP, hvor det blant annet skal krysses av for familiens etniske tilhørighet. De som hadde laget dette skjema syntes å ha ilagt kulturen en viss betydning, men hva slags, og hva formidler denne rubrikken for ”bosnisk” eller ”somalisk” for mine informanter? I sine responser legger informantene vekt på ulike aspekter ved kulturen og hvordan kunnskap om familiens bakgrunn kan brukes aktivt i rådgivningsprosessen. All kommunikasjon mellom rådgiver og familien forutsetter bruk av språk som begge forstår. Men språket er kulturelt redskap, og selv når klienten snakker norsk kan det være vanskelig å tolke klientens verbale utsagn:

Det viktigste er for meg å ha i bakhodet at denne bestemte familien, hvis den for eksempel kommer fra Vietnam, at de har andre verdssystemer, at de har en annen kommunikasjonsmåte selv om de snakker norsk, selv om de har tolk (A, kl. sosionom).

Hvilken informasjon er viktig må ses i sammenheng med både problemstillingen, kulturell forståelse og ikke minst rådgiverens *faglige* bakgrunn. De prioriterer også annerledes det de mener er betydningsfull kulturelt relevant informasjon. Skillet by/landsby og de mer sosiale og pragmatiske sidene og antatte fellesmenneskelige behov er for flere viktigere enn familiens etniske tilhørighet *per se*. Det kulturelle mangfold og det dynamiske ved kulturen vanskelig gjør å forholde seg til den på en konsistent måte over tid. Noen av informantene synes å ha nærmest gitt opp tanken om kulturell kunnskap som et hjelpemiddel for å kunne forstå den unike familiens verdensanskuelse:

Det jeg synes er relevant informasjon, og nå svarer jeg veldig generelt, er hvor gammelt var barnet da familien kom til Norge, er de født her, har de gått i barnehage i Norge, brudd med nettverket, utfoldelsesmuligheter her(...). Jeg som psykolog med psykodynamisk teoretisk forståelse vil legge vekt på å innhente informasjon om eventuelle brudd i relasjoner, mens en med for eksempel pedagogisk bakgrunn vil sannsynligvis legge vekt på annen type informasjon (H, kl. psykolog).

Jeg stoler mer på min generell kunnskap om minoriteter som gruppe, det er stort sett de samme problemstillingene som er aktuelle for de fleste minoriteter. Det er ofte større forskjeller i forhold til det hvorvidt klienten kommer fra by eller land, enn hvilken kultur han tilhører. For du kan aldri være faglig oppdatert på alle spesielle kulturelle problemstillinger som du kanskje kommer til å møte en gang i løpet av din karriere (M, barnepsykiater).

Jeg tenker at det ikke er mulig å skaffe seg en reell kunnskap om kulturer og kulturelle forskjeller, det er helt umulig også av rent praktiske årsaker. Jeg synes det er mye, mye viktigere å ta høyde for at det er forskjeller og at noe av det kan man verken gripe eller begripe. Kulturer har også uskrevne systemer og tradisjoner som du ikke får tak i. Det er viktig å være spørrende, det tror jeg er bedre (H, kl. psykolog).

4.2.2 Å skape tillit

På spørsmål om hvordan kunnskap om minoritetsfamiliens kulturelle bakgrunn eventuelt kan anvendes i rådgivningsprosessen blir begrepet *tillit* ofte brukt:

Jeg synes selv at denne kunnskapen kan være med på å skape en god relasjon til klienten, at den kan være tillitsskapende (A, kl.sosionom).

Det er positivt for å kunne skape tillit til klienten å kunne dele hans kulturelle oppfatning (N, kl.psykolog).

Det kan hjelpe på tilliten, og det trenger ikke være de store tingene. Hvis du vet noe om folks språk, matvaner, og slikt, det betyr veldig mye for dem. At du vet noe, i alle fall, for uten denne tilliten får du ikke til noe altså. Du kan bare gi opp rett og slett, for da kommer de ikke tilbake (M, barnepsykiater).

En kulturell tilnærming bør imidlertid nyanseres mot familiens egen forståelse av det som tynger dem og hvilke prioriteringer de foretar. Ensidig fokusering på det kulturelle aspektet kan også få rådgiveren i å overse mer allmenne psykiske :

For eksempel klienten som hører sine forfedres sang ute på vidda: det å høre ting som kan oppfattes som psykotisk tilstand uten at dette er noe problem for klienten, eller motsatt, når er det snakk om kulturelt fenomen og når er det psykose? (N, kl.psykolog).

4.2.3 Empatisk forståelse

Det er ulike måter å forstå empatibegrepet på (jf.2.3.4). Både humanistisk teori og multikulturell rådgivningsteori legger stor vekt på rådgivers evne til å forstå klienten på hans egne premisser og hvilken betydning dette kan ha for det relasjonelle forholdet mellom dem. Jeg ville vite mer om hva mine informanter forstår med dette begrepet i en slik kontekst for å kunne fange opp både fellestrekk og eventuelle forskjeller mellom denne, og tilfeller hvor rådgiver og klient har mer lik kulturell bakgrunn (spørsmål 10 i intervjuguiden). En av informantene ser behovet for et mer ”jeg –du” forhold som viktig for å kunne kommunisere empatisk med denne målgruppen:

Jeg tror jeg må forstå deres situasjon på en annen måte, noen mener at et slikt møte har mer karakter av å være mellom to mennesker, ikke nødvendigvis klient og fagperson (A, kl.sosionom).

I teorikapitlet har vi sett at den empatiske prosessen vanligvis deles i den *følelsesmessige* og den *kognitive*. Hva dette betyr i multikulturell kontekst kan anskuelig gjøres med disse responsene:

For meg har dette med nærhet og avstand å gjøre; det er viktig å se ting fra klientens synsvinkel, samtidig er det viktig å beholde avstand for å skape rom for refleksjon(...). Empati fordrer en intuitiv oppmerksomhet og lydhørhet overfor klientens nære behov og problemer. Det krever at en er så mye i nærheten av den enkelte klient at det til en viss grad blir mulig å bli personlig kjent med klienten (S, kl.pedagog).

Empatisk kommunikasjon fordrer også *prediktiv* empati, som handler om å kunne forutsi den andres reaksjon i situasjonen. Å tolke riktig klientens atferd kan være en utfordring når de kodene denne ledsages av ikke er kjente for rådgiveren:

Empatifølelsen er for meg den samme overalt, men den kan kommuniseres forskjellig i forhold til de sosiale kodene. Når jeg viser forståelse i møtet med klientene fra den lokale kulturen her, har stillheten stor betydning, mens der hvor jeg kommer fra forventes det mer verbal aktivitet (N, kl.psykolog).

Drøfting av kompetanse 2

Kunnskap om klientens egen virkelighetsoppfatning, inkludert hans forståelse for sin situasjon, holdninger og tidligere erfaring med hjelpeapparatet er både fra humanistisk og multikulturell tilnærming blitt anerkjent som viktig forutsetning for å kunne møte behov til den unike klienten. Også evne til *empatisk forståelse* er viktig del av rådgiverkompetanse for begge tilnærmingene. Empatien, for eksempel, antas å være del av menneskets ibuende altruistiske evne. Men denne må også kunne kommuniseres til samtalepartneren, og det kan by på utfordringer når de både verbale og ikke –verbale koder rådgiver og klient kommuniserer til hverandre er veldig forskjellige:

Det jeg ofte savner er mer erfaring i å tolke de lokale kodene, både de verbale og ikke verbale. For det hender ofte at jeg ikke fanger opp den spesielle betydningen av det som blir formidlet, at jeg må rådføre meg med mine kolleger for å få frem denne kvaliteten (N, kl.psykolog).

Å ha kunnskap om kultur/kulturelle forskjeller har forskjellig betydning for mine informanter, og dette synes å henge sammen med deres tolkning av dette begrepet og egne erfaringer. Alle informantene inntar en åpen holdning og er opptatt av å forstå klienten på hans egne premisser, mens kulturens rolle i dette arbeidet vektlegges noe ulikt. En åpen og ikke fordømmende holdning i forhold til klientens verdensanskuelse stemmer godt med en

fenomenologisk forståelse av klienten Rogers teori legger til grunn. Dette er viktige forutsetninger dersom minoritetsfamilien skal kunne oppleve den nødvendige tryggheten i relasjonen til rådgiveren og maktapparatet han representerer:

Rådgiverens viktigste oppgave er å møte individet, og klientens autonomi må opprettholdes til det ytterste innenfor behandlingsrammen (...) (S, kl.pedagog).

De av informantene som ilegger det kulturelle aspektet en større rolle gjør også en mer aktiv innsats for å forstå bedre og bygge opp alliansen med minoritetsforeldre. Både tradisjonell (Rogers 1951), og kanskje i enda større grad multikulturell rådgivningsteori oppfordrer rådgivere til å skaffe seg førstehåndserfaringer med kulturelle minoriteter. Rogers (1951) selv mente at både tverrfaglig kunnskap om kulturelle forskjeller og det å omgås andre kulturer var nødvendig for å virkelig kunne forstå en klient med kulturell bakgrunn veldig forskjellig fra rådgiverens.

To av informantene som er minst opptatt av kulturelle problemstillinger er selv minoriteter. En av dem hadde i sin tidligere karriere, i følge ham selv, vært mer aktiv representant for en kulturel relativistisk tilnærming. Nå legger han mer vekt på det som kan tolkes som en mer universalistisk forståelse. I følge ham selv hadde noen av konklusjoner han hadde trukket tidligere med utgangspunkt i en mer ekstrem kulturel relativistisk forståelse forulempet noen av hans klienter. Han hadde lært av sine egne feil, som han, i følge ham selv, fremdeles strever med å rette opp. Den andre av dem mener at måten begrepet kultur ofte blir tolket på kan i mange tilfeller ha uheldige konsekvenser for minoritetene selv. Kulturen blir oppfattet som en usynlig barriere, og rådgiveren kan dermed bare gi opp å forstå den andre:

Så jeg tenker: ”hvem er det som prøver å selge denne ideen om at klienten ikke vil komme til oss fordi vi vil misforstå ham på grunn av hans kulturelle bakgrunn”? Hvem er det som er ekspert på å uttale seg om ”meg” og ”mitt”? (S, kl.pedagog).

Dersom informanten sikter til en mer ekstrem form av det vi tidligere har omtalt som *emic* perspektiv, slik jeg tolker henne, har hun et viktig poeng her. En slik kulturforståelse kan fort fungere som sovepute for den enkelte rådgiver når han ikke ”når” til familien. Og dersom denne oppfatninger får feste seg på institusjonelt nivå kan denne bane vei for en tenkemåte som jeg vil kalle for *kulturimperialistisk*. I praksis kan en slik ukritisk tenkning bety at hjelpeapparatet tar for gitt og jobber fra et bestemt, sannsynligvis vestlig *emic* perspektiv, som om det var universelt, eller *etic*. Ingen rådgivningsteorier kan gi fullstendige svar på grunnleggende spørsmål om menneskets plass i verden, riktig eller avvikende atferd.

Alle klienter trenger å bli gitt tillit, aksept og varme, men dette er kanskje noe av behovene de har, og kanskje ikke de viktigste heller. Selv de universelle menneskelige behov det ikke er så problematisk å enes om kommer til uttrykk og prioriteres hos den enkelte på forskjellige måter som del av kulturell påvirkning.

Det er viktig å lytte til klientens ønsker, det er ikke sikkert de vil ha samtaleterapi som de mange av dem blir henvist til, det er ofte mer praktiske ting det går på. Det er snakk om prioriteringene, deres behov er ikke på samme nivå som hos den tradisjonelle norske familien (M, barnepsykiater).

Men refleksjonen forutsetter å ha noe å reflektere i, uten en klar teoretisk modell å forholde seg til kan denne kunnskapen fort bli fragmentert og uoversiktlig, ikke minst i forskningssammenheng. Selv om det foreløpig ikke finnes en etablert teoretisk modell av World View i rådgivningsprofesjonen, vil flere av de verditeoretiske modellene det opereres med i MCT (jf.2.3.1-2.3.3) etter min mening kunne være nyttige hjelpemidler på flere måter. Først og fremst kan en verditeoretisk modell av verdensanskuelse gjøre rådgiveren bevisst på mulige verdibaserte stereotyper. Den kan også være til hjelp i kartleggingsarbeidet og for å tolke atferden på en systematisk måte. Den kan også brukes som teoretisk refleksjon som forskningen kan relateres til. Rådgiveren som arbeider med utgangspunkt i en slik modell kan jobbe med lite hensiktsmessige strategier og holdninger innenfor klientens egen verdensoppfatning uten å gå løs på de mer grunnleggende strukturer og verdisystemer. Denne forståelsen er også mer i samsvar med dagens oppfatning, som går ut på å forstå klientens problemer innenfor hans egen verdensanskuelse. Og ved å sjekke med klienten hele tiden kan rådgiveren ha et brukbart utgangspunkt for å matche behovet til den unike familien. Hvilken informasjon det skal legges vekt på er det rådgiveren som bestemmer, ut i fra problemstillingen, hans faglige bakgrunn og erfaring.

Vi kan tydelig gjøre dette hvis vi tar for oss skillet individualisme/kollektivism som to tilsynelatende motstridende kulturelle idealer. En mer reflektert rådgiver kan unngå ekstreme tolkninger dersom han ser på dette skillet som en akse alle mennesker kan plasseres langs, slik vi antydte fra et mer relasjonelt selv –perspektiv (jf.2.2.2). Selv humanistisk teori, som verdsetter atferd som leder mot full selvstendighet og autonomi modererer seg ved samtidig å hevde at dette var kun et av flere alternative syn.

Å ha kunnskap om, og akseptere klientens rasjonale for sin situasjon når dette er i pakt med hans øvrige kulturelle bakgrunn kan være nødvendig for å få et tillitsfullt forhold til klienten

tidlig i rådgivningsprosessen. *Tillit* er utvilsomt en viktig del av det relasjonelle forholdet til klienten; å bygge opp tillitsfullt forhold med minoritetsfamilien kan være avgjørende særlig når rådgivningskonteksten ikke kommuniserer umiddelbar trygghet. Alle informantene jeg snakket med er av den oppfatning at gjensidig tillit er meget viktig, og at selv minimum av kulturell kunnskap kan bidra til dette arbeidet.

(...)uten denne tilliten får du ikke til noe altså (M, barnepsykiater).

Å kunne dele klientens kulturelle bakgrunn er positivt for å kunne skape tillit. For eksempel når jeg viser kjennskap til og forståelse for klientens verdensforståelse som uten denne kulturelle sensitiviteten hadde kunnet føre til sykeliggjøring av hans oppfatninger. De legger gjerne en liten hentydning, en prøvende setning, og hvis jeg ikke tolker denne hentydningen i retning av aksept av deres tenkning får jeg aldri greie på det (N, kl. psykolog).

Minoritetfamiliens holdninger til hjelpeapparatet er del av deres verdensanskuelse, hvor også tidligere *erfaringer* med apparatets rolle og metodikk spiller inn. Kunnskap om klientens tidligere erfaringer med hjelpeapparatet kan brukes mer aktivt tidlig i rådgivningsprosessen for å snu negative forventninger. Dette kan være avgjørende for om klienten forblir i rådgivningsprosessen.

Jeg er også opptatt av å finne ut om deres tidligere erfaringer med hjelpeapparatet, for jeg tror at de tar dette med seg hit (S, kl. pedagog).

Mange av disse kommer fra land hvor psykiatrien kanskje er misbrukt til forfølgelse av folkegrupper og etniske minoriteter eller politisk opposisjon (M, barnepsykiater).

En rådgiver som klienten har tillit til vil også kunne lettere fremstå som empatisk. I grunnen handler det om evne til å innta familiens perspektiv, men også motivasjon til å involvere seg både følelsesmessig og intellektuelt for å skape en relasjon til klienten som gir støtte og trygghet. For å kunne fremstå som empatisk er altså også den følelsesmessige kvaliteten av dette forholdet viktig del i denne prosessen. Dette har allerede Rogers (1951) argumentert sterkt for, og det støttes også av nyere empiriske undersøkelser (Ottosson, i Holm 2001:39). Å ta minoritetsfamiliens perspektiv kan føre til andre utfordringer for rådgiveren enn det han kanskje er vant til. Dette kan gå ut på

(...)at klienten har større vanskeligheter å forholde seg til det norske systemet. At du må strekke deg mye lenger enn med norske eller europeiske klienter for at de skal få den nødvendige hjelpen, før du kan begynne å jobbe med andre problemstillinger. (...) at du må overta mer ansvar for dem i begynnelsen og at du må jobbe mye, mye mer og lenger (M, barnepsykiater).

Den grunnleggende eksistensialistiske tanke som også humanistisk rådgivningsteori henter inspirasjon fra går ut på ansvarsgjøring av klienten. Rådgiverens rolle er nettopp å hjelpe ham med å ta dette ansvaret. En stor utfordring for rådgiveren som jobber fra dette perspektivet kan være å bedømme når, og hvor mye av ansvaret han skal overta for minoritetsfamilien uten at familien gjør seg avhengig av denne hjelpen.

Å forholde seg mer passivt til kulturelle problemstillinger gjennom en ikke –evaluerende, åpen holdning til klienten som for eksempel Rogers anbefaler, og som de fleste av mine informanter bifaller, kan også skjule manglende motivasjon til å ta de konsekvensene en mer aktiv forståelse av minoritetsfamilien medfører. Dette kan være krevende fordi det ikke bare dreier seg om å innhente det rådgiveren oppfatter som viktig bakgrunnsinformasjon, men også det følelsesmessige aspektet knyttet til oppgjør med egne fordommer. Det kan nok tenkes at mange av minoritetsfamilier kanskje ikke er opptatt av kulturelle problemstillinger. Men det kan også tenkes at de ikke tror de vil bli forstått, eller ikke ser selv hvilken relevans kulturelle problemstillinger har for deres situasjon. Da trenger de en rådgiver som virkelig bryr seg og som kan hjelpe dem med å sette ord på sine opplevelser.

4.3 Felles forståelse

Hvilke forutsetninger minoritetsfamilien kommer med til hjelpeapparatet kan ha stor betydning for hvordan hjelpeprosessen kommer til å utvikle seg. Hva familien selv opplever som problematisk og hvem som er kompetent til å hjelpe er ikke selvklart. Menneskelige behov er ofte sammensatte, og hvordan selv de antatt universelle behov kommer til uttrykk er ofte relatert til den kulturelle bakgrunn individet har. Det er ikke alltid minoritetsfamiliens oppfatning av hjelpeprosessen matcher hjelpeapparatets, i noen tilfeller kan familien også ha mer eller mindre begrunnet skeptisisme til hjelpeapparatets rolle. Det er heller ikke sikkert at minoritetsfamilien som helhet er enig mellom seg om problemstillingen. Det er mange ting ved det offentlige hjelpeapparatet som kan føre til skepsis hos minoritetsforeldre, manglende kunnskap og tidligere erfaringer kan være noe av bakgrunnen. Minoritetsfamilien kan også ha en verdensanskuelse som har få likheter med de tankestrukturene vi ofte tar for gitt:

Jeg tror noe av forklaringen for deres skepsis ligger i vår fremgangsmåte og metoder som er en kultur med få likhetstegn med den lokale kulturen her. Jeg tenker på vår

måte å nærme oss problemet på, med vitenskapelighet, bruk av spørreskjemaer, kartlegging og diagnose. Og selve behandlingsmetoder; alt dette er preget av denne kulturen vi som fagpersoner representerer. Og denne vektleggingen av fremtiden, uten å trekke forbindelser til klientens kulturelle røtter, dette blir totalt forskjellig tenkemåte fra den lokalekulturen (N, kl.psykolog).

På spørsmål om hvilke fremgangsmåter de bruker for å komme til felles problemforståelse, tyder svarene på at klientens egen forståelse er utgangspunktet og danner rammen for det videre arbeidet for alle mine informanter.

Jeg prøver ikke å tre min arbeidshypotese nedover øra på noen(...)(H, kl.psykolog).

I utgangspunktet godtar jeg klientenes forståelse av sin situasjon, men jeg kan stille spørsmål ved den og så kan vi sammen se på fordeler og ulemper ved hans syn og jobbe videre ut i fra denne forståelsen (N, kl.psykolog).

Med en forståelse av kultur som en dynamisk prosess, hvor minoritetsforeldrene og deres barn ikke kan forventes å ha samme verdensoppfatning (jf.2.4.2), ville jeg spørre informantene om denne prosessen i seg selv kan føre til nye problemstillinger og utfordringer som både kvantitativt og kvalitativt skiller seg fra de man vanligvis møter hos en norsk familie. Det er høyst ulike oppfatninger informantene viser i sine responser til disse spørsmål. Denne informanten svarer først bekreftende på spørsmål om omfanget, før han utdyper den kvalitative forskjellen han mener å spore:

Ja, det synes jeg, og at det er oftere hos minoritetsfamilier(...) Noe av forskjellen går ut på barneoppdragelse, at mange minoritetsfamilier forventer mer ubetinget respekt av sine barn, kun i kraft av det å være foreldre, at de ikke er vant i like høy grad som norske foreldre å gå i dialog med sine barn (A, kl.sosionom).

Ikke alle informantene deler ubetinget denne oppfatningen:

Jeg kan ikke benekte at det forekommer, men i svært liten utstrekning, både når det gjelder det totale antall og problemstillinger med særlige kulturelle utfordringer (S, kl.pedagog).

Denne informanten går enda lenger og mener at det motsatte er tilfellet, samtidig som hun stiller seg kritisk til denne harmonien hun mener å spore i større grad hos minoritetsfamilier, som hun, slik jeg tolker henne, oppfatter mer som overflatefenomen:

Ofte er det slik at barn til minoritetsforeldre med ikke –vestlig bakgrunn er mer lojale mot sine foreldre, at de underkaster seg mer foreldrenes bestemmelser. Ellers synes jeg at det er flere konflikter i norske enn minoritetsfamilier. Jeg synes at det er større terskel for å vise frem konflikter i minoritetsfamilier enn det er hos norske ungdommer (H, kl.psykolog).

Drøfting av felles forståelse

I følge *Felles faktorteori* (Atkinson m.fl. 1998) er felles *World View* den andre av i alt tre ikke –spesifikke faktorer som antas å virke i rådgivningsprosessen uavhengig av rådgiverens teoretiske bakgrunn. Med et godt, tillitsfullt forhold til minoritetsfamilien som utgangspunkt blir det også lettere for klienten å akseptere rasjonale for det som oppfattes som problematisk. Siden teorien forutsetter en gjensidig avhengighet mellom de ulike faktorene, hvor retningen ikke er gitt, kan vi våge oss også på følgende resonnement: desto større forståelse for hverandres verdensanskuelser desto lettere blir det å forme et godt relasjonelt forhold til klienten.

Allerede Rogers (1951) var inne på dette og mente at det beste utgangspunktet var når partene matchet hverandres forståelse av problemstillingen og hjelpeprosessen med felles kulturell bakgrunn som bakteppe. Samtidig understreket han at dette ikke var skjebne; ved å kommunisere en åpen og anerkjennende holdning til alle klienter uansett deres (kulturelle) bakgrunn (jf. 2.3.1- 2.3.3) i en trygg atmosfære, kunne rådgiveren kompensere for dette og dermed motarbeide en eventuell skepsis.

Jeg tror det er viktig å vise dem klart at du respekterer deres holdninger og verdier genuint for å skape tillit. For eksempel det at jeg prøver å kommunisere med dem på deres eget språk, selv om de har norsk som 2. språk og ikke har problemer med å gjøre seg forstått på det (N, kl.psykolog).

Å kommunisere fortreffelighet til verdisystemet vårt sammenlignet med deres ”avvikende” holdninger er både etisk galt og et dårlig utgangspunkt for å komme i dialog med dem, og manglende respekt for sine holdninger har de sikkert fått allerede mye av (S, kl.pedagog).

I dagens multikulturell rådgivningsteori eksisterer det ikke konsensus om hvorvidt rådgiveren skal jobbe innenfor klientens egen *World View* (Pedersen 1996), eller satse mer aktivt for å endre den, slik for eksempel Ivey m.fl. (2002) foreslår. Det er potensielle fallegruver ved begge syn. Særlig det første, som kan føre til ekstrem kulturel relativisme, og resultere i hjelpeløshet som generell holdning: vi evner ikke å hjelpe, fordi det er så mange forskjellige verdensanskuelser. En allerede utsatt gruppe har nærmest seg selv å skylde når de ikke kan nyttiggjøre seg tilbudet, selv når rådgiveren er velmenende. Å se både individet og det fellesmenneskelige, i tillegg til kulturell bakgrunn kan motvirke ekstreme kulturtolkninger:

Man kan fort bli opphengt i kulturelle problemstillinger og overser de dagligdagse ting klienten sliter med. Dette er veldig farlig, spesielt fordi vi får mennesker som er preselektert, det er ikke tilfeldig hvem som kommer inn, da er det veldig viktig å ikke henge seg opp i kulturelle forskjeller. Dette med kultur har jeg fått i vranghalsen gjennom årene (M, barnepsykiater).

Den andre tilnærmingen reiser i tillegg flere etiske problemstillinger: betyr ikke det å endre familiens verdensforståelse å sette fortgang på akulturasjonsprosessen og assimilasjon i våre egne verdisystemer? Og hvem skal endres, familien, rådgiveren selv eller begge? Når? Kanskje kan den en verditeoretisk modell av verdensanskuelse (jf. 2.3.2..) være til hjelp her. Vi husker at denne modellen postulerer med to nivåer; en generell del hvor verdier slik som individets forhold til medmennesker, tid, natur var representert, og en mer spesifikk del hvor for eksempel synet på psykiske problemer antas å finne sted. Spørsmålet blir da ikke *om*, men *hvilke* verdier, holdninger og stereotyper skal det jobbes mer aktivt med, i hvert fall i en startfase. Noen kulturelle verdier er både universelle og mer sentrale for alle klienter, selv om de kan være forskjellige på overflaten. Det gjelder å få tak i disse, hvilke av dem er mer sentrale for akkurat denne familien, og hvordan de er relatert til familiens mer spesifikke handlingsmønster. For hvorvidt rådgiveren klarer å formidle en for klienten plausibel forklaring har betydning for om han vil bli oppfattet som empatisk, hans troverdighet som hjelper, og som vi også var inne på – det relasjonelle forholdet. Å etablere felles forståelse allerede i det første møtet har vist seg å ha stor betydning for hvilken retning rådgivningsprosessen kommer til å ta (Rogers 1951), (D.W. Sue & Sue 1990), (Gelso & Fretz 2001).

Klientens målsetning er dannet på grunnlag av deres behov og ønsker, rådgiverens på grunnlag av det han tror klienten kan oppnå i forhold til det problemet han har. Det optimale er å få klientens og rådgiverens mål til å bli det samme. Da må rådgiveren begynne på det planet hvor klienten befinner seg. Like viktig er det at rådgiveren tar seg tid til å bli kjent med klientens familiekulturell bakgrunn. Dette vil føre til en holdning med større toleranse, respekt, fleksibilitet og empati for klienten (S, kl.pedagog).

Å kartlegge klientens verdensanskuelse kan dermed være en viktig forutsetning for å skape felles referanseramme. Uten en grundig kartlegging av klientens verdensanskuelse kan rådgiverens troverdighet stå på spill. Han kan formulere problemet på en for klienten uakseptabel måte, eller gi råd som familien ut i fra sin kulturelle status finner belærende eller uakseptable, for eksempel i forhold til barneoppdragelse.

Jeg mener at det er viktig i mit arbeid å styrke særlig minoritetsfamiliers foreldrerolle, fordi jeg opplever at det skjer noe med den når familien føler at de er i en utsatt posisjon, det skaper usikkerhet hos dem i forhold til det å ivareta sine og barnets behov. En far sa til meg: ”Hadde vi vært i Vietnam, hadde jeg visst hvordan jeg skulle takle saken, men fordi vi bor i Norge er det andre som bestemmer”. Dette opplevde han som vanskelig, at han ble på en måte umyndiggjort som forelder (A, kl.sosionom).

”Foreldreinfantilisering” kaller Vontress (1995) en situasjon hvor foreldre har mistet noe av den naturlige autoriteten i forhold til sine barn. Kulturell kompetanse innebærer å ta klientens perspektiv, i tillegg til bevisst forhold til egne verdier og fordommer (Rogers 1951), (D.W. Sue & Sue 1990), men også en mer fleksibel holdning til faget enn det for eksempel Rogers (1951, 1961) var villig til å innrømme. Uten denne fleksibiliteten kan rådgiveren prioritere feil, for eksempel invitere til nye samtaletimer for at klienten skal ”vinne mer innsikt”, når han har andre og mer grunnleggende behov:

Det er viktig å lytte til klientens ønsker, det er ikke sikkert de vil ha samtaleterapi som mange av dem blir henvist til, det er ofte mer praktiske ting det går på. Når du først har ordnet med de praktiske tingene først, da kan det hende at de vil ta opp de andre følelsesmessige problemene som finnes internt i familien eller det enkelte familiemedlem (M, barnepsykiater).

Felles forståelse er det også mulig å formidle på en mer indirekte måte. I noen amerikanske studier er det kommet frem at når andre variabler, inkludert rådgivers oppfattet dyktighet holdes konstant, *etnisk lik* rådgiver foretrekkes av mange minoritetsklienter. Dette støttes av flere både prosess –og effektstudier (Atkinson & Lowe 1995), (Atkinson m.fl. 2001). Ingen av mine informanter deler ubetinget denne erfaringen.

Min erfaring er at klientene merker fort hvorvidt rådgiveren skjønner problemstillingen, dette er mitt inntrykk (M, barnepsykiater).

Ikke bare tror jeg dette ikke er nødvendig, men kan være kjempefarlig. Jeg har vært gjennom denne prosessen selv da jeg jobbet tidligere med migrasjonspedagogikk i årevis. Så jeg tenker: ”hvem er det som prøver å selge denne ideen om at klienten ikke vil komme til oss fordi vi vil misforstå ham på grunn av hans kulturelle bakgrunn”? (S, kl.pedagog).

Jeg tror det kan være fordel med rådgivere med etnisk bakgrunn så sant de er bevisst sin egen kultur, for da kan dette være ressurs, men det viktigste er nok den faglige kompetansen du har (N, kl.psykolog).

For meg synes det som om de informantene som er mest skeptiske til etnisk like rådgivere er først og fremst opptatt av å unngå ekstreme kulturellevistiske tolkninger. Sett fra en mer universalistisk tilnærming har de alle tiltro til faget sitt, og faglig dyktighet som den

avgjørende faktoren. Det fenomenologiske synet på klienten som ekspert på sin situasjon, også en anerkjennende respekt for alle klienter (Rogers 1951, 1961) deler de alle. Men den bevissthet de utviser i forhold til sitt eget ståsted og vilje til fleksibilitet i utøvelse av sin hjelperolle hjelper dem i å unngå å havne i ekstreme universalistiske kulturelle tolkninger.

Det kan tenkes at en rådgiver med minoritetsbakgrunn kan lettere oppnå tillit hos minoritetsfamilien, uavhengig om hans kulturelle bakgrunn matcher familiens. En minoritetsrådgiver kan i det minste formidle til minoritetsfamilien at de har *noe* til felles, nemlig det å være minoritet i dette landet. Denne informanten har selv ikke –vestlig bakgrunn:

(...)Veldig mange minoritetsfamilier uavhengig av deres etniske bakgrunn opplever at jeg kan forstå dem bedre enn andre, fordi de tror jeg vet hvordan det er å være fremmedkulturell i Norge. Men særlig familier fra min egen etniske bakgrunn synes ofte det er veldig nært å snakke med meg, fordi jeg forstår deres kulturelle bakgrunn bedre (A, kl.sosionom).

4.4 Positive forventninger

Minoritetsfamilie er en mangfoldig gruppe som har ulike forutsetninger de møter hjelpeapparatet med. Generell kunnskap om hjelpeapparatets rolle og arbeidsmetoder og tidligere erfaring er noe av dette grunnlaget:

(...)mange kommer hit og har blitt forespeilet ting som BUP egentlig ikke har som sin oppgave (M, barnepsykolog).

Å bli henvist til psykiatrien kan være truende for hvem som helst. Å bli pasient/klient påvirker ens selvbildet og identitet. Det kan være mer truende for minoritetsklienter fordi det er flere ukjente faktorer (S, kl.pedagog).

Teoretisk er det rimelig å forvente at klienter hvis verdensanskuelse matcher hjelpeapparatets vil generelt være mer positivt innstilt, noe også Rogers var inne på. Hjelpeapparatets rykte og personlige erfaringer vil også være med og påvirke dette positivt eller negativt. Det er også rimelig å forvente at rådgivningskontekst som formidler opplevelse av trygghet og kompetanse vil gi håp til familien om at de vil motta den hjelpen de føler å ha behov for.

Innledningsfasen og kontaktfasen er helt avgjørende for å få en god samarbeidsprosess. Måten jeg presenterer meg, poliklinikken og tilbudene våre. Det å

---

skape positive forventninger hos klienten synes jeg er kjempe viktig, også at de opplever å bli respektert på deres egne premisser. At de opplever at de får akkurat den type hjelp de trenger MEST på dette tidspunktet (S., kl.pedagog).

Settingen rådgivningen finner sted i, kombinert med rådgivers kompetanse kan enten bekrefte eller avkrefte de forventningene minoritetsfamilien har, og mange kombinasjoner er mulige. Det beste utgangspunktet er nok når familiens kulturelle bakgrunn, kunnskap og erfaring matcher hjelpeapparatets metoder. Men dette er ikke nok; en forutinntatt rådgiver kan tenkes å spolere sjansen til å skape god relasjon til familien som viktig del av rådgivningsprosessen. En rådgivningskontekst som oppleves trygg for klienten og en ydmyk rådgiver vil kunne formidle håp også til klienter som er skeptiske til hjelpeapparatets rolle og arbeidsmetoder:

Når jeg viser motforestillinger til de holdningene og verdiene helsesystemet representerer, opplever jeg at mine klienter ofte får mer tillit til meg. Da åpner de seg gjerne mer slik at jeg får innsikt i deres egen oppfatning som ofte er veldig forskjellig fra denne tenkemåten og de holdningene helsevesenet representerer (N, kl.psykolog).

Drøfting av positive forventninger

Det er ikke vanskelig å tenke seg at minoritetsfamilien som er fortrolig med hjelpeapparatets rolle og arbeidsmetoder vil også være mer positivt innstilt til hjelpeprosessen. Og at de med lite kjennskap og dårlig erfaring vil kunne være mer skeptiske og ha andre forventninger. Selv om et hjelpeapparat og rådgivere som ikke klarer å fange opp den unike familiens følte behov kan spolere muligheten til å hjelpe alle klienter, ligger nok den største utfordringen i å snu negative forventninger til en skeptisk familie. Med tanke på generelt underbruk av hjelpetjenester fra denne målgruppen slik informantene synes å bekrefte, og fare for tidlig frafall vil arbeidet med å snu denne utviklingen stå sentralt. Et sentralt og viktig spørsmål blir også hvor dette arbeidet skal starte? Både humanistisk og nyere multikulturell rådgivningsteori mener at det første møtet mellom rådgiver og klient er avgjørende for om klienten forblir i hjelpeprosessen. Dette møtet er utvilsomt viktig, men hva med klienter som ikke har kommet så langt, og er ikke det bedre å drive forebyggende med holdningsendringer for å senke inngangsterskelen? Alle fagfolk jeg intervjuet i forhold til dette tema erkjenner at minoritetsfamilier som gruppe har både flere og mer sammensatte behov, og generelt mindre kunnskap om hjelpeapparatets rolle og metoder. Flere av dem viser også vilje til å strekke seg langt for å skape positive forventninger hos denne målgruppen uavhengig av (manglende) tiltak på organisasjonsnivå:

(...)jeg selv prøver å møte dem noen ganger i deres miljø, som for eksempel å møte ungdommen på skolen, eller hele familien i deres hjem. Det med kontakt er viktig, informere om hvem vi er og hvordan vi jobber, jeg prøver ofte å alminneliggjøre det å komme hit (A, kl.sosionom).

Å prioritere riktig forutsetter en god kartlegging av minoritetsfamiliens situasjon. Når dette arbeidet er gjort kan rådgiveren vurdere hvordan han skal gå frem. Samarbeid med flere instanser familien trenger hjelp av kan være aktuell. Rådgiverens vilje til å strekke seg lenger enn en konvensjonell oppfatning av hans hjelperrolle tilsier, særlig i begynnelsen av hjelpeprosessen kan i noen tilfeller være nødvendig for å kunne jobbe med problemstillinger familien egentlig er henvist for.

Rådgivningslitteraturen er sparsom med forskning som knytter denne faktoren mot effekt (Atkinson m.fl. 1998). Denne informanten gjør et forsøk når hun knytter egen suksess til motivasjonsarbeidet i forkant av sin egen innsats:

Jeg kan ikke huske at jeg har mislyktes, jeg har stort sett gjort jobben min..... det kan selvfølgelig skyldes at skolen står og ”dytter” på foreldrene, eller at det er andre agenter ute og går. Vi har selvfølgelig den fordel at andre må jobbe med motivasjonsarbeid før de kommer til oss (H, kl.psykolog).

4.5 Kompetanse 3: kulturelt sensitive tilnæringsmåter

Når målet generelt er å hjelpe minoritetsfamilien ut av en vanskelig situasjon vil det, selv når problemstillingen er klart definert, finnes flere alternative måter å jobbe mot dette målet. Spørsmålet er om den samme metode egner seg like godt i alle sammenhenger, for eksempel i en rådgivningskontekst hvor rådgiveren og klienten har veldig forskjellig kulturell bakgrunn. I hvilken grad lykkes mine informanter i følge dem selv med sine fremgangsmåter og metoder i forhold til minoritetsfamilier, sammenlignet med en vanlig norsk familie?

Det viktigste verktøyet vi har som metode er kommunikasjon, eller samtaler. For mange minoritetsfamilier er dette ukjent, de er kanskje mer vant til å gå til lege og få medisiner. Og det kan skape misforståelser (A, kl.sosionom).

Å styrke og hjelpe minoritetsfamilien på områder som ikke umiddelbart oppfattes å høre innunder hjelpeapparatets uttalte målsettingen mener flere av informantene er det som skiller dem som gruppe fra en vanlig norsk familie:

Hvis det er noen forskjell så må det være det at jeg må bruke mye mer tid på å fortelle dem om hvordan de forskjellige hjelpeinstansene fungerer, hvordan dette samfunnet er organisert slik at de kan bli dyktigere til å navigere mellom de forskjellige instansene (S, kl.pedagog).

Drøfting av kompetanse 3

Rogers (1951) er fra en multikulturell tilnærming blitt beskyldt blant annet for manglende vilje til å tilpasse sine metoder i arbeid med etniske minoriteter (Pedersen, 1991). Rogers var selv imot å anbefale noen bestemte teknikker; likevel kan hans krav til rådgiveren som aktivt lyttende samtalepartner i seg selv kalles for teknikk, spørsmålet er om den samme teknikken egner seg like godt i møte med alle minoritetsfamilier og alle problemstillinger. Selv en empatisk forståelse som tolkes som å trenge inn i klientens private liv kan oppleves som påtrengende for familier som verdsetter harmoni og undertrykking av alle sterke følelser, særlig med fremmede (jf. 2.2.3) Rådgiveren som møter mange kulturelt forskjellige klienter kan oppdage at denne metoden ikke fungerer like godt i alle kontekster. Rogers (1951:230) er imidlertid klar over dette når han sier at det universelle aspektet av hans humanistiske tilnærming til rådgivningsprosessen gjør hans teori anvendelig overfor alle mennesker uavhengig av deres bakgrunn og behov:

It would appear rather to be a point of view, which might in some basic ways be applicable to all individuals, even though it might not resolve all the problems or provide all the help which a particular individual needs.

Med denne påstanden åpner etter min mening Rogers opp for en mer fleksibel tolkning av sin teori, noe som gjør denne anvendelig i kontekster hvor klientens forventninger til rådgivningsprosessen ikke matcher en vanligvis vestlig tenkemåte. utfordringen for rådgivere som jobber med minoritetsfamilier med utgangspunkt i denne teori kan være hvor villige de er til å modifisere sine metoder med utgangspunkt i egne erfaringer.

Jeg mener det er plass til improviseringer og en god del kreativitet i forhold til den vanlige prosedyren vi vanligvis bruker. I noen tilfeller kan det hjelpe å bruke metoder som ligger mer opp mot gamle sjamantradisjoner for å møte klientens problemer her og nå. I hvert fall som en del av prosessen, og kanskje særlig i den første delen for å mykne overgangen til våre egne metoder dersom det er nødvendig (N, kl. psykolog).

Uten en mer dynamisk forståelse av sitt fag og sin egen hjelperrolle vil rådgiveren i en multikulturell kontekst risikere at det er stadig færre klienter som viser tiltro til ham som dyktig fagperson og hans metoder som relevante for deres situasjon. Med en prosessorientert tilnærming til rådgivning slik *fellesfaktorteori* forutsetter kan rådgiverens vilje til å møte

familien på deres premisser være med på å skape den nødvendige tilliten. Denne holdningen vil kunne bidra til at familien åpner seg mer og blir villig også til å godta metoder den i utgangspunktet ikke er fortrolig med. Denne tenkningen er i tråd med nyere funn i amerikansk forskning, hvor rådgivere som lykkes med å skape et tillitsfullt, trygt forhold til klienten, også lettere får klienten til å akseptere deres metoder (Atkinson m.fl. 1998). På den annen side forutsetter klient-sentrert rådgivning nettopp det å anta klientens unike forståelseshorisont. Hvis rådgiveren har gjort sin jobb godt nok, ja, da har han forstått at klienten ønsker en slik fremgangsmåte som han anvender i tråd med klientens ønsker og behov, hevdet Rogers.

5 Avsluttende drøftinger, konklusjon og forslag til videre forskning

Som de viktigste støttepersonene er foreldrene en uunnværlig aktør og samarbeidspartner for et offentlig hjelpeapparat hvis målsetting er å skape optimale utviklingsmuligheter for alle barn og ungdom. En viktig oppgave for hjelpeapparatet og rådgiveren blir dermed å formidle en kontekst hvor familiens ressurser blir gjenkjent og aktivt brukt som ledd i denne prosessen.

Minoritetsfamilien som gruppe har det til felles at de ofte befinner seg i en omstillingsfase hvor deres foreldreintegritet kan være truet. I noen tilfeller kan det stresset en slik omstillingsprosess medfører i seg selv være noe av årsaken til problemstillingen. Da må de vite hvem som kan hjelpe dem for å opprettholde sin foreldrerolle på en ansvarsfull måte. De trenger et hjelpeapparat og rådgiver som viser respekt og tar dem på alvor. Som har positive forventninger til dem og sammen med dem ser etter effektive løsninger innenfor deres egen verdensforståelse.

Multikulturell kompetanse handler om å håndtere kulturell forskjellighet på en effektiv måte. Målet med denne oppgaven har vært først og fremst å løfte frem ulike perspektiver blant fagfolk som er opptatt av å skape en god relasjon til denne målgruppen. I oppgavens empiriske del har jeg på en kritisk måte tolket deres responser i en videre teoretisk kontekst, hvor ulike syn på rådgiverkompetanse ble satt opp mot hverandre.

Langt på vei synes humanistisk rådgivningsteori, slik den er uttrykt særlig hos Rogers å ha de nødvendige forutsetningene for å møte alle klienter på en likeverdig måte. Med vekt på relasjoner og ved å henvende seg til *individet* har den stort nedslagsfelt, kanskje nettopp i arbeid med minoritetsfamilier. Med sitt ressursperspektiv er den påminnelse for rådgivere at også familier med annen kulturell bakgrunn enn den norske har iboende ressurser som rådgiveren holdes ansvarlig for å hente.

Teoriens styrke er samtidig dens potensielle svakhet. Begrensninger ligger i en ufleksibel tolkning av teoriens antatte universalitet. Dette gjelder først og fremst en ukritisk holdning

til det grunnleggende humanistiske idealet som fullstendig autonomi og uavhengighet som antatt universelle menneskeverdier. Disse begrepene er langt fra avklart, og en ukritisk holdning til dette vestlige selvidealet kan skape bestemte forventninger hos rådgiver. Når disse ikke blir oppfylt kan en ukritisk holdning til egen teori føre til sykeliggjøring av minoritetsfamilier med mer kollektivistiske verdier. I forhold til de tre kompetansekravene som stilles fra *Den fjerde kraften* er særlig kravet til *kulturell sensitivitet* en utfordring for rådgivere som jobber med utgangspunkt i klient –sentrert teori. Med sin mer liberale holdning mener jeg MCT og de kompetansekravene som stilles fra multikulturell rådgivningsteori ivaretar det kulturelle aspektet i rådgivningsprosessen på en bedre måte.

Kulturell sensitivitet forutsetter å ha de nødvendige holdningene, kunnskap om kulturelle prosesser, og fleksible arbeidsmåter og metoder som er utviklet i tråd med denne kunnskapen. Med *Felles faktorteori* erkjenner rådgiveren at minoritetsfamilier har noe til felles med andre minoriteter, noe unikt som de deler kun med sin egen kultur, samt den bestemte familiens unike virkelighetsforståelse. Slik kan rådgiveren planlegge en hjelpeprosess hvor det individuelle aspektet blir ivaretatt, samtidig som rådgivningen blir mer effektiv fordi en unngår å ”oppdage hjulet på nytt”. En ”riktig” måte å organisere hjelpeprosessen i en setting kan slå feil i en annen slik at rådgivning bør være tid –og kulturbundet i et dynamisk perspektiv.

Denne forståelsen tar utgangspunkt i at minoritetsfamilier som gruppe har unike problemstillinger og behov som man må ta på alvor og jobbe systematisk med i forhold til for å få flere til å ta kontakt og forbli i hjelpeprosessen. Fagfolk jeg snakket med har ulike syn og legger vekt på forskjellige aspekter ved begrepet kultur. Noen legger vekt på *etnisitet*, mens andre er mer opptatt av familiens sosioøkonomiske status som de viktigste kulturelle variabler hjelperen bør ta hensyn til. Erfaring synes å ha en viss betydning for de ulike syn informantene har på problemstillinger knyttet mot denne målgruppen. To av de i alt tre fagfolk som selv kommer fra minoriteter er samtidig de som er mest konservative i forhold til faget sitt, og kan sies å jobbe fra et mer universalistisk perspektiv. Og den mest liberale er også den med minst erfaring. Generell fagkompetanse og øye for individuelle forskjeller synes å være det som forener de ulike holdningene. Selv de fagfolk jeg snakket med som gir uttrykk for at kulturelle problemstillinger er overdrevet, og som hevder at våre teorier og metoder er gode nok slik de er, erkjenner at minoritetsfamilier som gruppe har andre og mer sammensatte behov. De viser samtidig at de har tilegnet seg mye av den kompetanse slik

---

den er blitt formulert i multikulturell rådgivningsteori. De har et bevisst forhold til sitt eget verdigrunnlag og hva dette kan medføre av stereotyper. De har også de nødvendige holdningene, og er oppmerksomme på at minoritetsfamilier kan ha andre forventninger til hjelpeapparatet og andre typer behov. Flere av dem jobber også på egen hånd i tråd med denne erkjennelsen og utviser en stor vilje og fleksibilitet i forhold til en mer konvensjonell oppfatning av hjelperolle, for å jobbe mer på minoritetfamiliens premisser.

Kulturell kunnskap kan komme til uttrykk eller være til hjelp på forskjellige måter, avhengig av problemstillingen og settingen. Alle informantene jeg snakket med mener at denne kan være et viktig bidrag i et *tillitsskapende arbeid* som de mener er helt nødvendig forutsetning for å etablere en konstruktiv dialog særlig med denne målgruppen.

Kompetent multikulturell rådgivning handler altså om å ha et mer aktivt forhold til sine egne og hjelpeapparatets holdninger. Dette kan bety å jobbe mer aktivt mot etablerte rutiner for å senke inngangsterskelen til det tilbudet som finnes. Det relasjonelle forholdet til alle klienter er essensielt, men hvordan dette etableres kan variere i forhold til forskjellige klientgrupper. På det individuelle planet kan denne åpenheten mer konkret innebære en *utvidet forståelse av rådgivers hjelperolle*, noe også Rogers antydte men utdypet ikke videre. Hvordan denne hjelperollen kommuniseres kan være gjenstand for en god del kreativitet hvor multikulturell kompetanse kan komme til uttrykk. I noen tilfeller kan dette bety å møte minoritetsfamilier i deres miljøer for å se hva de sliter med og lære av dem som har fått det til. Når det typiske maktaspektet som vanligvis kommuniseres på et rådgivningskontor er fravarende kan dette møtet være med på å ufarlig gjøre eventuelle negative forventninger til hjelpeapparatet.

Denne individuelle innsatsen er nødvendig og velkommen, men likevel mener jeg at et helhetlig perspektiv må til for å få til en mer varig endring. Dette gjelder først og fremst nyttiggjøring av rådgivertjenester, men også det som kan være for tidlig frafall, selv om ikke alle informantene er enige i det siste.

Kompetent multikulturell rådgivning kommer ikke bare minoritetsfamilier som gruppe til gode, men alle klienter uansett deres bakgrunn. Både systematisk samarbeid på systemnivå (første og andrelinje tjenester), faglig oppdatering og individuell innsats må til dersom minoritetsfamilier skal kunne nyte godt av det tilbudet som faktisk finnes, og som de har krav på å få. Individuell erfaring er viktig, og kan til en viss grad kompensere for en manglende skolefaglig kunnskap om kulturelle forskjeller, men ikke alle rådgivere har denne

erfaringen. Samfunnet endres raskt og også de mer erfarne vil ettervert trenge en utvidet teoretisk forståelse av de problemstillingene som ettervert dukker opp. En *prosessorientert tilnærming* til rådgivning slik *Felles faktor teori* forutsetter kan sammen med kompetansekrav som fremmes fra MCT i så måte fungere som et nyttig verktøy og sjekkliste for alle rådgivere som er opptatt av å gi et likeverdig tilbud til alle klienter, uansett deres bakgrunn. Slik får *tillit* og *troverdighet* som nødvendige og anerkjente forutsetninger for et godt relasjonelt forhold en større betydning i multikulturell sammenheng. Kompetent multikulturell rådgivning kan bety en mer aktiv innsats for å bygge opp tillit til denne gruppen, kanskje i forkant av den strukturerte konteksten på et rådgivningskontor. Men dette forutsetter en mer liberal holdning til faget, slik MCT anbefaler.

5.1 Forslag til videre forskning

Jeg har i denne oppgaven formidlet noen perspektiver på et tema som er aktuelt for alle som jobber med minoriteter i det offentlige hjelpeapparatet. *Felles faktor teori* fungerte for meg som et nyttig verktøy, og rammeverk hvor jeg kunne plassere mye av den teoretiske diskusjonen forøvrig. Jeg er klar over at jeg i beste fall har formidlet noe av argumentene til en bestemt gruppe, og at bildet på langt nær er fullstendig, men dette er heller ikke vært intensjonen fra min side. For det viktigste for meg har nettopp vært å formidle noen bestemte perspektiver, og de tilbakemeldingene jeg har fått fra mine informanter har vært positive i den grad at de kjenner seg igjen i diskusjonen.

Fremdeles er det flere sider i denne diskusjonen hvis syn ikke er blitt formidlet, ikke minst minoritetfamilienes, som lenge har måttet finne seg i det at andre taler for dem. Oppgavens omfang tilsa at jeg måtte foreta et valg, og det gjorde jeg. Jeg fikk svar på noen spørsmål, men mange flere aktuelle spørsmål er fremdeles åpne:

Dersom det inntrykket informantene formidler om underbruk av psykologiske hjelpetjenester fra denne gruppen stemmer: hvilke variabler gjør seg gjeldende, og hvordan er disse relatert til de ulike etniske gruppene? I de tilfellene når hjelpeprosessen har ført til ønsket resultat begrunnes dette noe forskjellig. Det hadde kanskje vært nyttig å snakke med den bestemte familien om hvordan de selv tolker denne suksessen?

For eksempel kan vi teste en hypotese om at felles verdensanskuelse skaper bedre relasjoner og positive forventninger, altså prosessvariabler, eller koble disse videre til effekt. Hvilke holdninger og verdier er viktigst, dersom vi adopterer en verditeoretisk modell av WV? Vi kan også knytte hver av disse til forskjellige kulturelle minoriteter.

Hvordan øke minoritetfamiliens tiltro til hjelpeapparatet og reise deres forventninger tidlig i hjelpeprosessen? Hvordan kan etnisk like og ulike rådgivere skape dette? En av informantene forteller at han pleier å forklare klientene om sine metoder og så spørre om hvordan dette gjøres i deres respektive kulturer, om nødvendig jobbe helt innenfor klientens forståelsesramme.

Og i lys av amerikansk forskning som viser at etnisk lik rådgiver foretrekkes: hva mener våre egne minoriteter, og hva er relativ styrke mellom en tilskrevet (gitt) status til rådgiveren som troverdig kilde til hjelp, og en oppnådd status, for eksempel rådgiverens erfaring og faglig dyktighet, slik klienten oppfatter det?

---

6 Litteraturliste

- Alvesson, M. & Skoldberg, K. 1994. *Tolkning och reflektion*. Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod. Lund, Sverige: Studentlitteratur.
- Atkinson, D.R., Bui, U. & Mori, S. 2001. *Multiculturally sensitive empirically supported Treatments –an Oxymoron*. Ponterotto, J.G., Casas, M.J., Suzuki, L.A. & Alexander, C.M. (Ed.): *Handbook of Multicultural Counseling*. 5. ed. USA: Sage Publications Inc.
- Atkinson, D.R. & Lowe, S. 1995. *The Role of Ethnicity, Cultural Knowledge, and Conventional Techniques in Counseling and Psychotherapy*. Ponterotto, J.G., Casas, M.J., Suzuki, L.A. & Alexander, C.M.(Ed.): *Handbook of Multicultural Counseling*. 4. ed. USA: Sage Publications Inc.
- Barth, F. 1995. *Ethnicity and the concept of culture*. Harvard: Paper presented to the Conference “Rethinking Culture”. <http://www.tau.ac.il/tarbut>.
- Bateson, G. 1973. *Steps to an Ecology of Mind*. Collected Essays in Anthropology, Psychiatry, Evolution and Epistemology. UK: Paladin.
- Berger, P. & Luckmann, T. 1991. *The Social Construction of Reality*. A Treatise in the Sociology of Knowledge. UK: Penguin Books.
- Casas, M.J. & Pytluk, S.D. 1995. *Hispanic Identity Development*. Implications for Research and Practice. Ponterotto, J.G., Casas, M.J., Suzuki, L.A. & Alexander, C.M.(Ed.): *Handbook of Multicultural Counseling*. 4.ed. USA: Sage Publications Inc.
- Fischer, A.R., Jome, L.R.M. & Atkinson, D.R. 1998. *Reconceptualizing Multicultural Counseling*. Universal Healing Conditions in a Culturally Specific Context. *The Counseling Psychologist*, 26, No 4, 525 –588.
- Gelso, C. & Fretz, B. 2001. *Counseling Psychology*. 2. ed. Belmont, USA: Wadsworth Group/Thomson Learning.
- Geertz, C. 1973. *The interpretation of cultures*. Selected essays by Clifford Geertz. New York: Basic Books Inc.

Gushue, G.V. & Sciarra, D.T. 1995. *Culture and Families*. Ponterotto, J.G., Casas, M.J., Suzuki, L.A., & Alexander, C.M. (Ed.): Handbook of Multicultural Counseling. 4.ed. USA: Sage Publications Inc.

Holm, U. 2001. *Empati*. Att förstå andra människors känslor. Lund, Sverige: Natur och Kultur.

Ibrahim, F.A., Roysircar –Sodowsky, G. & Ohnishi, H. 2001. *Worldview: Recent Developments and needed Directions*. Ponterotto, J.G., Casas, M.J., Suzuki, L.A. & Alexander, C.M. (Ed.): Handbook of Multicultural Counseling. 5.ed. USA: Sage Publications Inc.

Ivey, A.E., Ivey, M.B., D`Andrea, M. & Simek –Morgan, L. (Ed.) 2002. *Theories of Counseling and Psychotherapy. A multicultural perspective*. 5. ed. Boston, USA: Allyn & Bacon.

Ivey, A.E., D`Andrea, M., Ivey, M.B. & Simek –Morgan, L., Pedersen, P. Rigazio –Di Gilio, S., Sue, D.W. & Cheatham, H. 2002. *Multicultural Counseling and Therapy I: Metatheory – taking Theory into Practice*. Ivey, A.E., Ivey, M-B., D`Andrea, M. & Simek –Morgan, L. (Ed.): *Theories of Counseling and Psychotherapy. A multicultural perspective*. 5. ed. Boston, USA: Allyn & Bacon.

Kitayama, S. & Markus, H.R. 1991. *Culture and the Self: implications for Cognition, Emotion, and Motivation*. Psychological Review 1991, 98, No. 2, 224 –253. USA: American Psychological Association, Inc.

Kjørup, S. 1997. *Forskning og samfund*. En grundbog i videnskabsteori. 2. udgave. Copenhagen: Nordisk Forlag AS.

Kroeber, A.L. & Kluckhohn, C. 1956. *Culture. A critical review of Concepts and Definitions*. New York: Vintage Books.

Kvale, S. 1997. *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal.

Leong, F.T.L., Wagner, N.S. & Tata, S.P. 1995. *Racial and Ethnic Variations in Help – Seeking Attitudes*. Ponterotto, J.G., Casas, M.J., Suzuki, L.A. & Alexander, C.M. (Ed.): Handbook of Multicultural Counseling. 4.ed.USA: Sage Publications Inc.

- Maslow, A.H. 1954. *Motivation and Personality*. New York: Brothers Publishers.
- May, R. 1990. *The Art of Counseling*. New York: Gardner Press Inc.
- Patterson, C.H. 1996. *Multicultural Counseling: From Diversity to Universality*. Journal of Counseling & Development 1996, 74, 227 –231.
- Patton, M.Q. 1990. *Qualitative Evaluation and Research Methods*. USA: Sage Publications
- Pedersen, P. 1991. *Multiculturalism as a generic approach to counseling*. Journal of Counseling & Development, 70, 6 –12.
- Pedersen, P. 1996. *The importance of Both Similarities and Differences in Multicultural Counseling: Reaction to C.H. Patterson*. Journal of Counseling & Development, 74, 236 – 237.
- Phillips, D.C. 1992. *The Social Scientist`s Bestiary*. A Guide to Fabled Threats to, and Defenses of, naturalistic Social Science. New York: Pergamon Press.
- Ponterotto, J.G., Casas, M.J., Suzuki, L.A., & Alexander, C.M. (Ed.) 1995. *Handbook of Multicultural Counseling*. 4.ed. USA: Sage Publications Inc.
- Pope –Daves D.B. & Dings, J.G. 1995. *The Assessment of Multicultural Counseling Competencies*. Ponterotto, J.G., Casas, M.J., Suzuki, L.A. & Alexander, C.M. (Ed.): Handbook of Multicultural Counseling. 4. ed. USA: Sage Publications Inc.
- Rogers, C.R. 1951. *Client –centered Therapy; its current practice, implications and theory*. Boston, USA: Houghton Mifflin Company.
- Rogers, C.R. 1961. *On becoming a Person; a Therapist`s view of Psychotherapy*. Boston, USA: Houghton Mifflin Company.
- Scollon, R. & Scollon, S.W. 2004. *Intercultural Communicaton*. A Discourse Approach. 2. ed. UK: Blackwell Publishing.
- Segall, M. H. *Cross –Culturall Psychology*. Human Behavior in global Perspective. USA: Wadsworth.

Sue, D.W., & Sue, D. 1990. *Counseling the culturally different: Theory and practice*. 2. ed. New York: John Wiley.

Sue, S. & Zane, N. 1987. *The Role of Culture and Cultural Techniques in Psychotherapy*. A Critique and Reformulation. *American Psychologist*, 42, No 1, 37 –45.

Trevino, J.G. 1996. *Worldview and Change in Cross –Cultural Counseling*. *The Counseling Psychologist*, 24, No 2, 198 –215.

Vontress, C.E. 1995. *The Breakdown of Authority*. Ponterotto, J.G., Casas, M.J., Suzuki, L.A., & Alexander, C.M. (Ed.): *Handbook of Multicultural Counseling*. 4. ed. USA: Sage Publications Inc.

Yin, R.K. 1994. *Case Study Research. Design and Methods*. USA: Sage Publications

Vedlegg 1

Intervjugude med BUP

1. I følge amerikansk forskning slutter minoritetsklienter tidlig i rådgivningsprosessen langt oftere enn euroamerikanere. Hva er din erfaring i forhold til minoritetsfamilier som gruppe?

(Avklarer med informanten hvilken gruppe dette gjelder ved å bruke offisiell versjon av begrepet "ikke –vestlig").

2. Hvorfor tror du minoritetsforeldre er skeptiske til BUP?

3. Hvordan kan du forklare denne tendensen?

4. Hvilke tiltak foretar din organisasjon for å motvirke denne tendensen? Hvordan begrunnes disse tiltakene?

5. Hvilke stereotyper hos rådgiver kan være til hinder for å bygge opp det du oppfatter som fruktbart rådgiver – klient forhold i møtet med minoriteter?

6. I henvisningsskjemaet til BUP finnes det en rubrikk for foreldrenes etniske tilhørighet. Hvordan hjelper denne informasjonen deg tidlig i utredningsprosessen? Hva er det den formidler for deg?

7. Hvor ofte opplever du behov for tilleggsinformasjon tidlig i kartleggingsprosessen av minoriteter? Hvilken type?

8. Hva har du gjort når dine arbeidsmetoder har ført frem?

9. Tror du det er nødvendig med etniske rådgivere for å gi denne gruppen et likeverdig tilbud? Minoritetsrådgivere generelt?

10. Hva er for deg empati i en slik setting? På hvilken måte skiller den seg eventuelt fra settingen hvor begge parter har samme etnisk/kulturell bakgrunn?

11. Hvordan forhandler du dine arbeidshypoteser med klient som har helt annen, kulturelt forankret referanse for hva som er rimelig tolkning av situasjonen?

12. Hvordan kan kunnskap om klientens kulturelle bakgrunn virke positivt på rådgivningsprosessen?

13. Kan denne kunnskapen i noen tilfeller virke mot sin hensikt?

14. Hvilke andre fremgangsmåter og metoder tror du kan brukes for å skape positive forventninger hos klienten som uti fra sine kulturelle tolkninger ikke viser deg tillit som fagperson?

15. Når trekkes familien inn i rådgivningsprosessen?

16. Opplever du ofte at det kommer til ulike synspunkter eller konflikter mellom barn og deres foreldre?

17. Hvordan er disse konfliktene forskjellig fra de du møter hos andre familier?

18. Hvem sine interesser ivaretar du i slike situasjoner?

19. Synes du prosedyren du følger i forhold til den tradisjonelle familien er egnet i forhold til minoriteter?

20. I hvilken grad er det viktig å fokusere på holdninger for å forbedre din faglige kompetanse?

21. Hvor viktig er det, mener du, å skaffe seg kunnskap om kultur/kulturelle forskjeller?

22. Hva er det du har gjort eller mener du bør skaffe deg for å kunne utføre rådgiverfunksjoner på en adekvat måte?

23. Har du noen opplevelser og erfaringer i arbeid med minoriteter som har påvirket deg:

a) personlig

b) faglig

24. Har du noen ideer eller råd du vil dele med nye rådgivere?